

ნინო დოლიძე

ადგილის დედა

(ბუკნარი)

„მხოლოდ წარსულის შესწავლით დაუცავს
ყოველ ერს თავისი ეროვნება, თავისი
არსებობა, თავისი ვინაობა“.

ილია

გამომცემლობა „მერიდიანი“
თბილისი 2010

სოფლების შესწავლას ქართულმა საისტორიო მწერლობამ კარგა ხანია მიაქცია ყურადღება და დღეს შედეგიც ხელშესახებია. ამ ტრადიციას მისდევს ავტორი, რომელმაც სერიოზული გამოკვლევა უძღვნა მშობლიურ სოფელ ბუკნარს.

რედაქტორი	იური სიხარულიძე , ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
რეცენზენტი	ზაზა სიხარულიძე , ფილოლოგიის დოქტორი, პროფესორი

© გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2010

© ნინო დოლიძე

ISBN 978-9941-10-257-8

ეუძღვნი ბაბუების –
კონსტანტინე ისიდორეს ძე დოლიძისა
და შალვა კონსტანტინეს ძე თოდრიას
ნათელ ხსოვნას.

კონსტანტინე დოლიძე

შალვა თოდრია

სამაგალითოა სოფელზე ასეთი ზრუნვა

ქართული საისტორიო მწერლობა კარგა ხანია წარმატებით სწავლობს საქართველოს სოფლებისა და ქალაქების წარსულს.

საქართველოს სხვა მხარეთა გვერდით ასეთი ძიება გურიაშიც არ დგას უკანა პლანზე.

თავისი სოფლის წარსულის კვლევას ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 40-იან წლებში შეუდგა ამ სიტყვების ავტორი (გოგოლესუბანი).

მოგვიანებით ამგვარმა ძიებამ სხვა სოფლებიც (ბუკისციხე, ზემო ამაღლება, ნანეიშვილისეული და სხვა) მოიცვა. თანდათან ამ კვლევაში სხვებიც ჩაერთვნენ. 1992 წელს პროფესორმა კონსტანტინე ტოტოჩავამ შესანიშნავი წიგნი უძღვნა მშობლიურ სოფელ გურიანთას. 2003 წელს შალვა თავართქილაძემ და ცირა ნიკოლაიშვილმა „სოფელი ბახვი“ გამოსცეს.

2008 წელს ამას ენვერ გოგუაძისა და ცირა ნიკოლაიშვილის ასევე საინტერესო წიგნი, „ასკანის ქვეყანა“ მოჰყვა, ხოლო ერთი წლის შემდეგ ვაჟა სადრაძის, ანზორ სიხარულიძის, მერაბ ძნელაძისა და სხვათა წიგნი „ბუკისციხე“ გამოვიდა მზის სინათლეზე.

ამავე ავტორთა ჯგუფმა უკვე დაასრულა მუშაობა დიდი ხნის ნაფიქრალ გამოკვლევაზე „მიქელ-გაბრიელი“, რომელიც ახლო ხანში უნდა გამოქვეყნდეს.

ასევე მზადაა გამოსაცემად ჩოხატაურის მუნიციპალიტეტის სოფელი ბუკნარი, რომელზეც ასე დიდი მუშაობა გასწია ამ სოფლის მკვიდრმა, პედაგოგმა, ქალბატონმა ნინო დოლიძემ.

დასასრულს უახლოვდება სოფელ ჭანიეთის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ნარკვევის შექმნაც, რომელსაც წლების განმავლობაში სიყვარულით დასტრიალებს თავს მწერალი და მხატვარი სულიკო ლომჯარია.

აქტიურობას და მზრუნველობას არც სხვები აკლებენ.

ეს კარგი ტრადიცია, ვფიქრობთ, არც მომავალში მინელდება და ქართული საისტორიო მწერლობაც კვლავაც ახალ-ახალი და მაღალი დონის სამეცნიერო გამოკვლევებით გამდიდრდება.

იური სიხარულიძე

შინაარსი

1. წინათქმა.....	7
2. უფალო, დიდება შენდა!	9
3. შესავლის მაგიერ	20
4. ადგილთა და მდინარეთა სახელები.....	25
4. სოფელი XIX-XX საუკუნეთა მიჯნაზე.....	27
5. რევოლუციური მოძრაობა.....	32
6. სახალხო განათლება	44
7. თეატრალური ცხოვრების ფურცლები	55
8. სოციალურ-ეკონომიკური გარდაქმნა სოფლად.....	66
9. „ჩვენ მონატრებით ტკივილებს წავშლით“... ..	78
10. „ეს რა ტკივილი ალაპარაკდა გარდასულ დღეთა გასახსენებლად	87
10. ფოლკლორი	106
11. ბიოგრაფია	217
12. მადლობა.....	218

„სად მიდიხარ შენ, ჩემი სოფ-
ლის შარაგზაო, და საით მიგყავს ჩემი
სოფელი...“

ნ. დუმბაძე

წინათქმა

შენი სუნთქვა ვიგრძენი, შენს რიტმულ ფეთქვას ყური და-
ვუგდე... შევნიშნე ათრთოლებული ნამი და განთიადისას ტყის
შეფხიზლებაც სხვაგვარი იყო. აქ სხივწამოკრეფილი მზის ელვარება,
ფერთა ლაციციც სხვაგვარად მოჩანს. შენი მიწიდან ამოვარდნილი
სურნელიც სხვანაირია. მე შევიგრძენი შენს სხეულში სისხლის
დინება და შენ არ გიკვირს ჩემი განცდა, რადგან ჩვენ ერთმანეთს
ვაკესებთ სულითა და ხორციტ. უშენოდ უსასოო და ცარიელი ვარ.
შენ აცაბაცა ნაბიჯები გახსოვს პირველი, პირველი – „ნანა“ –
სულში მზესავით ჩალვრილი და ანთებული...

შენს შუკებსა და შარაზე შემეფეუთა ხსოვნა წინაპრის... ფიქრს
ავადევნებ ერთმანეთში გადაწნულ ძველსა და ახალს, ზოგჯერ ვერ
ვხვდები რომელ დროში დავიარები.

ჩვენი თვისებები უძველესი დროიდან მოდის და დავამკვიდრეთ
ჩვენს ლექსიკაში: ქართული ერთგულება, ქართული ტრფობა,
ქართული სუფრა, ქართული შუღლი, ქართული ცეცხლი, ქართული
სირცხვილი და მრავალი სხვა.

შენც გიცხოვრია და დღესაც ცხოვრობ ქართული ღირსებითა
თუ ნაკლით, ჩემთვის კი ყველაზე ძვირფასი ხარ დედამიწაზე,
რადგან დედა ხარ, ადგილის დედა, შენ მასაზრდოე და მასწავლე
სამშობლოს სიყვარული.

ამ პატარა წიგნით მინდა მაღლობა გითხრა ჩემში დიდი სიყ-
ვარულის დაბადებისათვის. კრძალვით გიხრი თავს, რომ ამაზე
მეტეი ვერ შევძელი, მაგრამ უფაღმა იცის, წრფელი გულით რომ
მოგიძღვენი იგი.

ამ წიგნის შექმნის იდეა სკოლაში მუშაობის პერიოდში გამიჩ-
ნდა. მნიშვნელოვანი დახმარება გამიწია ბუკნარის სკოლის ყოფილი

დირექტორის აწ გარდაცვლილი შალვა თოდრიას – „ბუკნარის ნარკვევმა“.

წიგნზე მუშაობისას მასალები მოვიძიე საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივიდან, ქუთაისის ცენტრალური სახელმწიფო არქივიდან, ოზურგეთისა და ჩოხატაურის ადგილობრივი არქივებიდან, ჩოხატაურის ნ. ბერძენიშვილის სახელობის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმში. ბევრი საინტერესო და საგულისხმო ცნობა მომაწოდეს ლამარა და სოსო დოლიძეებმა, მუხრან დოლიძემ. დამეხმარა კონსტანტინე დოლიძის პირადი არქივიც. შევხვდი და სოფლის წარსულზე ვესაუბრე: ბაბილინა ჩხაიძეს, გრიგოლ კვაჭანტირაძეს, ფედოსი ბერაძეს, ოცია ჩავლეიშვილს, მიხეილ დოლიძეს... ძველი წეს-ჩვეულებები პედაგოგ ეთერ ჟღენტის ჩანაწერებში ვიპოვე. საზოგადოებას მინდა გავაცნო არტემ კუტუბიძე, როგორც ფოლკლორისტი. ფოლკლორულ მასალას ბუკნარის სკოლის ქართული ლიტერატურის წრის მოსწავლეებიც იძიებდნენ და რამდენიმე მათგანი ამ წიგნშიც შევიდა.

უცდილობდი, ნამცეციც არ დამეკარგა შენი ცხოვრების. იქნებ მიზანსაც მივაღწიე...

მსურდა, თაობებს საკუთარი სოფლის წარსული სცოდნოდა, რომ მომავალს გაფრთხილებოდნენ და უბრალოდ მეთქვა ჩემი სოფლისათვის: მე ის ძალიან მიყვარს...

ნინო დოლიძე

უფალო. დიდება შენდა!

სამი ღვთაებრივი საუნჯე დაგვრჩა მამა-პაპათაგან: „მამული, ენა, სარწმუნოება“ – ელია ჭავჭავაძის ეს სიტყვები უფლის მცნებასავით სისხლზორცეულია ქართველისათვის. საუკუნეების მანძილზე თვითდამკვიდრებისათვის მებრძოლმა ქართველმა იცოდა, რომ ეს ერთი იყო, ოღონდ სამად განტოტვილი და გაბნეული მის გულსა და გონში. სწორედ ამიტომ მხოლოდ ფიზიკური არსებობისათვის კი არა, საუკუნო საგზლის მოპოვებისათვის იღვწოდნენ ისევ ღვთის შეწევნით. ცად აზიდულ მთებსა და მიუვალ კლდეებზე, ციხე-კოშკების გვერდით წმინდა სალოცავებს აგებდნენ, რათა უფალს სწრაფად შეესმინა მათი მადლობა, ლოცვაც და თხოვნაც. სოფელი არ დარჩენილა ქართულ მიწაზე, ეკლესია რომ არ მდგარიყო, რევოლუციამდე საქართველოში 1600-ზე მეტი მოქმედი ეკლესია-მონასტერი ყოფილა.

ბუენარში პირველი ეკლესია 1892 წელს ადგილობრივი მცხოვრებლების მონაწილეობითა და ღურგალ ივანე დოლიძის ხელმძღვანელობით ხისგან აუგიაო წმ. დიმიტრის სახელზე. „ეკლესია იდგა იქ, სადაც დღეს სკოლის ფრენბურთის მოედანია, მის გარშემო საფლავები იყო, შემდეგ ამ ეზოში ეკლესიის მასალისგან სკოლა ააშენეს“, – წერს თავის მოგონებებში სოსო დოლიძე (1997 წ.). სკოლის ფართის მიჯედვით თუ ვიმსჯელებთ, ეკლესია დიდი ყოფილა. სკოლის საყრდენ სვეტებად რამდენიმე საფლავის ქვაც გამოუყენებიათ. ძველი სკოლის დაშლისას ბავშვებმა ერთ-ერთ ქვაზე ამოვიკითხეთ: „საფლავი თეიმურაზ ბუკიასი...“ როგორც ჩანს, დღევანდელი სასაფლაო შედარებით გვიან გაუხსნიათ. ყველაზე ძველი საფლავის ქვა, რომელიც მოქმედ სასაფლაოზეა, არის ამბაკო მალულარიასი, იგი გარდაცვლილა 1910 წლის 20 ნოემბერს (სსცსა. ფ. 489. აღ. 48.1.298); ეკლესიას ღობეც ჰქონია. მეტრიკული ჩანაწერების წიგნში გარდაცვლილთა სახელისა და გვარის გასწვრივ აღნიშნულია – „დაკრძალულია ეკლესიის სასაფლაოზე, გალავანთა შინა“.

სსცსა-ში დაცულია ბუკნარის წმ. დიმიტრის სახ. მეტრიკული ჩანაწერების წიგნები 1892 წ. იანვრიდან 1916 წ. ჩათვლით. წინა ყდაზე მითითებულია:

„მეტრიჩესკის წიგნი.

გურია-სამეგრელოს ეპარქია

ბუკნარის წმ. დიმიტრის სახ. ეკლესია“.

ამ წიგნებიდან ვგებულობთ, რომ სოფლის ყველა მცხოვრები აღმსარებელ-მაზიარებელი ყოფილა, ახალშობილებს დაბადებიდან რამდენიმე დღეში ნათლავდნენ, წიგნში აღნიშნულია დაბადებისა და ნათლობის რიცხვები.

ჩვილებს წმინდანის სახელებს არქმევდნენ და მიუთითებდნენ იმ წმინდანის ხსენების დღესა და დეკანოზს, მიმრქმელის სახელსა და გვარს, თუ რომელი სასულიერო პირი აღასრულებდა ჯვრის-წერის საიდუმლოს და ვინ იყო სასიძოსა და საპატარძლოს თავ-დები. ჩაწერილია გარდაცვლილთა ასაკი, გარდაცვალების მიზეზები (კისრის ტკივილი, პირღებინება, გაცივება, დიზენტერია, ცხელება, ჭლეტი, წითელა, მუცელქმნილება, მუცელკეთილი), წესის ამგები ღვთისმსახურის ვინაობა.

როგორც ჩანს, ამ წიგნს ეცნობოდა ეპარქიის უფრო მაღალ საფეხურზე მდგომი მღვდელმსახური, ასეადა ბეჭედს ბოლო გვერდზე და აწერდა ხელს — ბლაღოჩინი მღვდელი ნიკოლოზ რამიშვილი.

იმავე გვერდზე არის ასეთი წარწერა: „ნამდვილ ესე რვეული ირდგინების სადაცა ჯერ არს, ზოლო პირი ამისა ინახების დასაცვე-ლად ბუკნარის წმიდის დიმიტრის ეკლსიის სალაროსა შინა და მას შინა ხელს ვაწერთ კრებულნი: მღვდელი ნესტორ კალანდაძე, პრიჩენიკი დავით თავართქილაძე“.

ჩანაწერები, რომელსაც გავეცანი, შესრულებულია აკურატული, კარგი კალიგრაფიით, იგრძნობა დამწერის მოწინება და პასუხ-ისმგებლობა დაკისრებული საქმისადმი. სავარაუდოდ, ის დავით თავართქილაძეს უნდა ეკუთვნოდეს, რადგან ხელწერა ერთი პირის

მიერ არის შესრულებული და დავითი ყოფილა უცვლელი მედა-
კითნე 1892-1916 წლებში.

რაც შეეხებათ მღვდელმსახურთ, მათ შესახებ მწირ, მაგრამ
საჭირო ცნობებს ისევ მეტრიკული წიგნი გვაძლევს.

1892 წლის იანვრიდან 1912 წლის იანვრის ჩათვლით ეკლესიის
წინამძღვარი იყო მამა ნესტორ კალანდაძე. უცნობია საიდან ბრძან-
დებოდა, მაგრამ მისი გოგონა, ნინა ნესტორის ასული კალანდაძე,
ბუქნარის ეკლესიაში მოუნათლავეთ 1893 წლის 25 ოქტომბერს.
მიმრქმელი ბუქნარელი ელისაბედ სიოს ასული დოლიძეა. ნათლო-
ბის საიდუმლო აღუსრულებია მამა ნიკოლოზ ჩხაიძეს, რომელიც
1892-1916 წლებში მსახურობდა ბუქნარის ეკლესიაში და ამას-
თანავე, ფიჩხიჯერი (მზიანი, ოზურგეთი) ტაძარში. 1914-1916
წლებში მამა ნიკოლოზი პენსიაზე ყოფილა, არის ასეთი ჩანაწერი:
„1914 წლის 10 მაისს პენსიონერმა მღვდელმა ნიკოლოზ ჩხაიძემ
აზიარა ერემა სიმონის ძე კვაჭანტირაძე“ (სსცსა. საქმე 302. ფ.
489. აღ. 48).

მამა ნიკოლოზის შთამომავალნი დღესაც მდ. ყურეფას ნაპირზე,
ბუქნარისა და ფიჩხიჯერის საზღვარზე ცხოვრობენ. ოჯახის თავ-
კაცი ნიკოლოზ ჩხაიძეა.

1912 წლის თებერვლიდან 1914 წლამდე ეკლესიის მოძღვარი
იყო მამა სარდიონ ძნელაძე (ბურნათი, ჩოხატაურის რაიონი), ხოლო
1914-1916 წლებში ბუქნარელი – მამა მიხაილ კეკელიძე (სსცსა.
საქმე 280-304. ფ. 589, აღწ. 48).

რაც შეეხება 1917-1925 წლების მეტრიკული ჩანაწერების
წიგნებს, არ აღმოჩნდა: თბილისის, ქუთაისის, ოზურგეთისა და
ჩოხატაურის არქივებში, არც ჩოხატაურის სამოქალაქო რეესტრის
განყოფილებაში.

1925 წლის იანვარში, როცა ეკლესია დაშალეს, განადგურდა
საეკლესიო ქონება. მამა ნიკოლოზს საკუთარ სახლში დაუმალავს
საეკლესიო წიგნები, მაგრამ შინსახკომელებს უპოვიათ და დაუწვავთ.
როგორც ჩანს, მეტრიკული წიგნებიც ამ გარემოებამ შეიწირა. იმ აუ-
რზაურში, რაც მაშინ ჩხაიძეების ოჯახში ხდებოდა, მამა ნიკოლოზის

11 წლის შვილიშვილს, შალვას, ერთი ჯერისა და ერთი წიგნის მოპარვა მოუხერხებია და მიწაში ჩაუფლავს. ახალმა წესრიგმა ეკლესიებიც შემუსრა და მღვდელმსახურებაც შეზღუდა.

და გადაეცა მწარე სიმართლე ქეზობლისგან მეზობელს, კაცისგან — კაცს, კუთხიდან — კუთხეს...

„დილას ზარის ხმა გაისმა სოფელში. ყველა ეკლესიისკენ დაიძრა. მაშინ მე რვა წლის ვიყავი და უფროსებს ავედევენე“, — იგონებდა ხანში შესული თამარ დოლიძე-ვასაძისა, — „ბრძანება იყო, ეკლესიის ჯვარი უნდა ჩამოეგდოთ და ეკლესია დაეშალათ. ხალხი შეშინდა, ვერავინ გადადგა ნაბიჯი ამ საქმის შესასრულებლად... ჯვარი სოფლის რამდენიმე აქტივისტმა ჩამოხსნა. ჩამოაგდეს ზარიც. დღესაც ყურებში ჩამესმის მიწაზე დაცემული ზარის გმინვა. მახსოვს, როგორ უხმოდ შებრუნდა ხალხი და ეკლესიის ეზოდან გავიდა... ეკლესია დაშალეს“...

ხალხი შეცბა, დაიბნა და გაორდა. ზოგი შეეგუა ამ უბედურებას, ზოგი კი — ვერა. სასოწარკვეთა განსაკუთრებით ასაკოვანთ დაეუფლათ. რწმენა სულში შეინახეს. საეკლესიო დღესასწაულებს ზეპირად გამოითვლიდნენ, მარხვის დღეების წინ აღებლამეს საგულდაგულოდ ხეხავდნენ ჭურჭელს, ნალულად მარხულობდნენ და ღებავდნენ სააღდგომო კვერცხსაც. თავად ფცქვნიდნენ და აჭმევდნენ შვილიშვილებს, რათა მათ საღებავი ხელებზე არ გადასვლოდათ და შემდეგ ვინმეს რისხვა არ დასტიხოდათ თავს.

ერთხელ, სალომე ბებიას (ცინცაძე-გუდავაძე) სკოლიდან დაბრუნებულმა შვილიშვილებმა, ჩიტომ და მამულიმ უთხრეს, ღმერთი არ არსებობსო. ბებია მუგუზალი მიუტანა ტუჩებთან ბავშვებს და გააფრთხილა: — ეგ აღარ გაიმეოროთო. შემდეგ ჯოხზე დაყრდნობილი სკოლაში წავიდა და მასწავლებელს პასუხი მოთხოვა. პედაგოგს ვერაფერი უპასუხნია... ან მასაც არ სჯეროდა ის, რასაც ბავშვებს გადასცემდა, ან იქნებ სჯეროდა კიდევ, მაგრამ მოხუცებულს ვერაფერი აკადრა.

ასე გადიოდა წლები და ადამიანებიც უფრო და უფრო სცილდებოდნენ ღმერთს.

მრავალთაგან ერთი უცნაურობაც გვემართება ქართველებს – როცა ბეწვის ზიდზე გვიწევს გავლა და ძალიან გვიჭირს, სწორედ მაშინ შეგვაშველებს ხელს უფალი, გაგვაძლიერებს და სინათლისკენ წაგვიყვანს. სწორედ ამის ნიშანი იყო ის შემობრუნება ღვთა-ეკლესიისაკენ, რომელიც საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის, უწმინდესისა და უნეტარქსის ილია II-ის წინამძღოლობით შეძლო ქართველმა ხალხმა.

XX საუკუნის 90-იან წლებში ეროვნული მოძრაობა ილია მარ-თლის ანდერძით გამოვიდა ქუჩაში: „მამული, ენა და სარწმუნოება“. თავისუფლებამოპოვებული და რწმენაგაღვიძებული ერი ისევ შეუდგა ეკლესია-მონასტრების შტებებს. ამით უნდა მოგვენანიებინა ნებსით თუ უნებლიეთ ჩადენილი ცოდვები...

ეროვნული მოძრაობის ადგილობრივმა წარმომადგენლებმა სოფლის საერთო კრებაზე დასვეს საკითხი ეკლესიის აშენების თაობაზე, მაგრამ ეს იდეა არ განხორციელდა. არადა, როგორ სჭირდებოდა ჩვენს სოფელს წმინდა სალოცავი... შემდეგ ეს აზრი ცალკეულმა პიროვნებებმაც წამოაყენეს, თუმცა, ეკლესიის აგება მაინც ვერ მოხერხდა.

„რაცა ღმერთსა არა სწადდეს, არა საქმე არ იქმნების“, – ბრძანებდა XII საუკუნეში გენიოსი შოთა რუსთაველი.

ასეც მოხდა...

ღმერთმა თავისი წყალობა არ მოაკლო მამული გუდავამეს. ჯერ წინაპართა დაგროვებული ცოდნის კარი გაუღო ხალხურ მე-დიცინაში და მისი ხელით ასობით ადამიანი დაიხსნა გარღუეული განსაცდელისგან. გააძლიერა ოჯახი მისი და გამოსცადა რა გზას მისცემდა მის ნაწყალობეს. მხოლოდ მოყვასის ხელის გამართვა არ კმაროდა. ყველა ცოდვილია ღიდად თუ მცირედ და იმაზე უკეთესი რა უნდა ყოფილიყო, თუ არა თავისი და სხვისი სულის გადარჩენა... ეს ნაფიქრალი გაცოცხლდა ტაძრის კედლებში, ღვთა-ეკლესიის სოფლისთვის ეკლესია მთავარი არტერიაა. ის სუნთქავს, გრძნობს, სულს გვიმშვიდებს, გვეხმარება ტკივილის დაძლევაში, სწორ გზას გვიჩვენებს. დროის სვლას არ ჩამორჩება ჩემი ადგილის

დედა, მასთან ერთად ეს სალოცავიც საუკუნეებს გადახედავს. მინდა ისტორიას შემორჩეს და არ დაივიწყონ მასთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი თუ უმნიშვნელო დეტალები.

სოფლის საერთო კრებამ მცირედენი წინააღმდეგობის შემდეგ დაამტკიცა ეკლესიის ასაშენებელი ადგილი, რომელიც 2004 წლის 16 ივლისს აკურთხა მამა თომამ (სიხარულიძე), ჩოხატაურის გრიგოლ ხანძთელის სახელობის ეკლესიის მოძღვარმა (ამჟამად ჩოხატაურის წმ. იოაკიმესა და ანას სახ. ეკლესიის წინამძღვარი) და ამავე დღეს საძირკველიც გაჭრეს. 2004 წლის 30 აგვისტოს მშენებლობის პირველი ქვაც დადეს...

პროექტი ჩოხატაურის მაშინდელ მთავარ არქიტექტორს, ზურაბ ბერძენიშვილს ეკუთვნის – ბატონ მამული გუდავადის მიერ გაკეთებული რამდენიმე ცვლილების გათვალისწინებით. მშენებლობას ინიცირებდა გიორგი მამალაძე ხელმძღვანელობდა (სოფ. ხევი. ჩოხატაური). არ შემდგარა ხარჯთაღრიცხვა – დამფინანსებელს ეს ყველაზე ნაკლებად აინტერესებდა...

მშენებლებად მოიწვიეს ჩოხატაურელი კალატოზები: ლევან ბედინიშვილი, ზაზა უჯმაჯურიძე, ნოდარ რამიშვილი, კოზმან ბოლქვაძე. ისინი დროებით საბავშვო ბაღის შენობაში ცხოვრობდნენ. მშენებლებს სისტემატურად ეხმარებოდნენ: ფრიდონ სულაბერიძე, ამირან და ნოდარ დიასამიძეები. ეკლესია დახურეს ილია და ზურაბ მარკოიძეებმა, თემურ ბერსელაძემ, თემური და გურამ გორგაძეებმა. აღმინისტრაციულ საქმეებს უძღვებოდნენ ოთარ რამიშვილი და ალექსანდრე (საშა კუტუბიძე) (ქვენობანი). მძიმე და შრომატევად სამუშაოებში აქტიურად მონაწილეობდა სოფლის მოსახლეობა. ისიც აღსანიშნავია, რომ სოფელში არ დარჩენილა ოჯახი, რომელიც მშენებლობისას მუშახელს არ გამასპინძლებოდა. ნაგომრისა და ქვენობნის მოსახლეობაც მასპინძლობდა მათ და მონაწილეობას ღებულობდა ეკლესიის მშენებლობაში. ყველა ერთ საზრუნავს მოეცვა. საოცარი ურთიერთგაგება სუფევდა მოწვეულ მშენებლებსა და ადგილობრივ მკვიდრთა შორის, ისინი შეუსვენებლად მუშაობდნენ დარსა თუ ავდარში. მათი შრომა ნაყოფს იღებდა. ქვაში

სიცოცხლე იწყებდა ფეოქვას. სიმაღლისაკენ მიისწრაფვოდა და თანდათან მშვენდებოდა.

თითოეული აგურის დადება დიდი სიფრთხილითა და მოკრძალებით ხდებოდა. ღვთის შეწევნით ბატონი მამული დილის 6 საათიდან გვიან ღამემდე ფეხზე იდგა და თავს დასტრიალებდა სრულყოფისაკენ მიმავალ ტაძარს. დიდი ხუროთმოძღვრის დარად მან მთელი სული ჩადო ეკლესიის მშენებლობაში. „ნეტარ არს კაცი, რომელმაც უწყის თავისი უძღურება, რამეთუ ეს ცოდნა, ყოველივე კეთილის საფუძვლად და დასაბამად შეექმნება“ („სიტყვა მართლის სარწმუნოებისა“, წიგნი III).

ვერც ერთი კეთილი საქმე ღვთისნიერი ვერ იქნება, თუ სიამაყე ახლავს. როცა ძნელ საქმეს თავს დაეადგამთ, უნდა გვახსოვდეს, რომ ამაში უფალი შეგვეწვია და არა მხოლოდ საკუთარი ძალა. ეს კარგად იცის მამული გუდაეაძის ოჯახმა და მადლობას სწირავს არსთა გამრიგეს, რომ შეაძლებინა ამ საქმის გასრულება.

ეკლესიასთან ერთად მშენდებოდა აგრეთვე სამრეკლო და სატრაპეზოც. მთლიანად მშენებლობა ათ თვეში დასრულდა, დაიწყო ტაძრის შიგნითა მოსაპირკეთებელი სამუშაოები. პირველად ეკლესიის კედლები საჩხერელთა მღვსავეებმა დაამუშავეს. მოხატვისათვის კი ბათუმელმა ქრისტიანმა აჭარლებმა მოამზადეს და გუმბათზე პირველი ესკიზებიც გამოჩნდა...

უფლის წყალობა შემოქმედებითი უნარით გამოიხატა ოზურგეთის მუნიციპალიტეტის სოფელ მაკვანეთის მკვიდრთათვის. ხატმწერებმა იოანე და ირაკლი ბაბილოძეებმა, პაატა ვაშალომიძემ და კორნელი ინწკირველმა დიდი პასუხისმგებლობით შეასრულეს მათზე დაკისრებული მოვალეობა. თითოეული ფრესკა ღმერთზე ფიქრისკენ უბიძგებს ადამიანებს და მის სულიერ განწმენდას, გაკეთილშობილებას ემსახურება.

ვერ შევძლებ სათითაოდ ჩამოვთვალო იმათი გვარ-სახელები, რომლებმაც ამ ღვთიურ საქმეში ასაკის შესაფერისად ჩადეს თავიანთი შრომა. ეს მთელი სოფელი იყო. იყვნენ ჩამოსული სტუმრებიც, ერთმანეთის მხარდამხარ ისეთი ენთუზიაზმით იღვწოდნენ,

რომ გეგონებოდათ, უმოკლეს დროში ერთი ომახიანი ამოძახილით, ერთი ამოსუნთქვით მომხდარიყო სოფლის ცენტრში ამ სულიერი შენაძენის გაჩენა. ყველა სულმოუთქმელად ელოდა ეკლესიის კურთხევას...

2005 წლის 28 აგვისტოს, მარიამობას, შემოქმედელმა მთავარეპისკოპოსმა მიტროპოლიტმა იოსებმა (კიკვაძემ) ღვთისმშობლის შობის სახელზე აკურთხა ტაძარი. ნათლობის საიდუმლო აღასრულა მამა თომამ. გალობდა ჩოხატაურის ვაჟმოკრიმანჭულეთა გუნდი პედაგოგ ლალი კორიფაძის ხელმძღვანელობით. ბევრი სასულიერო და საერო პირი სტუმრობდა ამ დღეს სოფელს საქართველოს სხვადასხვა ქალაქიდან და სოფლიდან, ისინი მოწმე გახდნენ ჩვენი სოფლის ისტორიული მოვლენისა – ბუქნარში აიგო ეკლესია, როგორც სიხარულის, მეგობრობის, ყოველდღიურობაზე სიკეთით ფიქრის შინაგანი საყრდენი...

XXI-ე საუკუნე ჩვენთვის რწმენის აღორძინებით დაიწყო.

„ბედნიერად გვრძნობ თავს, რომ ვხვდავ ცად აწეულ ღვთისმშობლის შობის ტაძარს. დიდება უფალს, დიდება იმ ხალხს, იმ ერს, ვინაც თავისი სული ჩადო ამ დიდი საქმის კეთებაში“, – თქვა პროფესორმა იური სიხარულიძემ საზეიმო ღონისძიებაზე.

ბევრი თბილი და სამადლობელი სიტყვა ითქვა მშენებლების, სოფლის მცხოვრებლების და მათ შორის მამული გუდავადის მისამართით. ამ სიტყვათაგან მე ერთს გამოივარჩევ იმის გამო, რომ ის ბუქნარელ ჭარმაგ, სოფლის სიყვარულით გულანთებულ კაცს ეკუთვნის. კაცს, რომელმაც ბავშვობა რწმენაშერყეულმა გაატარა და დღეს ამ რწმენის განმტკიცებას მოესწრო. დარწმუნებული ვარ, რომ გოგი (გიორგი) დოლიძემ ყველა მისი თანატოლის ნაფიქრალი გამოხატა იმ დღეს ხმამაღლა: „მე მადლობელი ვარ ღმერთის და მამული გუდავადის, რომ ამ ქვეყნიდან ამ დიდი სიხარულის გარეშე წასვლა არ მომიწევს“. ღონისძიება საქართველოს ტელევიზიის რამდენიმე არხმაც გააშუქა. წერილები პრესაშიც გამოქვეყნდა.

ცხადია, იყო შემოწირულობებიც. თხრობის დასაწყისში წმინდა წიგნი ვახსენე. ის წიგნი ჯვართან ერთად წლების შემდეგ მუშაობი-

სას იპოვეს მამა ნიკოლოზის შთამომავლებმა. საკმაოდ შელახული ამოიღეს მიწიდან და გადამალეს. ოჯახი საიდუმლოდ ინახავდა მას ახალი დროების დადგომამდე. როცა ბუკნარში ეკლესია აკურთხეს, შალვა ჩხაიძის შვილიშვილმა, პატარა შალვამ წიგნი და ჯვარი ეკლესიას გადასცა და თან დასძინა: „ეს ბუკნარის ეკლესიას ეკუთვნის და მას ეუბრუნებო“. ხსენებული წიგნი თავისთავად სიწმინდეა. იგი ნუსხური დამწერლობითაა შესრულებული და სხვადასხვა დროს ეკუთვნოდა მონაზონ ანას (მამა ნიკოლოზის საგვარეულოს წარმომადგენელს), მაკანეთის ეკლესიის წინამძღვარს, მღვდელს ერმალოზ კალანდარიშვილს (ესეც მამა ნიკოლოზის ნათესავი ყოფილა), მის ისტორიას მისივე სიყვითლეშეპარული და გაცრეცილი ფურცლები მოგვითხრობენ... ახლა კი მისით მამა დავითი სარგებლობს პარაკლისის გადახდისას.

ყველა შემწირულობა დიდია უფლისათვის, თუ ის კეთილი გულითაა მიძღვნილი. სოფლის სიძემ, გელა ჩხიკვაძემ, რამდენიმე შანდალი, სამი ზარი და იატაკის მოსაპირკეთებელი მოზაიკა შესწირა ეკლესიას, გიორგი გუდავაძემ და ავთანდილ ვასაძემ 1000-1000 დოლარი გაიღეს ამ საქმისათვის, ზურაბ გუდავაძემ კი – 1500 დოლარი, კაცაძეების ოჯახმა – ჭალი და ნაბელლაველმა გია კალანდაძემ ლამპიონები შემოსწირეს. ასევე გაიღეს შემოწირულობები ალექო დევიძემ, რუსუდან ნიკოლოზის ასულმა დოლიძემ, ნაილ და ზაირა ჩავლეიშვილებმა, ლეილა ჩავლეიშვილმა, ნაზი და გურამ კვაჭანტირაძეებმა, ნანული და გიული (ფისო) ბუკიებმა, ჯემალ და მიმოზა ჩანგელიებმა, მუხრან დოლიძემ, კოკა კუტუბიძემ, მანანა ბუკიამ, დემურ დათაშვილმა, მერი ლომთაძემ, ნინო დოლიძემ, კახაბერ რუსიძემ, ნანა და გიორგი დოლიძეებმა, ქეთევან გუჯაბიძემ, ნესტორ ზაურის ძე კუტუბიძემ... ყველა შემოწირულობათა ადრესატი, სამწუხაროდ, ცნობილი არაა. ღმერთი წყალობას არ მოაკლებს და შეეწევა ყველას!

ბუკნარის ღვთისმშობლის შობის ეკლესიის მოძღვარია მამა დავითი (ჯანჯღავა), რომელიც 2009 წელს დეკანოზის ხარისხში აიყვანეს. მამა დავითი ოზურგეთში ცხოვრობს. უფალმა შეაღო მისი

გულის კარი და მაკვანეთის ეკლესიაში მიიყვანა. ჯერ მრევლის წევრი იყო, შემდეგ სტიქაროსანი გახდა. კითხულობდა „დავითნს“. თანდათან დაუახლოვდა ჭეშმარიტებას. თუმცა არასოდეს უფიქრია, გახდებოდა თუ არა ღირსი დიდი პატივისა. სურდა, ყოველთვის რელიგიურ ატმოსფეროში ყოფილიყო და ეკლესიიდან არ გამოსულიყო. ხედავდნენ სასულიერო პირები მის სულიერ მოთხოვნილებას და ამიტომაც გამოარჩიეს სხვებისგან. მეუფე იოსებმა დიაკვნად აკურთხა, შემდეგ მღვდლად და ბუქნარის ეკლესიის წინამძღვრად დაადგინა. პირველი წირვა ღვთისმშობლის შობის დღესასწაულზე აღავლინა. მას კარგად ესმის, თუ რა როლი აკისრია როგორც ეკლესიის წინამძღვარსა და სულიერ მამას. მამა დავითს ჰყავს მეუღლე და ორი შვილი.

ჩვენს ახლად კურთხეულ ეკლესიაში პირველი მედავითნე იყო გელა სტურუა – ოზურგეთის მუნიციპალიტეტის სოფელ შემოქმედიდან. შემდეგ ოზურგეთელი ელისაბედ ვასაძე, რომელიც გალობის პედაგოგიც იყო. მგალობელთა გუნდს ახლა თამარ ცხოიძე ხელმძღვანელობს. მისი წევრები არიან: მაკა კუტუბიძე, თამთა სიმონიშვილი (ქვენობანი), ნათია ჭალაღიძე, ლია კეკელიძე. „დავითნის“ კითხვაში გაიწაფნენ ბუქნარის საჯარო სკოლის მოსწავლეები: ნინო თოდრია და გვანცა (ბაბაღე) ვასაძე, მაგდა ჯაში (ბასილეთი).

სასიამოვნოა ის მოვლენაც, რომ სოფელში რამდენიმე ყმაწვილმა – ბაჩუკი მდინარაძემ, საბა დოლიძემ, გიორგი და ვალერიან ლომთათიძეებმა, ირაკლი დევიძემ, მერაბ ვასაძემ, მამუკა დოლიძემ, ირაკლი წულაძემ, ზურაბ (გაბრიელ) თოდრიამ (ბუქნარი) გამოთქვეს სურვილი ეტარებინათ სტიქაროსნის სქემა.

ეკლესიის მრევლი არის ქვენობნისა და ბასილეთის მცხოვრებლებიც. შესაბამისად აქაური სტიქაროსნებიც მსახურობენ ეკლესიაში – ალექსანდრე სვანიძე, დავით ჯაში (ბასილეთი), რევაზ კუტუბიძე, თამაზ (იოანე) კუტუბიძე (ქვენობანი).

პირველი მესანთლენი იყვნენ დიდი ნიკოლაიშვილი-გოგუაძისა და მარიამ ხელაძე, 2006 წლის მარტიდან კი თამარ შათირიშვილმადლოლიძისამ იტვირთა ეს საქმიანობა, აგრეთვე ის უძღვება ეკლესიის

სამეურნეო საქმეებსაც ღვთის რწმენითა და სიყვარულით.

ერის წარმატების ბურჯად იაკობ გოგებაშვილს ეკლესია მიაჩნდა. ეკლესიამ დანერგა ძლიერი რწმენა და ზნეობა ჩვენში. ეკლესიის მადლით სახალხო ნათლობაზე შეიდი გამაჰმადიანებული ბუქნარელი დაუბრუნდა თავის წინაპართა სარწმუნოებას. მადლობას სწირავენ უფალს და პირჯვარს იწერენ ნათია, ნონა, თეონა, შორენა, შალვა, თემურ ჭაღალიძეები, მინდია ქამადაძე. ისინი დაუბრუნდნენ მშობლიურ წესსა და ადათს. ეს ზომ მათი მეორედ დაბადებაა და დაბადებაა იმათთვის, ვინც ნათელს იღებს, აღმსარებელი და მაზიარებელი ხდება.

„ღმერთი გვეწოდეს, რომ არასოდეს დავშორდეთ ეკლესიას, ის არის ნავი, რომელიც სამშვიდობოს გაგვიყვანს. თუ არა ეკლესიამ ვის შეუძლია გვაზიაროს იესო ქრისტეს, რომელიც არის „კარი“, „მწყემსი კეთილი“ და მხსნელი, მაცხოვრებელი. გვფარავდეს ღმერთი ყოველთა დღეთა ცხოვრებისა ჩვენისათა. ამინ!“ (პროტო-დიაკონი მირიანი (სხირტლაძე)).

ნოდარ დუმბაძის მომავლის დანახვის სურვილით დასმული შეკითხვა ჩემს წიგნს ეპითეტად წარვუმძღვარე: „სად მიდიხარ შენ, ჩემი სოფლის შარავზაო, და საით მიგყავს ჩემი სოფელი?!“

...და ახლა ვიცი, რომ „ეს გზა ტაძართან მიდის“...

XXI საუკუნის დასაწყისში, 80 წლის შემდეგ, ისევ ჩამოჰყრა ბუქნარში დედაეკლესიის ზარმა. ამიტომ თხრობა ჩემი ადგილის დელაზე ამ მნიშვნელოვანი მოვლენით დავიწყე.

ალბათ, ყველას გაუჩნდება კითხვა, რა იყო მანამ?! ეს მეც ძალიან მაინტერესებდა და ამიტომაც გაუუყევი წარსულის ბილიკებს...

უმსავლის მახვირ

საქართველოში სოფელი ბუკნარი ორია. ერთი აჭარაშია, მეორე კი – გურიაში. ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია მოკლე ინფორმაციას გვაწვდის ჩვენს სოფელზე: ბუკნარი, სოფელი ჩოხატაურის რ-ში (ქვენობნის სოფსაბჭო), მდ. სუფსის მარცხენა მხარეს ზ. დ. 120 მ. ჩოხატაურიდან 12 კმ. მახარაძიდან (უახლესი რკინიგზის-სადგური) 15 კმ, ს. კიროვის სახ. კოლმეურნეობა (მეჩაიეობა), რეწლიანი სკოლა, კლუბი (კინოდანადგარი), ბიბლიოთეკა, მედ-პუნქტი, აფთიაქი (ქსე. ტ. 2; 1977 წ. თბილისი).

სოფლის სახელწოდების წარმოშობისა და მისი დასახელების შესახებ ცნობები გურიის ისტორიულ წყაროებში არ მოიპოვება.

დიდი მეცნიერის დიმიტრი ბაქრაძის გურიაში მოგზაურობის დროს (1873-74 წწ.) ჩვენი სოფლის ცალკეული ტერიტორიები დასახლებული ყოფილა, მაგრამ მკვლევარი მხოლოდ იმ სოფლებს სტუმრობდა, სადაც ეკლესია-მონასტრები იყო და მათი აღწერითა და შესწავლით იყო დაინტერესებული.

ბუკნარის დასახლება ბატონყმობის გადავარდნას უკავშირდება, თუმცა, სოფელში არის რამდენიმე ოჯახი, რომელიც დარწმუნებულია, რომ მისი წინაპარი XIX ს-ის 50-60-იან წლებში აქ დაიბადა, მაგრამ ოფიციალურად, 1871 წლიდან დასტურდება სოფლის არსებობა, როდესაც ქუთაისის გუბერნიაში ჩატარდა ოზურგეთის მაზრის სახაზინო გლეხთა მოსახლეობის აღწერა. მასალები დაცულია ქუთაისის სამხარეო არქივში – გურია საზოგადოებებად იყო დაყოფილი. ბუკნარი ბასილეთის საზოგადოებაში შედიოდა. ამ მონაცემების მიხედვით სოფელში მაშინ 13 ოჯახი ცხოვრობდა.

მიწის მესაკუთრე – ბუკია კოკუჩი (4 მ. 1 ქ.).

მთავრობის მიწაზე – გელაძე სავა (5 მ. 2 ქ); ვასაძე ლაზარე – (6 მ; 2 ქ).

სამხარეო უფლებით – მათითეიშვილი ნიკოლოზი (1 მ. 3 ქ.); მათითეიშვილი ივანე – (1 მ; 3 ქ); ლომთათიძე ლაზარე (3 მ. 3 ქ); მუხაშავერია გაბრიელ (7 მ; 4 ქ); მუხაშავერია კონსტანტინე (5

მ. 3 ქ); თოდრია ბუჩუა (3 მ, 2 ქ); თოდრია მაქსიმე (1 მ. 2 ქ); თოდრია ივანე (3 მ, 1 ქ); მჟავანაძე სიმონ (3 მ. 1 ქ); სეფერთელაძე შვეარდნი (2 მ. 2 ქ). (ქსა: ფ. 8. აღმს. ს. 811).

მათი საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, მოსახლეობა კომპაქტურად კი არ იყო დასახლებული, არამედ სხვადასხვა უბანში, ამიტომ ადგილი საფიქრებელია, რომ აღწერა შესაძლოა მთლად ზუსტი არ არის, რადგან ცნობილია, რომ სოფლის ტერიტორია გაუვალი ბუჩქნარითა და ხეებით ყოფილა დაფარული და მისი სახელწოდებაც, სავარაუდოდ, „ბუჩქნარიდან“ მოდის.

ბუჩქნარი – (ხე) ჩირგვნარი, დაბალი ჩირგვები, ბუჩქი და ბუჩქნარი – დაბალი ჩირგვნარი (ს. ს. ორბელიანი; ტ. IV; გვ. 122).

ეს მოსაზრება მუხრან დოლიძემ ბიძის, კონსტანტინე დოლიძის, მონათხრობით გაამყარა – „ჩემს ბავშვობაში (ის ბუჩქნარში დაიბადა 1893 წ.) აქ იმდენად გაუვალი ტყეები იყო, რომ იქ შესული პირუტყვის მოსაძებნად, ადამიანს შესვლა ეშინოდა, რადგან გზას უკან ვეღარ გამოიკვლევდა. ამიტომ ასეთ ადგილებს ბუჩქნარს ეძახდნენ“.

სოფლის მეცნიერული შესწავლა გაცილებით გვიან მოხდა. მანამდე კი ჩვენთვის ინფორმაციის თვალსაზრისით მეტად მნიშვნელოვანია სსცსა-ში დაცული ბუჩქნარის წმ. დიმიტრის სახელობის ეკლესიის მეტრიკული ჩანაწერების წიგნები, რომლის მიხედვით ცნობილი ხდება სოფლის გვაროვნული შემადგენლობა, მისი საზღვრები, სოციალური მდგომარეობა, სარწმუნოება (ქრისტიანობა), სასულიერო პირთა ვინაობა, გავრცელებული სნეულებანი და გარდაცვალების მიზეზები...

1892 წელს ბუჩქნარი ისევ ბასილეთის საზოგადოებაში შედის. 1871 წელთან შედარებით სოფელი უფრო მრავალრიცხოვანი გამხდარა და შესაბამისად სხვადასხვა გვართაც შევსებულია.

პირველ აღწერაში მოხსენიებული გვარებიდან არ გვხვდება – მჟავანაძე და გელაძე; გამრავლებულა – ბუკია, ვასაძე, ლომთათიძე, თოდრია, სეფერთელაძე, მუხაშავერია, მათითეიშვილი.

დასახლებულან – ანდლულაძე, ბარამიძე, ბერაძე, ბოლქვაძე (1909 წ.), გაგუა (1902 წ.), გოგიბერიძე, გოგოლაძე (1910 წ.), გოგოლიშვილი (1913 წ.), გოგვაძე (1916 წ.), დევიძე, დოლიძე, დუმბაძე (1913 წ.), ელიაძე, თავართქილაძე, თევზაძე (1908 წ.), კალანდაძე, კაცაძე, კეკელიძე, კოტრიკაძე, კვაჭანტირაძე, კუტუბიძე, ლომაძე, მალულარია, მდინარაძე, მელუა, მიქაძე, რუსაძე, სირაძე, სიხარულიძე, სულაბერიძე, შალიკაშვილი, შალიკავა, ჩავლეიშვილი, ჩანტლაძე, ჩხიკვაძე, ჩხაიძე, წულაძე (1907 წ.), შედარებით მოგვიანებით დასახლდა შარაშიძეც, ჯიბლაძე (1913 წ.), წილოსანი.

ბუქნარის საზღვრების დასაზუსტებლად რამდენიმე ამონარიდს მოვიტან ზემოთ ხსენებული წიგნებიდან.

დაბადება. 1892 წ. 13 იანვარი

სვიმონ ამბაკოს ძე მალულარია. მამა – ბუქნარის მცხოვრები ამბაკო ბიჭის ძე მალულარია, დედა – ევა. ორივე მართლმადიდებელი, აღმსარებელ-მაზიარებელი (სსცსა. ფ. 489. აღ. 48. ს. 280).

ამ გვარის შთამომავალნი დღეს ნაგომრის მცხოვრებლებად ითვლებიან. ისინი ბურნათიდან ყოფილან. „ბაბუაჩემს, იაგორ მალულარიას, ორი ვაჟი ჰყავდა. ერთს მიწა ბუქნარში უყიდა და იქ დაასახლა,“ – იგონებს ბურნათელი გულნარა მალულარია (2004 წ.).

დაბადება – 1902 წ. 7-17/III

ევდუსია იაგორის ასული გოგიბერიძე. მამა – ბუქნარის მცხოვრები იაგორ ბაგრატის ძე გოგიბერიძე, დედა – ევა. ორივე მართლმადიდებელი, აღმსარებელ-მაზიარებელი (სსცსა. ფ. 489. აღ. 48. ს. 290).

გოგიბერიძეები ახალ ქვენობნის მცხოვრებლები არიან. ბუქნარის მცხოვრები იყო დღეს ბუქნარისა და ნაგომრის საზღვარზე თოდრიას გვარის ორი ოჯახიც. ბუქნარის მცხოვრებლად ითვლებოდა – ლომაძე (ქვენობანი), ცინცაძე (ნაგომარი), შალიკავა ანტონ სოლომონის ძე – ყმა ფიჩხიჯვრიდან (მზიანი).

გვართა მრავალფეროვნების მიხედვით ადვილი მისახვედრია, რომ ერისთავის მფლობელობაში მქონე მიწების შესყიდვა ბუქნარის

ტერიტორიაზე საგლეხო რეფორმის შემდეგ აქტიურად დაწყებულა. აქ მიწებს არა მარტო მეზობელი საზოგადოებების წევრები იძენდნენ, არამედ სხვა მაზრებიდანაც ჩამოდიოდნენ და სახლდებოდნენ. მაგალითად, კაცაძე ჩამოსულა ვანიდან (იმერეთი), რუსაძე – წყალტუბოდან.

სოფელი ბუენარი პირველად ისტორიულ-გეოგრაფიულად პროფესორმა იური სიხარულიძემ აღწერა XX ს-ის 50-იანი წლების მიწურულს (1959 წ.). ნაშრომი, რომელშიც ეს სოფელიცაა შესული, 1971 წელს გამოქვეყნდა („საქართველოს ისტორიულ-გეოგრაფიული კრებული“. IV. თბ., 1971 წ.).

იგივე მკვლევარი ბუენარს ახლაზან გამოცემულ ნაშრომშიც არ ივიწყებს („გურიის მეგზური“).

ბატონ იური სიხარულიძეს სოფლის ტერიტორიაზე ადგილის 7 სახელი და მდინარის 3 სახელი აღუნუსხავს.

ადგილთა სახელები: ოროკი, გრძელა, ნაქერალა, ჯიკვნარა, მელუას ჩაი, ყურეფას პირი, კოპიტნარი.

მდინარეთა სახელები: ნადინები, სარენწყელა, ნარუები (იქვე).

ამათ დაუუმეტებთ მდინარის სახელს – არუე.

ტბის სახელი – ნატაშას ტბა.

ადგილის სახელები: ბაბუსიეს ტყე, ეკას ზორხი, ვარდიანი, მერე, ოსიძის ფართობი, საენგურე, ყორნალა, წითაიშვილის ფართობი მჟავე წყალი.

1939 წლის ადგილობრივ არჩევნებში 769 მცხოვრებს მიუღია მონაწილეობა („ბრძოლის დროშა“, 1939 წ. 30.X).

1962 წელს ბუენარის ტერიტორიაზე დასახლებული იყო 37 სხვადასხვა გვარის ოჯახი, რომელიც 143 კომლს შეადგენდა. მცხოვრებთა რაოდენობა კი – 522-ს, 1994 წლის მონაცემებით, სოფელში 50 სხვადასხვა გვარის ოჯახი იყო, 147 კომლითა და 700-მდე მცხოვრებლით, ხოლო 2002 წლის აღწერით სოფელში იყო 223 კომლი, 839 მცხოვრებით.

ბუკნარში მისმოვრებათა გვარები

გვარი	საიდან არიან მოსულნი	გვარი	საიდან არიან მოსულნი
ადაძე	ხულო	კოტრიკაძე	გორა
ანდლულაძე	ვანის ქელი (ოზურგეთი)	კუტუბიძე	ქვენობანი
ანთაძე	ზოტი	ლომთათიძე	ქვენობანი
ართმელაძე	ზოტი	მამალაძე	ხევი
ბერიძე	ჩაისუბანი	მარკოიძე	ხულო
ბერიძე	ჩხაკოურა	მახარაძე	სამება, ხულო
ბერიშვილი	ზემოსურები	მგელაძე	ხულო
ბოგვერაძე	ზესტაფონი	მდინარაძე	ვაზიანი
ბუკია	ხობი	მიქელაძე	ზოტი
გაგუა	მზიანი (ოზურგეთი)	მუხაშავერია	ძიმითი (ოზურგეთი)
გიორგაძე	ზოტი	პაიჭაძე	ჩხაკოურა
გუდავაძე	ზენობანი	პაქსაძე	ზოტი
გუმბერიძე	ვანი (იმერეთი)	რამიშვილი	შუა სურები
დავლაძე	ხულო	სანიკიძე	წითელმთა (ოზურგეთი)
დევიძე	გორა	სეფერთელაძე	ვანისქელი (ოზურგეთი)
ლოლიძე	ამალლება, გორა	სირაძე	გორა
ვანაძე	ზოტი	სიხარულიძე	ერკეთი
ვასაძე	ასკანა (ოზურგეთი)	ტაკიძე	აცანა (ლანჩხუთი)
თაკართქილაძე	ბასილეთი	ტუნაძე	ზოტი
თედორაძე	ქვაბლა	ქათამაძე	ზოტი
თოდრია	მოედანი	ქამადაძე	ხულო
ირემაძე	ზოტი	ჩაელეიშვილი	ასკანა (ოზურგეთი)
კალანდაძე	ხიდისთავი	ჩხაიძე	ასკანა (ოზურგეთი)
კაცაძე	ვანი (იმერეთი)	ჩხიკვაძე	ჩაისუბანი
კეკელიძე	ბეულეთი	წილოსანი	ლანჩხუთი
კვაჭანტირაძე	ხიდისთავი	წულაძე	ჭანჭათი (ლანჩხუთი)
კონცელიძე	ზოტი	ჭალაღიძე	ზოტი, აჭარა
		ხურცილავა	სამეგრელო

აღგილთა ღა მღინარეთა სახელები

ჩვენი სოფლის ზედაპირი მთლიანად ვაკეა. აღმოსავლეთით სოფელ გორასა და ბუკნარს შორის საზღვარი გასდევს მდ. გუბა-ზეულს. სამხრეთი საზღვარი კი — მდ. ყურეფას. სოფლის ტერიტორიაზე გადის რამდენიმე დიდი და პატარა ღელე, რომელიც მდ. სუფსის აუზში ჩაედინება.

ბუკნარის ცალკეულ ადგილებს ჯერ კიდევ დიდი ხნის წინათ დაარქვეს აქაურმა მცხოვრებლებმა სახელები. მათი სახელწოდება მფლობელის ვინაობას ან კიდევ დანიშნულებას უკავშირდება.

არუე — ღელის სახელწოდება-ა-რუ-ე. მოედინება ბასილეთიდან, გაივლის ბუკნარს და გადადის ნაგომრის ტერიტორიაზე.

ბაბუსიეს ტყე — ამ ადგილას ცხოვრობდა ბაბუსი ჩხიკვაძე, რომლის გარდაცვალების შემდეგ მისი კარ-მიდამო გავერანდა და ტყეც წამოვიდა. ესაზღვრება ჯიკვნარის ტერიტორიას.

ღვეიძის წისქვილი (ნაწისქვილარი) — სოფლის შემოსასვლელში. ბუკნარისა და ნაგომრის საზღვარზე. მდ. ნადინებზე იდგა წყლის წისქვილი, სადაც ორი ბუკნარელი, გერმანე კუტუბიძე და სილიბისტრო ღვეიძე მუშაობდა, მაგრამ შემორჩა მხოლოდ ღვეიძის გვარი და მიუხედავად იმისა, რომ ღლეს იქ წისქვილი აღარ ღვას, მაინც იმ ადგილს ღვეიძის წისქვილად მოიხსენიებენ.

ეკას ხორხი — ადგილი ბუკნარის დასავლეთით, დაღმართი. იქ სადაც, ღლეს კაცაძის გვარის ოჯახი ცხოვრობს, ეკუთვნოდა ბასილ დოლიძესა და მის. მეუღლეს, ეკას. მათ ზედსიძედ ოჯახში ევტიქი კაცაძე შემოუყვანიათ. თუმცა იმ ადგილს ეკას ხორხის სახელით მოიხსენიებენ.

ვარდიანი — ადგილი ბუკნარის სამხრეთით, ბუკნარსა და ქვენობანს შორის, სადაც ამართებოდა სახალხო ღლესასწაულები და სპორტული შეჯიბრებები. თამაშობდნენ ღელოს. ამიტომ ამბობენ, თითქოს ეს სახელი ბურთის ვარდნას უკავშირდებოდ.

მელუას ფართობი — დიდი ხნის წინათ მელუების საცხოვრისი იყო, შემდეგ ჩაის პლანტაციები გაუშენებიათ.

მერე — ვაკე. მდ. გუბაზეულის პირზე მდებარე სახნავ-სათესი ნოყიერი მიწა.

ნადინები — ე.ი. რამაც იდინა. გადმოედინება მდ. გუბაზეულიდან. გაივლის ბუკნარს და უერთდება მდ. სუფსას.

ნარუები — ლელე, გადმოედინება მდ. გუბაზეულიდან ქვენობნის ტერიტორიაზე და გაივლის ბუკნარს.

ნატას ტბა — გადმოცემით ამ ტბაში დამხრჩვალა ვინმე ნატაშა. ამჟამად იქ წყალი დამშრალა, მაგრამ სახელი მაინც შემორჩენილა. ეს ტბა ყოფილა იმ ტყეში, რომელსაც ახლა ნოდარ ადამის ოჯახი ესაზღვრება.

ნაქერალა — ადგილი დავით თოდრიას ეზოს მიჯნაზე, სადაც ქერს თესდნენ.

ოროკი — ნარიყალი ადგილი, სახნავ-სათესი მიწა. სოფელში იტყოდნენ, ორ ოყაზე მეტი სიმინდი არ მოდისო.

ოსიძის ფართობი — ადგილი სოფლის ჩრდილო-დასავლეთით, რომელიც დაახლოებით 80 წლის წინათ ოსიძის საკუთრება იყო.

საენგურე — ადგილი, სადაც აგურის მიწაა და იდგა აგურის საწარმო XX ს-ის 90-იან წლებამდე. მერეს სათესი ფართობის საზღვართან.

სარენწეკლა — ლელე, გამონადენი გუბაზეულიდან. მოდის ქვენობნიდან. უერთდება ნარუევს ბუკნარში. ეს წყლები შემდეგ სუფსაში ჩაედინება სოფ. ნაგომართან.

ყორნალა — უბნის სახელწოდება ჩრდილო-დასავლეთით XX ს-ის 30-იან წლებში.

წითაიშვილის ფართობი — ამ გვარის კუთვნილი მიწა, სადაც ჩაი იყო გაშენებული.

ჯიკვნარა — ჩაის პლანტაციების გაშენების მიზნით გასული საუკუნის 30-იან წლებში გაჩეხეს წიფლის ტყე. გაჩეხვის შემდეგ დარჩა კუნძები, რასაც ბუკნარშიჯიკვს ეძახიან. სახელწოდებაც მას უკავშირდება. მოიხსენიებენ ღიდ და პატარა ჯიკვნარს.

მჟავე წყალი — ადგილი რევაზ წილოსანის კარ-მიდამოს საზღვართან, სადაც გეოლოგიურმა ექსპედიციამ 1984 წელს აღმოაჩინა გოგირდოვანი წყალი. სამწუხაროდ, ეს ადგილი დღესაც კეთილმოუწყობელია და ეს სასარგებლო წყალი უმიზნოდ იღვრება.

სოფელი XIX-XX საუკუნეთა მიჯნაზე

(კაპიტალიზმის განვითარება)

ქართველმა გლეხობამ თავისი წვლილი შეიტანა ბატონყმური წყობილების წინააღმდეგ ბრძოლაში. მარტო გურიაში სამი მასობრივი გამოსვლა მოხდა 1862 წელს. თვითმპყრობელობა მალე დარწმუნდა ბატონყმობის გადავარდნის აუცილებლობაში. ბატონყმობის გაუქმებამ ხელი შეუწყო კაპიტალიზმის განვითარებას. ჩვენი სოფლის ტერიტორიაზე დასახლება ოფიციალური მონაცემებით ამ პერიოდს უკავშირდება. XIX ს.-ის 90-იან წლებში სოფელში ძირითადად ყმა გლეხები ცხოვრობდნენ. მხოლოდ პროკოფი რაჟდენის ძე ელიაძე იყო აზნაური (სსცსა. ფ. 489; აღ. 48; ს. 280-290), ხოლო ვარდენ კაციას ძე კალანდაძეს 1913 წელს უბოძეს აზნაურობა (სსცსა. ფ. 489. აღ. 48. ს. 301). 1913 წ. ბუენარელი აზნაურობის ღირსების მაძიებელი ყოფილა ვარლამ მიხეილის ძე დუმბაძე (ს.ს. ცხა. 489. აღ. 48. ს. 301). გლეხობა წნელით დაწნულ და ტალახით შელესილ ფაცხებში ცხოვრობდა. მის შესაღესად თივასა და თიხას („ალიზას“, რომელიც ბუენარშია) იყენებდნენ. ფაცხებს ჯარგავალს ეძახდნენ. ყველა ქალამნით დადიოდა ან ქოშებით, ე.წ. „ოჩიფეხებით“, რომელსაც თხმელისგან თლიდნენ. ხისგან ამზადებდნენ საყოფაცხოვრებო ნივთებს: ვარცლს, სათლს, გობს, ჩოგანს, ლაფერას, შიბაქებს, თლიდნენ დაბალ სკამებს („ჯორკოს“), სამფეხა სკამებს, მაგიდებს. საჭმელი შუა ცეცხლზე მზადდებოდა. ბებიჩემი კანაფისაგან გრეხდა თოკს. ზოგჯერ თოკის მაგივრობას „წირეხი“ ასრულებდა, რომელსაც ტირიფის, თხმელასა და სხვა ჯიშის ხეებისაგან ამზადებდნენ. ყიდულობდნენ კეცებს, თიხის ჭურჭელს, ქვევრებს. რამდენიმე ოჯახს ჰქონდა ღვან-სავარცხელი-საქსოვი, რომლითაც აუცილებელ ნივთებს ქსოვდნენ“ (სოსო დოლიძის ნაამბობი. 1997 წ. 75 წ.).

მოსახლეობის დიდი ნაწილი წერა-კითხვის უცოდინარი იყო. ორგანყოფილებიანი სკოლა 1896 წ. გახსნილა. სოფელი მოკლებული

იყო სამედიცინო მომსახურებას. მაშინდელი განუკურნელი სენი – ციებ-ცხელება, ტუბერკულოზი, დიფტერია – მუსრს ავლელდა მოსახლეობას. ამ და სხვა დაავადებებით 1892-1900 წლებში გარდაცვლილა 95 ადამიანი, უმრავლესობა -- მცირეწლოვანი (სსცსა. ფ. 489. აღწ. 48 ს. 280-288).

სამწუხაროდ, ეს სენი XX ს-ის 20-იან წლებშიც აწუხებდა სოფელს. „ბუკნარის თემი გურიის ერთ-ერთი დაბლობი და ჭაობიანი ადგილია, სადაც ციებ-ცხელებას ღრმად აქვს ფესვები გადგმული. ოზურგეთის მაზრის ციებ-ცხელების წინააღმდეგ მებრძოლი სადგურის ექიმმა იორდანეშვილმა ბუკნარის დათვალიერების შემდეგ განაცხადა: – აუცილებელია ჭაობების ამოშრობა ან მოსახლეობის სხვა ადგილზე გადასახლება.

1925 წლის გაზაფხულზე შრომის სკოლის მოსწავლეების 80% ციებ-ცხელებით აღმოჩნდა დაავადებული. სამაზრო ჯანმრთელობამ რამდენიმე გირვანქა ქინა გამოუყო სოფელს („მუშა“, 1925. 15.IX. №846, კოსდოლი. კ. დოლიძის პირადი არქივი).

მთავარი საკმიანობა მესიმინდობა და მეთამბაქოეობა იყო. აქ მოყვანილი თამბაქო იყიდებოდა ოზურგეთის, ლანჩხუთის, აბაშის, სამტრედიის ბაზრებზე. მოჰყავდათ: ბამბა, ჭვავი, ღომი, ქერი, ლობიო, კანაფი. მატყლისგან ქსოვდნენ წინდებს, აწარმოებდნენ აბრეშუმს.

მოსახლეობის ერთმა ნაწილმა იზაბეღას ჯიშის ვაზი გააშენა. ყოფილა ჩხავერიც. ძველისძეული დარგუჯი ჩხავერის მაღალი ვენახი კარგა ხანს იყო შემონახული ჩიტო მდინარაძის საკარმიდამო ნაკვეთში.

ბატონყმობის გაუქმებამ სოფლის მეურნეობაში კაპიტალიზმის განვითარება დააჩქარა. კაპიტალიზმის განვითარებამ კი საზოგადოების კლასობრივი სტრუქტურის შეცვლა გამოიწვია. განსაკუთრებით მკვეთრ დიფერენციაციას განიცდიდა გლეხობა. ის სამ ძირითად ფენად – მდიდარ, საშუალო და ღარიბ გლეხებად დაიშალა.

ბუკნარშიც გაჩნდა რამდენიმე შეძლებული გლეხი. მათ მიწები კერძო მფლობელობაში ჰქონდათ. ისინი სოფლის ბურჟუაზიას

წარმოადგენდნენ და დაქირავებულთა შრომას იყენებდნენ. ასეთები იყვნენ: სეკასტი დოლიძე, მიხეილ (მიხაკო) ბუკია, თეიმურაზ ბუკია, რაჟდენ და სილიბისტრიო ჩავლეიშვილები... საშუალო გლეხობა თავიანთ მეურნეობას გაჭარვებით, მაგრამ მაინც ართმევდა თავს.

ღარიბთა ერთი ნაწილი მტვირთავ მუშებად („მეკურტნედ“) მუშაობდნენ შავი ზღვის ნავსადგურებში: ფოთში, ბათუმში, სოხუმში, ოდესაში. ესენი იყვნენ: ვასილ სირაძე, ირაკლი კვაჭანტირაძე, კონსტანტინე მიხეილის ძე დოლიძე, ისიდორე დოლიძე (რომელსაც 20 წ. უმუშავია ფოთსა და ნოვოროსიისკის ნავსადგურებში). პლატონ კუტუბიძე, ნოე ბერაძე, კონსტანტინე ბერაძე და სხვ. აღებული თანხით იძენდნენ მიწებს სოფელში, თუმცა ეს მიწები იმდენად მწირი იყო, რომ მასზე მოწეული მოსავლით ოჯახს გაჭირვებით არჩენდნენ.

კონსტანტინე დოლიძის პირად არქივში დაცულია მიწის ნასყიდობის ხელშეკრულება, რომლის საფუძველზეც მის მამას, ისიდორე დოლიძეს, ასკანის საზოგადოებაში მცხოვრები მოსე სოლომონის ძე მეფარიშვილისაგან უყიდია მიწის ნაკვეთი ბუკნარში, მისი კარმიდამოს ახლოს (იქ ახლა ტყეპარკია გაშენებული).

პირველი სავაჭრო დუქანი ბუკნარში 1902 წელს გაუხსნია ვაჭარ იაგორ დოლიძეს, მანამდე მოსახლეობა პირველადი მოხმარების საგნებს ნაგომარსა და ხიდისთავში იძენდა ბაზრობის დღეებში (შ. თოდრია, ბუკნარის ნარკვევი. 1962 წ.), მასვე გაუხსნია პირველი პურის საცხობი – „ფურნე“. გიორგი ბერაძეს კი ჩოხატაურში ჰქონია დუქანი. პირველი ღურგალი, რომელმაც ოდასახლების კეთება დაიწყო, იყო ივანე დოლიძე. სოფელში განვითარება პოვა სამჭედლო-საზეინკლო საქმემ. პირველი მჭედლები იყვნენ პავლე, სიმონ და ქიშვარდი კუტუბიძეები. მათ სამჭედლო-სახელოსნო ბუკნარის გარდა ჩოხატაურშიც ჰქონიათ.

პირველი შარავზა ბუკნარზე გავლით ხიდისთავ-ნაგომრის მიმართულებით 1912 წელს გაიყვანეს.

კაპიტალიზმის განვითარებამ განამტკიცა თვითმმართველობა ქალაქსა და სოფელში, რაც მაშინ პროგრესულ ნაბიჯად ითვლებოდა.

რევოლუციური მოძრაობა

XX საუკუნის დასაწყისში ისტორიული ვითარება საკმაოდ დაიძაბა. რუსეთის იმპერიაში შექმნილმა გაუსაძლისმა პირობებმა ხალხი აიძულა ახალი გზის ძიებას შესდგომოდა, რადგან საქართველო იმხანად უკვე რუსეთის გუბერნია იყო და საკუთარი სახელმწიფოებრიობა დაკარგული ჰქონდა, აქ მიმდინარე მოვლენებზე განმსაზღვრელი იყო ის, თუ რა ხდებოდა რუსეთში.

„1905-1907 წლების რევოლუციამ განსაკუთრებულ გაქანებას რუსეთის იმპერიის განაპირა მხარეებში მიაღწია. მასების მაღალი აქტივობით აღინიშნა 1905 წელი ამიერკავკასიაში, სადაც რევოლუციური მოძრაობის მებაირახტრედ გურია გამოდიოდა“ (ი. სიხარულიძე. „ჩოხატაური“. თბ., 2008 წ.). „გურიამ პირველმა აანთო განახლების ღამპარი“. რევოლუციური კომიტეტების მიერ იქმნებოდა „წითელი რაზმები“. მოძრაობაში ფართო ხასიათი მიიღო ოზურგეთის, სენაკის, ზუგდიდის, რაჭა-ლეჩხუმის მაზრებში.

მცირე მიზეზი დიდი აფეთქების საბაბი გახდა, რომელსაც გვერდი არ აუვლია ჩემი სოფლისათვის. სოფლის მოსახლეობის 90 პროცენტი უღარიბესი იყო, რომელთაც მძიმე ტვირთად აწვა ზედმეტი გადასახადები.

„წითელი რაზმი ბუკნაშიც შექმნილა ის გურიის კომიტეტის დაქვემდებარებაში იყო. რაზმს ხელმძღვანელობდა სანდრო ბერაძე. მისი წევრები იყვნენ: სოლომონ ბერაძე, კირილე წილოსანი, სოლომონ გაგუა, სილევან და ივანე კალანდაძეები და სხვები. რაზმი ჩოხატაურში გამართულ დემონსტრაციებშიც იღებდა მონაწილეობას (შ. თოდრია, „ბუკნარის ნარკვევი“. 1962 წ.).

1905 წელს სოფლის მამასახლისი სციქმეს. ბოიკოტი გამოუცხადეს ადგილობრივ მმართველობას. პირველი წარმატებების მოპოვების შემდეგ ხალხი უფრო გააქტიურდა. მთავრობამ ვერ შეძლო გადაჭრელი ზომების მიღება მეამბოხეთა ძლიერი პროტესტის გამო.

1905-1907 წლებში ივანე კალანდაძის ოჯახში ხშირად იმართებოდა „წითელრაზმელთა შეკრებები. 1905 წელს კი, ივანეს ოჯახში

კობა ჯულაშვილი სტუმრებია. ივანეს ის ძალიან მოსწონებია და მის პატივსაცემად შვილისთვის კობა დაურქმევია...

ჯულაშვილის ბუენარში სტუმრობის შესახებ არსებობს კიდევ ერთი მოგონება, რომელიც მირიან ბუკიას ქალიშვილს, ლეილას, ეკუთვნის: „სტალინი და ბუდუ მდივანი 1905 წელს მამაჩემის სახლში იმალებოდნენ ჩოხატაურის რაიონის სოფელ ბუენარში. მიუხედავად მათი პოლიტიკური შეხედულების სხვადასხვაობისა, მამამ ის ოჯახში მიიღო. სარდაფში დაუგო თურმე ჩალა და იქ დააწვინა, ოჯახში უცხოს ყოფნა რომ არავის გაეგო. მეორე დღეს კი ზურგით გადაუყვანია მდინარეზე, ხიდზე მისი აშკარად გადაყვანა საშიში იყო. მენშევიკებთან დებატები ჰქონდათ. აღნიშნა კიდევ მამამ, რომ ნიჭიერი და კარგი ორატორიაო“ (ლეილა ბუკია. გაზეთი „ალია“. 1999 წ. 8-9 აპრილი). ეს მიტინგი ხიდისთავში, ჭადრის ხის ქვეშ შედგა... „ოზურგეთის მაზრის უფროსი ლაზარენკო კაზაკებისა და პლასტუნების რაზმით ჩოხატაურისკენ დაიძრა. 19 ოქტომბერს ის უკვე ჩოხატაურში იყო, მაგრამ რეპრესიების განხორციელება ვერ გაბედა. მეორე დღეს ლაზარენკო ოზურგეთისაკენ მიემურობდა დამშვიდებით, როდესაც აჯანყებულებმა გზა გადაუღობეს ნასაკირალთან“ (ი. სიხარულიძე, „ჩოხატაური“. თბ., 2008).

ამ შეტაკებაში ბუენარელთა რაზმიც მონაწილეობდა სანდრო ბერაძის ხელმძღვანელობით, სადაც დაიჭრა კირილე წილოსანი.

ლაზარენკო ტყვეობიდან ახალი ძალების მოშველიებამ იხსნა. ნასაკირალის ამბები კი მთელ ამიერკავკასიასა და რუსეთს მოედო.

მთავრობამ სასტიკი ანგარიშსწორება დაიწყო 1906 წელს. დამსჯელი რაზმები არბევდნენ სოფლებს, ხვრეტდნენ ან ასახლებდნენ რევოლუციის აქტიურ მონაწილეებს. ეს უბედურება ბუენარსაც დაატყდა თავს. მეფის მოხელეებს უმოწყალოდ უცემიათ ტიფო მუხამავრია და ალექსანდრე კვაჭანტირაძე. შეწყვეტილა ფოსტის მუშაობა, დაუხურავთ სკოლა. დადგა რეაქციის მძიმე წლები მთელ იმპერიაში. ეს იყო 1906-1910 წლებში (შ. თოდრია. „ბუენარის ნარკვევი“. 1962 წ.).

რეაქციამ თუმცა შეასუსტა რევოლუციური მოძრაობა, მაგრამ ვერ შეაჩერა. უკვე ერთხელ ამბოხებული სული არ დაშოშმინდა. თავისუფლება და „შრომის ახსნა“ სანუკვარ ოცნებად არ უნდა დარჩენილიყო...

1912 წლიდან დაიწყო რევოლუციური აღმავლობის ხანა. ხალხის აზრს ოდნავ მაინც ითვალისწინებდნენ. მოსახლეობამ მამასახლისი აიძულა, რომ მაზრის უფროსთან დაეყენებინა საკითხი სოფელში სკოლის აღდგენის თაობაზე და მიზანსაც მიაღწიეს. თუმცა გლეხთა ყოფა ისევ დუხჭირი რჩებოდა.

1914 წელს დაწყებულმა I მსოფლიო ომმა ჩემს სოფელს საკმაო დაღი დაამჩნია. ომის გზას 20 ბუენარელი ახალგაზრდა გაუყენეს. ომის დამთავრების შემდეგ ზოგი დაავადებული დაბრუნდა, რამდენიმემ ტყვეობის სიმწარეც გამოსცადა, ნიკო სპირიდონის ძე ტოროტაძე კი დაიღუპა 1915 წელს. ის პროფესიით ფერმალი იყო. ლავრენტი სიმონის ძე კვაჭანტირაძე ტყვედ იყო ავსტრიაში, სადაც დარჩა კიდევ. ომს გადარჩენილი ყოფილი ოფიცერი – ვარდენ გიორგის ძე ბერაძე ბოლშევიკმა კომუნისტებმა დახვრიტეს, ზოლო ოფიცერი სანდრო გიორგის ძე ბერაძე – მენშევიკებმა. უმრავლესობამ ომიდან ჭრილობები ჩამოიტანა. სწორედ ომიდან ჩამოტანილმა ტრაემამ იმსხვერპლა ნოე ბუკია...

ამ პერიოდში სოფლად შიმშილობა სუფევდა. 1915 წელს მოუსავლიანობას წყალდიდობაც მოჰყოლია. ხალხი თურმე ნედლი მარცვლით იკვებებოდა. მიხეილ დოლიძის ჩანაწერებში ვკითხულობთ: „ხალხს ომის წლებში ბლის ხის ტყავისგან შეკერილი ქალამანი ეცვა. საკვების გარეშე დარჩენილი ფრინველი გაწყდა. დაიწყო პირუტყვის ქურდობა. ხშირად გაძარცვის მიზნით სოფელს თავს ესხმოდნენ ასკანიდან და ბახვიდან გადმოსული მძარცველები“. (შ. თოდრია. „ბუენარის ნარკვევი“. 1962).

*I მსოფლიო ომში გერმანიისა და მისი კოალიციის წინააღმდეგ
ჩოხატაურის რაიონის სოფელ ბუკნარიდან 20 კაცი იბრძოდა:*

- 1 ბერაძე ნოე გიორგის ძე (1893-1974) დაჭრილი იყო;
- 2 ბერაძე ვარდენ გიორგის ძე – ყოფილი ოციფერი. დახვრიტეს კომუნისტებმა;
- 3 ბერაძე სანდრო გიორგის ძე – ყოფ. ოფიცერი. დახვრიტეს მენშევიკებმა;
- 4 ბუკია ნოე თეიმურაზის ძე – გარდ. 1919 წ. იყო დაჭრილი;
- 5 გაგუა ნიკოლოზი სოლომონის ძე – 1889-1960;
- 6 დოლიძე ვასილი ფილიპეს ძე (1888-1969) ტყვედ იყო ავსტრიაში;
- 7 დოლიძე ლადიკო მიხეილის ძე – იყო დაჭრილი;
- 8 კალანდაძე პარმენ ივანეს ძე – (1894-1968) იყო დაჭრილი;
- 9 კვაჭანტირაძე ირაკლი სიმონის ძე;
- 10 კვაჭანტირაძე ლავრენტი სიმონის ძე – ტყვედ იყო ავსტრიაში, სადაც დარჩა კიდეც;
- 11 მუხაშავერია არჩილი ლუკას ძე (1887-1967);
- 12 მუხაშავერია ნესტორი კონსტანტინეს ძე – დაჭრილი იყო;
- 13 მუხაშავერია რაფიელი კონსტანტინეს ძე;
- 14 მდინარაძე კალისტრატე ალექსანდრეს ძე – ტყვედ გარმანიაში იყო;
- 15 სირაძე დიმიტრი ონისიმეს ძე;
- 16 სირაძე პროკოფი ივანეს ძე;
- 17 სირაძე რაფიელ;
- 18 ტოროტაძე ნიკოლოზი სპირიდონის ძე (1884-1915), ფერშალი. დაიღუპა ბრძოლისას;
- 19 ჩხიკვაძე სამსონი ივანეს ძე;
- 20 წულაძე ისაკი გლახუნას ძე (1889-1973) – დაჭრილი იყო.

თანდათან ისევ მომწიფდა რევოლუციური სიტუაცია. რევოლუ-

ციამ იმედი გაუჩინა დაბეჩავენულ ხალხს და არა მხოლოდ მათ. ერის მოწინავე შვილებიც ასე ფიქრობდნენ.

1918 წლის 26 მაისს საქართველო დამოუკიდებელ რესპუბლიკად გამოცხადდა. შეიქმნა ახალი სახელმწიფოს სიმბოლოებიც: დროშა, ჰიმნი, გერბი.

ჩვენს სოფელში საქართველოს პირველი რესპუბლიკის წარმომადგენელი ილიკო ანდლულაძე გახლდათ.

ქართველი ბოლშევიკები არ ცხრებოდნენ და ძალაუფლებისათვის იბრძოდნენ. ამ ბრძოლის ერთ-ერთი მძაფრი გამოხატულება იყო 1919 წლის აჯანყება. აჯანყების მომზადებას ხელმძღვანელობდა ცნობილი რევოლუციონერი გიორგი სტურუა ნიკოლოზ ჩხაიძის შვილიშვილთან ერთად. აჯანყება დამარცხდა და მას მნიშვნელოვანი მსხვერპლიც მოჰყვა.

1920 წელს ბუქნარში შექმნილა ბოლშევიკური ორგანიზაცია, რომელსაც კავშირი ჰქონდა სოფ. ქვენობნის ბოლშევიკურ ორგანიზაციასთან.

საბოლოოდ კი ყველაფერი იმით დასრულდა, რომ საბჭოთა რუსეთმა საქართველოში თავის მე-11 არმია გამოგზავნა, რასაც შემდგომ მოჰყვა საქართველოდან ბოლშევიკების ერთ-ერთი ლიდერის ცნობილი დეპუტა კრემლში...

საქართველოს მენშევიკურმა მთავრობამ ქვეყანა იმ იმედით დატოვა, რომ საზღვარგარეთ მოკავშირესა და დახმარებას პოუვდა (იმ დროს ევროპას ჩვენთვის არ ეცალა) – საქართველოში დარჩენილი თანამოაზრენი კი ბრძოლას განაგრძობდნენ.

1922 წელს სოფელ ფიჩხიჯვარში (მზიანი) ანტისაბჭოური მიტინგი ჩატარდა. მიტინგს ბუქნარის მცხოვრებლებიც ესწრებოდნენ. ბოლშევიკებს ეს მიტინგი დაურბევიათ. ორმხრივ სროლაში ბევრი დაჭრილა, მათ შორის – ბუქნარელი ფედოსი კვაჭანტირაძეც.

არსებობას განაგრძობდა გურიის მენშევიკური კომიტეტი, რომელსაც ბუქნარელი სოციალ-დემოკრეტი მიხეილი (მიხაკო) ბუკია ხელმძღვანელობდა.

1924 წლის ცნობილ ისტორიულ მოვლენებს არც ჩემი სოფ-

ლისთვის აუელია გვერდი. შეწყდა ბოლშევიკური თვითმმართველობა. ძალაუფლება დროებით აიღეს ხელში მენშევიკებმა. ისტორიამ მათი სახელებიც შემოგვინახა: სილიბისტრო და დიმიტრი დოლიძეები, სილიბისტრო ჩავლეიშვილი, ბესარიონ მდინარაძე, ილიკო ანდლულაძე, აბესალომ ბუკია.

პირველი რესპუბლიკის მომხრეები დამარცხდნენ.

დამარცხებულებმა ტყვეს შეაფარეს თავი. „სოფლის მოსახლეობის დიდი ნაწილი მათ უჭერდა მხარს, ამკარად გამოქომაგებას ვერ ბედავდნენ და მხოლოდ ფარულად ეხმარებოდნენ. კირილე წილოსანის ოჯახში სანდო ადამიანები იყრიდნენ თავს ტყეში გახიზნულთა მხარდასაჭერად. მკერავი ქალები კი კერავდნენ ტანსაცმელს, ქსოვდნენ წინდებს, ამზადებდნენ საჭმელებს და შემდეგ უგზავნიდნენ ტყეში გასულებს... ისიც კარგად მახსოვს, ბაბას რომ ეძებდნენ შინსახკომელები. გავიპარე და გავაგებინე ბაბას და მის ამხანაგებს, რომ შინ არ მოსულიყვნენ“, – მიაბზო კირილე წილოსანის ქალიშვილმა, ლიზა (გოგუცა) წილოსანმა-გუდავადისამ.

ბოლშევიკებმა ბევრი გამომსვლელი მაშინვე მკაცრად დასაჯეს, ბევრს კი შემდგომ – 1937 წელს გაუსწორდნენ...

ამ პატარა სოფლიდან 15 ადამიანი მოწყვეტეს მშობლიურ კერას და შუა აზიის გზას გაუყვნეს.

სახელმწიფოსგან რეპრესირებულ ბუკნარელთა სია:

- 1 ბუკია მიხეილი (მიხაკო)
- 2 ბუკია მირიანი
- 3 დოლიძე დიმიტრი
- 4 დოლიძე იოსები
- 5 დოლიძე სილიბისტრო
- 6 კვაჭანტირაძე გალიტო
- 7 კვაჭანტირაძე ქეთევანი
- 8 კვაჭანტირაძე სერაპიონი
- 9 კვაჭანტირაძე ხარიტონი
- 10 კოტრიკაძე პანტელეიმონი
- 11 მდინარაძე შოთა

- 12 რუსაძე მილორსი
- 13 ჩავლეიშვილი სილიბისტრო
- 14 ჩავლეიშვილი რაჟდენი
- 15 ჩავლეიშვილი სოლომონი

გაჩნდა უნდობლობა. შიში დაძრწოდა გადიდებული თვალებით. ხალხი საკუთარ თავში ჩაიკეტა. თუმცა, ზოგიერთი საკუთარი სულის გაყიდვის ფასად სხვის სულში ხელის ფათურსაც ახერხებდა. სოფელი გაიყო და ერთმანეთს ეჭვის თვალით დაუწყეს ცქერა. ხშირად გაისმოდა ფრაზები: „მენშევიკების შვილი“, „ტროცკის შთამომავალი“... ჩემს ბავშვობაშიც კი ბევრს ეკალივით ხვდებოდა ეს სიტყვები, რომლებიც მწარე წარსულში აბრუნებდათ. მოგვიანებით რეაბილიტაციამაც ვერ გაანელა ბოლომდე იმ ოჯახების ნალველი, რომელთაც სამუდამოდ დაკარგეს ოჯახის თავკაცი, ძმა ან და, ან კიდევ ახლობელი...

უმრავლესობა უცხო მიწაში განისვენებს.

„მამა დახვრეტას გადაურჩა, მაგრამ გადასახლებას კი – ვერა. ყაზახეთში იყო. მიწერ-მოწერაც გვექონდა, ამანათსაც ეუგზავნიდით... ერთ დღეს კი, ამანათი უკან რომ დამიბრუნდა, მივხვდი, რომ მამა ცოცხალი აღარ იყო. ის ამანათი სახლის თავზე დავმალე, დედასაც რომ არ გაეგო სიმართლე, დედა ისე გარდაიცვალა, არ გაუგია, რომ მამა აღარ იყო...“ – ლეილა ბუკია (გაზ. „ალია“. 1999 წ. 8-9 აპრილი).

მირიან ბუკია ერთ-ერთი იმთგანია, ვინც სამუდამო განსასვენებელი უცხო მიწაზე ჰპოვა. ამ ბუკნარელმა კაცმა XX ს-ის 30-იანი წლების მიწურულს, თბილისში, საბურთალოზე, ბაღი გააშენა და მაშინდელ ინტელიგენციას ერთ-ერთი საუკეთესო შეხვედრის ადგილი გაუჩინა შეკრებისათვის. დღეს ბუკიას ბაღის სახელითაა ცნობილი.

ვალოდი კვაჭანტირაძე მოსალოდნელი რეპრესიის შესახებ კეთილისმსურველმა გააფრთხილა. იმ ღამესვე გაიქცა სახლიდან. თურქეთში გადავიდა და შემდეგ საფრანგეთში დამკვიდრდა. სამშობლოს ნატვრაში გალია წუთისოფელი, თუმცა ფარულად მაინც

ახერხებდა გადასახლებაში მყოფ დებს, გალიტოსა და ქეთევანს დახმარებოდა, რომლებიც 1956 წელს დაბრუნდნენ გადასახლებიდან. გალიტო მენშევიკურ მთავრობას ემხრობოდა და 1924 წლის გამოსვლებში მონაწილეობდა... ქეთოს კი დანაშაულად ის ჩაუთვალეს, რომ იგი გალიტოს და იყო...

მეორივეს ვიცნობდი და საოცრად თბილი მოგონებები შემორჩა ჩემს მეხსიერებას მათზე. გადასახლებაში გადატანილ სიმძიმეზე თითქმის არ საუბრობდნენ (გალიტოს ერთი ფეხის ამპუტაცია ჰქონდა). ბევრი ლამაზი დღე გამიტარებია მათ სანიმუშო ეზო-კარში, რომელსაც ამ ორი პატიოსანი ქალბატონის ნაფეხური დღესაც ამჩნევია. მართალია, ოჯახები არ შეუქმნიათ, მაგრამ მზე და მთვარე მათი ბიძაშვილის შვილებზე ამოსდიოდათ. პატივს მივაგებ მათ ხსოვნას...

დრო მიდიოდა. თითქოს მიიძინა ჩვენს სულში ეროვნულ თვით-მყოფადობაზე ფიქრმა. თითო-ოროლა ერისკაცი თუ შეაფხიზლებდა ჩვენს ცნობიერებას და დამოუკიდებლობისა თუ თვითგამორკვევის სურვილს გაუჩენდა, მაგრამ ყველაფერს დრო და სიტუაციის მომწიფება სჭირდება.

XX საუკუნის 80-იანი წლებიდან ფართო მასშტაბები მიიღო ეროვნულმა მოძრაობამ. ქართველი კაცის ნაფიქრალი: „ჩვენი თავი ჩვენადვე გვეყუდნის“ – პრაქტიკულ განხორციელებას მოითხოვდა. ზვიად გამსახურდია თავის ლექსით წმიდა გიორგის შესთხოვდა ქვეყნის ხსნასა და შემწეობას:

წმიდაო გიორგი, დიდების მხედარო,
ეუმზერ შენს ზატებას და სული მხნედ არი...
შემსუსრე უწმინდურ დრაკონთა ორგია,
იხსენი სამკვიდრო შენი – გეორგია,
დიდების უფალი მართალთა მწედ არი.
წმიდაო რაინდო, გველი არ დაინდო,
მოგემადლე იმედი და უფლის სვე-დარი!

დიდი ხნის დუმილის შემდეგ ერისაგან პირველი ზმამალალი

სიტყვა ითქვა. იდგა 9 აპრილი, 1989 წლისა – დღე ეროვნული თვითმყოფადობის დამკვიდრებისა და ქართველთა გაერთიანების დასაწყისისა. იმ ცნობილ მიტინგებში ქართველ სტუდენტ-ახალგ-ზრდობასთან ერთად ჩვენი სოფლიდან, იმ დროს ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტი ალექსი დურმიშხანის ძე ბერაძეც მონაწილეობდა. მასაც ერგო წილად კედლად დასდგომოდა უმწეო ქალებსა და ბავშვებს...

ამის შემდეგ დაიწყო მასობრივი გამოსვლები ქალაქებსა და სარაიონო ცენტრებში.

1990 წელს სოფელ ბუქნარში დაფუძნდა საქართველოს სახალხო ფრონტის პირველადი ორგანიზაცია. ეს იყო ჩოხატაურის რაიონის სინამდვილეში სახალხო მოძრაობის, მართლაც რომ, პირველი ჯგუფი. მისი შექმნა წინ უძღოდა სახალხო ფრონტის ჩოხატაურის რეგიონული განყოფილების დაფუძნებას. ბუქნარის ორგანიზაციაში გაერთიანებული იყვნენ: ალექსი ბერაძე, დურმიშხან ბერაძე, ზინაიდა ბუკია, მარიამ ხელაძე, ზურაბ ანთაძე, ნათელა რამიშვილი, გიორგი (გია) დოლიძე. შემდეგში ჯგუფის წევრთა რაოდენობა საგრძნობლად გაიზარდა... ჯგუფს ხელმძღვანელობდა მარიამ ხელაძე.

ბუქნარის ამ პირველადი ორგანიზაციის ძირითადი საქმიანობა იყო სოფლის წინაშე მდგარ პრობლემათა გადაწყვეტაში მონაწილეობა.

ეკონომიკის, სამართლებრივი ურთიერთობის, მიწათსარგებლობის, დემოგრაფიის, ეკოლოგიის, კულტურის განვითარების საჭირობოროტო საკითხებზე ამ ორგანიზაციამ ორჯერ მოიწვია სოფლის ყრილობა. პრობლემათა მოსაწესრიგებლად შეიქმნა კომისიები. აღსანიშნავია, რომ სოფლის წინაშე მდგარი უმნიშვნელოვანეს ამოცანათა გადაჭრის დროს ბუქნარის ამ ჯგუფს მხარში ედგა სოფლის მკვიდრი, საქართველოს ეროვნული დამოუკიდებლობის პარტიის ჩოხატაურის ორგანიზაციის თავმჯდომარე გიზო კაცაძე. მისი ხელშეწყობით განსაკუთრებული ორგანიზებულობით გამოირჩეოდა ბუქნარის მოსახლეობა ანტისაოკუპაციო და სხვა სახის მიტინგებზე.

ერთ-ერთ ერთობლივ გადაწყვეტილებად მიიღეს, რომ ბუკნარში ეკლესიის ასაშენებლად შეგროვილიყო თანხა. ამ მიზნით გაიხსნა საბანკო ანგარიშიც. შეგროვდა კიდევ ფული, რომელიც შემდეგ დღემდე გაურკვეველი მიზეზებით ბანკშივე გაიბნა...

სსფ ბუკნარის პირველადმა ორგანიზაციამ დიდი წვლილი შეიტანა ჩოხატაურის რეგიონული განყოფილების მუშაობაში. ალექსი ბერაძე იყო სსფ ჩოხატაურის რეგიონული განყოფილების სარევიზიო კომისიის თავმჯდომარე, ღურმიშხან ბერაძე კი განყოფილების გამგეობის წევრი, მარიამ ხელაძე – განყოფილების გაზეთის „ჭალიკონის“ რედაქტორი და რეგიონული განყოფილების წარმომადგენელი საოლქო საარჩევნო კომისიაში, სსფ თავმჯდომარისა და იმ პერიოდში საქართველოს პრეზიდენტობის კანდიდატ ნოდარ ნათაძის ნდობით აღჭურვილი პირი, ზინაიდა ბუკია და მარიამ ხელაძე იყვნენ აგრეთვე სსფ ყრილობის დელეგატები.

სსფ ბუკნარის პირველადი ორგანიზაცია მონაწილეობდა ყველა ღონის საარჩევნო კამპანიაში. აგრეთვე რაიონში გამართულ დისკუტებში, შეხვედრებში, მიტინგებში, დემონსტრაციებსა და სხვა სახალხო ღონისძიებებში. რაიონის ინტერესებიდან გამომდინარე თანასწორუფლებიანობის პრინციპით თანამშრომლობდა ყველა პროგრესულ ეროვნულ ძალასთან.

სსფ ბუკნარის ორგანიზაცია დაიშალა რეგიონული განყოფილების დაშლისთანავე. წევრთა ერთმა ნაწილმა თანამშრომლობა გააგრძელა რესპუბლიკურ პარტიასთან...

სეძბ ჩოხატაურის ორგანიზაციის თავმჯდომარე და აფხაზეთის ომის მონაწილე გიზო კაცაძე 1997 წელს მოულოდნელად გარდაიცვალა გულის შეტევით. 38 წლის ასაკში, მაგრამ მისი ხანმოკლე სიცოცხლე გვაძლევს მაგალითს იმისა, თუ როგორ უნდა იცხოვროს ადამიანმა... გთავაზობთ აქონარიდებს მასზე შექმნილი მოგონებათა წიგნიდან „მე ლამაზი მეკობარი მყავდა“.

„ვინც იცის, 1989 წლის 9 აპრილიდან რა ხდებოდა ჩოხატაურში, დაგვეთანხმებია, რომ ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ხერხემალი, ტვინი და სინდისი სწორედ გიზო კაცაძე

იყო ჩენს რაიონში“ (ავთო ლომთათიძე. სედა წვერი).

„კვდებოდა სამშობლოს ბედზე ღრმად დაფიქრებული კაცი და ამქვეყნიურ სატკივართაგან ყველაზე უფრო ის აწუხებდა მაინც, რომ საფიცარი მამულის გამთლიანებას ვეღარ მოესწრო“ (აკად. ი. სიხარულიძე). „ადამიანის ცხოვრება არ განისაზღვრება წელთა სიმრავლით, არამედ გაკეთებული საქმით“ – ალექო კვინტრაძე. სედა წვერი. ჩოხატაურის გიმნაზიის დირექტორი.

„საფლავი შენისთანა კაცისა სალოცავია მამულისაო“, – ამბობდა ილია ჭავჭავაძე დიდი ქართველი მეცნიერის – დიმიტრი ბაქრაძის (1826-1890 წწ.) დაკრძალვაზე. „მამულის სალოცავ საფლავებს“, ეს არის. ემატება ბ-ნ გიზო კაცაძის განსასვენებელიც“.

უფალმა ნათელი დაუმკვიდროს სამშობლოს დამოუკიდებლობისა და მისი ტერიტორიული მთლიანობისთვის მუხლჩაუხრელ მხედარს!“ (ზაზა სიხარულიძე. ღვთისშვილთა კავშირის პრეზიდენტი). „ტალახისა და ჭუჭყის ღელვა-ტორტმანში შენი ტვირთი ისე ატარე, რომ არც ფეხი და არც ხელი გაგისვრია და ისე მიიტანე, რაც კი შეგეძლო, სამშობლოს სამსხვერპლოზე“... (მარიამ ხელაძე. ბუკნარის სკოლის პედაგოგი).

„რამეთუ არ არს კაცი, რომელიც ცხინდეს და არა სცოდოს...“ ვევედროთ უფალს მისთვის, რათა „სულმან მისმან კეთილთა შინა განისვენოს“. (დვებზუს წმ. გიორგის სახელობის ეკლესიის წინამძღვრები მღვდელი კონსტანტინე).

ახლაც მაციებს ასტრაბადის კედლები სველი,

ახალციხელის მამუელ ჯარსაც ამაოდ ველი.

ძილშიც ვითხოვდი ერეკლეს ხმაღს პატარა ბავშვი.

სანთელს ეანთებდი არსაკიძის განათაღ ქვაში.

ვეპარებოდი იქ, განძასთან, მხარგრძელებს ომში

და ბოლთას ცეცემდი პეტერბურგში, ვერსალში, რომში,

არ ილუოდა არც ღალატი და არც გარნიზი,

მეორდებოდა დროდაჟამად მერე კრწანისი.

ისევ ტკივილი, წიწამურთან თოფი გაკარდა,

აგერ, სულ ახლა, აფხაზეთიც გასატკივარდა.

აღარ გათენდა, არ გველირსა ივერთ დიდება,
 ოპ. ღმერთო ჩემო, ის ქვეყნადაც დარდი მიმყვება,
 ვიცი გაუძლებთ, მე მჯერა მაინც, დაიზრდებიან ალგეთს ლეკვები,
 ჩემო სამშობლოვ, მე ისევ მოვალ, მე ისევ მოვალ, დაგიბრუნ-
 დები!

გიზო კაცაძე
 1994 წ. 25 იანვარი

„ერთ საუკუნეში გმირული სიკვდილი ადამიანს ასაჩუქრებს
 სიცოცხლით ყველა მომდევნო საუკუნეში“.

ჯორჯანო ბრუნო.

ბუკია ნოე

კალანდაძე პარმენი

სახალხო განათლება

კაპიტალიზმის განვითარება განათლების საქმის გაუმჯობესებას მოითხოვდა. „ქვეყანა იმით კი არ არის უძლური, რომ ღარიბია, არამედ იმით, რომ მცოდნე, გონებაგახსნილი, გულანთებული კაცები არ ჰყავს“. – შენიშნავდა ილია. სწორედ ამიტომ XIX საუკუნის 60-იან წლებში პეტერბურგიდან საქარციელოში დაბრუნებულმა ახალგაზრდებმა უპირველეს მიზნად დაისახეს წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების შექმნა.

ილია ჭავჭავაძის, აკაკი წერეთლის, ვაჟა-ფშაველას. იაკობ გოგებაშვილის, ივანე მაჩაბლის, იონა მღუნარგიას და სხვა ერის შვილთა ნაფიქრალი ხორცს ისხამდა.

სახალხო სკოლები იხსნებოდა სოფლებში სოფლის საზოგადოების ხელშეწყობით. ხალხი საკუთარი ხარჯებით აგებდა სასკოლო შენობებს, იძენდა ინვენტარს, ამარაგებდა სკოლას სათბობითა და იხდიდა მასწავლებელთა ხელფასს.

ამ დროს გაიხსნა ჩვენს სოფელში პირველი ორგანოფილებიანი სკოლა. ეს იყო 1896 წელს. სკოლას ორი მასწავლებელი ჰყავდა: სოფლის ეკლესიის მოძღვარი მამა ნესტორი (კალანდაძე) და მეორე – გვარად ლომაძე, რომელიც მაშინ ბუკნარის მცხოვრები იყო, სამწუხაროდ. სახელი უცნობია.

ქართული სინამდვილისთვის უცხო არ ყოფილა სასულიერო პირთა ზრუნვა მომავალი თაობის ზოგად განათლებაზე. მაშინ სკოლაში 21 ბუკნარელი სწავლობდა. პირველდაწყებითი განათლების მიღების შემდეგ სწავლას ბასილეთის ორკლასიან სასწავლებელში აგრძელებდნენ, რომელიც ბუკნარიდან 8 კილომეტრით არის დაშორებული (შ. თოდრია. „ბუკნარის ნარკვევი“. 1962 წ.).

ბუკნარში დაწყებითი სკოლა 1905 წლის რევოლუციის დამარცხების შემდეგ დაიხურა. 1906 წელს მცდედელ ნიკოლოზ ჩხაიძეს საკუთარ ოჯახში გაუხსნია კერძო სკოლა.

ჩხაიძეების კარგად გამართული ოჯახი ბუკნარისა და ფინიჯურის (მზიანის) საზღვარზე იდგა მდინარე ყურეფას ნაპირზე. აქ

მიუღიათ განათლება ლაღიკო და სიო დოლიძეებს, კონსტანტინე მიხეილის ძე დოლიძეს, აკაკი ჩხაიძეს და სხვებს.

1912 წელს წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ ჩვენს სოფელში კვლავ გახსნა სკოლა. ამიტომ კერძო სკოლამ არსებობა შეწყვიტა.

სკოლაში მასწავლებლად მოიწვიეს ორი უმაღლესი განათლების მქონე პირი: გერმანე ჯიბლაძე სოფელ ამაღლებიდან (შუაგანახლება), რომელიც 1913 წელს ბუკნარში დასახლებულა და კალენიკე ნინიძე სოფელ ნაგომარიდან. ამ სკოლის ერთ-ერთი მოსწავლე იყო შემდგომში ცნობილი მათემატიკოსი დავით დოლიძე.

სკოლა ოროთახიანი იყო. მას არ ჰქონდა ჭერი და იატაკი. ბავშვები ფიცრებზე იხსდნენ. სოფლის აქტივმა დაიწყო ზრუნვა სკოლის შენობის ასაგებად.

1917 წელს თბილისში, მუშტაიდის ბაღში, საქართველოს მეთამბაქოეთა კავშირის თაოსნობით გაიმართა საქველმოქმედო კონცერტი. მისი ორგანიზატორი იყო ამ კავშირის წევრი ბუკნარის მკვიდრი აგრონომი მირიან ბუკია. კონცერტზე შემოსული თანხა გადაეცა ევტიქი კაცაძეს სოფელში სკოლის მშენებლობისათვის. მაგრამ, სამწუხაროდ, ის თანხა სხვა დანიშნულებისათვის დახარჯულა.

1918 წელს სოფლის ხარჯით აიგო სკოლის ახალი შენობა. იგი სკოლის ეზოში დასაყლეთ მხარეს მდგარა. საკლასო ოთახები არ ჰყოფნიდათ და რამდენიმე ოთახი დაუქირავებიათ სერგო სულაბერიძისა და გედევან კოტრიკაძის ოჯახებში. ს. სულაბერიძის სახლში ცხოვრობდა ბასილუთიდან მოწვეული მასწავლებელი თამარ გოგიტაური. ერთი პედაგოგი ასკანის საზოგადოებიდან ყოფილა – გვარად, შევარდნაძე. სასიამოვნოა ის ფაქტიც, რომ სკოლაში ბუკნარის ორი მკვიდრი – ელენე თავართქილაძე და კონსტანტინე ისიდორეს ძე დოლიძე მოღვაწეობდნენ.

1925 წელს ჩვენს სოფელში დაუშლიათ ხის ეკლესია და ნაგომრის ეპოს გადაწყვეტილებით (ბუკნარი მაშინ ოზურგეთის მაზრაში შედიოდა), განუზრახავთ, რომ ხის მასალა ნაგომარში წაუღოთ. მაგრამ ევტიქი კაცაძის ძალისხმევის შედეგად ეს ასე

არ მომხდარა და სოფლის მოსახლეობის ხელშეწყობით სკოლის მშენებლობა 1926 წელს, გაზაფხულზე დაუწყიათ.

1930 წელს გაიხსნა ბუკნარის ოთხწლიანი შრომის სკოლა. პირველი დირექტორი იყო ქსენია დოლიძე სამებიდან, რომელიც დაქორწინებულია ბუკნარელ ვანო სირაძეზე. ერთ-ერთი პედაგოგი გახლდათ ეთერ ცინცაძე, შემდეგ ჩვენი სოფლის რძალი, რომელიც ცოლად გაჰყვა ალფესი გაგუას. კარგად მახსოვს ქალბატონი ეთერ ცინცაძე, თუმცა ჩემი მოსწავლეობის დროს აღარ მუშაობდა, ქუჩაში შეხვედრისას მის მიმართ დიდი მოკრძალებით ვიმსჯევალეობდი, ალბათ, მისივე მოკრძალებულობიდან გამომდინარე.

1936 წელს გახსნილა მე-5 და მე-6 კლასები, ხოლო მომდევნო სასწავლო წელს 7-წლიანი სკოლა გამხდარა. 1934 წელს სკოლის შენობისათვის ორი ოთახი მიუდგამთ, რომელიც სახალხო თეატრის მოვალეობას ასრულებდა. სკოლას ჰყოლია ცეკვისა და სიმღერის ანსამბლი, რომლის ხელმძღვანელი იყო ნაგომარიელი

ბუკნარის არასრული საშუალო სკოლის ფრიადოსანთა ერთი ჯგუფი. 1937 წ. მარცხნიდან ვერა ჯღამაძე, ციცინო კუტუბიძე, მასწ. რ. სიხარულიძე, ლუბა კუტუბიძე, ნუნუ კუტუბიძე, დგანან: ედილი სირაძე, სოსო დოლიძე, ოთარ კალანდაძე, გრიშა კოტრიკაძე, შიშა ჩაქლეშვილი

ლოტბარი ვალერიან ნინიძე. ანსამბლი სარაიონო და რესპუბლიკურ ოლიმპიადებშიც მონაწილეობდა.

ომის წლებში სკოლა 8-წლიანი გახდა. ამ სკოლის შენობა 1976 წლამდე არსებობდა. თაობები გაიზარდა მის კედლებში, რომელთაგან ბევრი კარგ პროფესიონალ და ღირსეულ პიროვნებად ჩამოყალიბდა. შემდეგ ბევრი მისი აღზრდილი აღმზრდელად დაუბრუნდა მშობლიურ სკოლას.

რალაც იღუმალი განცდა და დიდი სიყვარული შემოგვრჩა მე და ჩემს ტოლებს ძველი სკოლისა. ის ჩვენი სკოლა იყო და არც არის გასაკვირი მისდამი ჩვენი განსაკუთრებული დამოკიდებულება, მაგრამ, როცა უფროსკლასელებმა ჩუმად გვითხრეს, ეს შენობა ადრე ეკლესია იყო, აუხსნელი გრძნობა დაგვეუფლა. როგორც მე, ისე ყველა ესათუთებოდა მის თითქმის საუკუნეს მიღწეულ კედლებს, ძველ წარწერებსა და მოგონებებს. როცა მის ადგილზე ახალი სკოლის კაპიტალური შენობის აგება გადაწყდა, კადნიერებად ნუ ჩამომართმევთ, და ჩვენთვის „მაშინ ეპოქა დამთავრდა ერთი“. მახსოვს, როგორ გამოვეციხოვე ჩემს კლასელებთან ერთად საკლასო ოთახს და როგორი ენერგიით დაგვემუხტა იმ ატმოსფერომ... რა თქმა უნდა, გვიხაროდა სკოლის ახალი შენობა, მაგრამ ძველს მაინც მივტიროდით.

მშენებლებს ბავშვებიც ვეხმარებოდით და ჩვენი წვლილი შეგვექონდა მის მშენებლობაში. ჩვენ აღარ გვისწავლია ახალ სკოლაში, მაგრამ ძალიან მიყვარდა და დღესაც ეუფროთხილდები მის ღირსებას. თუმცა მაინც ვერ დავაახლოვე ეს ახალი ძეგლთან.

1977 წლის 1-ლი სექტემბერის ზარი ახალი სკოლის შენობაში დაირეკა. სკოლის დირექტორი იყო რევაზ ხელაძე, რომლის უშუალო თაოსნობითა და მონდომებით აშენდა ეს სკოლა.

1990 წელს სკოლაში გაიხსნა X-XI კლასები. ამ კლასებს რამდენიმე წელი სახელმწიფო აფინანსებდა. 1997-1998 წელს სოფელი საკუთარი ხარჯებით ინარჩუნებდა საშუალო სკოლას. 2000 წლიდან 2005-2006 სასწავლო წლებამდე იყო საბაზო სკოლა (9 კლასით). დღეს კი საჯარო სკოლაა სახელმწიფო დოტაციით,

რომელსაც სახელმწიფო ხარჯებით ჩაუტარდა რემონტი, აღიჭურვა კომპიუტერებით და კარგი სასკოლო ბიბლიოთეკა აქვს.

ერთი შეხედვით, ეს უბრალო ისტორია საოცრად ტევადია. ძნელი არ არის იმის წარმოდგენა, თუ როგორ პირობებში და რა დიდი ენთუზიაზმით ჩაეყარა საფუძველი სასწავლო-აღმზრდელობით სისტემას ჩვენს სოფელში. თითოეული პედაგოგის საქმისადმი პასუხისმგებლობამ, მათმა შრომამ და პროფესიონალიზმმა სკოლას მნიშვნელოვანი ადგილი დაუმკვიდრა ჩვენს მხარეში. ბუკნარის გ-წლიანი სკოლა იყო საიმედო დასაყრდენი იმ საშუალო სკოლები-ისა, სადაც სწავლას აგრძელებდნენ აქედან წასული მოსწავლეები. სწავლების მაღალი დონითა და სანიმუშო დისციპლინით გამოჩეულ სკოლას ჰქონდა საუკეთესო ინვენტარითა და ხელსაწყოებით აღჭურვილი ქიმია-ბიოლოგიისა და ფიზიკის კაბინეტები. მდიდარი ბიბლიოთეკა.

მოსწავლეები ხშირად მონაწილეობდნენ სარაიონო და რესპუბლიკურ ტურებსა და კონფერენციებში. დიდი წარმატებები ჰქონდათ ფიზკულტურასა და სპორტში. დღევანდელი პედაგოგიური კოლექტივი მათი გაკვალული გზით მიდის. დიდი ძალა აქვს კარგ მაგალითს. მიუხედავად ქვეყანაში არსებული მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობისა, სკოლის პედაგოგექტივი შესაძლებლობის მაქსიმუმს აკეთებს. იყო წლები, როცა მასწავლებლებს მიზერული ხელფასი ჰქონდათ და მის მიღებასაც თვეობით ელოდნენ. მდგომარეობა ნელ-ნელა გაუმჯობესდა. სკოლა დღეს აქტიური ცხოვრებით ცხოვრობს. მაღლობის ღირსნი არიან ისინი, რომელთაც ღალატად მიიჩნიეს უმძიმეს ყოფაში მასწავლებლობა სხვა პროფესიაზე გაეცვალათ. მაღლობას ეუხდი ჩემი სოფლის შვილებისაც და მათაც, რომლებიც სხვადასხვა დროს მეზობელი სოფლებიდან მოდიოდნენ, რათა ბუკნარის მომავალი თაობისათვის მიეცათ განათლება — ყველა საზოგადოების კეთილდღეობის ეს უმტკიცესი და საიმედო საფუძველი.

აი, ისინიც: მარგალიტა გიორგაძე (ხიდისთავი), ლავრენტი თოდრია (ნაბელთავე), გერონტი ჩიგოგიძე (ხიდისთავი), ზინაიდა

ბუკია (ბუკნარი), ცუცა კობლატაძე (ბასილეთი), გრიგოლ კალანდაძე (ბუკნარი), მირცა ჯიბლაძე (ჩაისუბანი), ეროდი ჩანტლაძე (სამება), დარეჯან ჩიგოგიძე (ჩაისუბანი), გოგონა ტყეშელიაძე და ქეთევან ქერქაძე (გორა), მანანა აროშვილი (ვანი), გიორგი ანთიძე (ქვენობანი), შორენა და მანანა სირაძეები (ქვენობანი), ნუგზარ ჯიბუტი (შუაგანახლება), ვასილ ხაჭალია (სამტრედია), ფაცია კუტუბიძე (ქვენობანი).

მათ მაპატიონ, ვინც გამომრჩა და ვერ მოვიხსენიე მიუხედავად ჩემი გულმოდგინებისა.

ბუკნარის სკოლას სხვადასხვა დროს ხელმძღვანელობდნენ: ქსენია დოლიძე (სამება. 1930-1936), ვალერიან გოგიბერიძე (ძირგანახლება. 1935-1938 წწ.), გაბრიელ დოლიძე (ძირგანახლება, 1940-1941 წწ.), ზინაიდა კალანდაძე (ბუკნარი. 1941-1948 წწ.), შალვა თოდრია (ბუკნარი, 1948-1962 წწ.), დავით ვაჩიშვილი (კოხნარი. 1962-1968 წწ.), ელენე კუტუბიძე (ბუკნარი. 1968-1973 წწ.), რევაზ ხელაძე (ბუკნარი. 1973-1983 წწ.), პაშა დოლიძე (ბუკნარი. 1983-1986 წწ.), შალვა მახარაძე (ვანი. 1986-1991 წწ.), მარინე თიკანაშვილი (ბუკნარი. 1991-1993 წწ.), გურამ კვაჭანტირაძე (ბუკნარი. 1993-1994 წწ.).

1994 წლიდან დღემდე სკოლის დირექტორია მარინე გოგიშვილი.

1976 წლის 22 იანვრიდან სკოლისათვის მოსამზადებლად მნიშვნელოვანი ბაზა გახდა ბუკნარის საბავშვო ბაღი. ბაღის კაპიტალური შენობა სკოლის ეზოში დასავლეთ მხარეზე დგას. საბავშვო ბაღის გამგედ დაინიშნა არიადნა ჩავლეიშვილი, აღმზრდელად — რენადა თოდრია, ძიძად — ფაცია ქორიძე, მზარელად — ლამარა რამიშვილი-დოლიძისა, მუსიკის მასწავლებლად — მანანა ჟღენტი-გოგიბერიძისა.

პირველად საბავშვო ბაღმა 25 აღსაზრდელი მიიღო. ეს ჩვენი სოფლისთვის ერთ-ერთი დიდი შენაძენი იყო.

1978 წელს არიადნა ჩავლეიშვილი ჩოხატაურის რაონის სახალხო განათლების განყოფილების სკოლამდელი აღზრდის მეთოდის-

ტად გადაიყვანეს, ცოტა მოგვიანებით კი ინსპექტორად დანიშნეს.

საბავშვო ბაღის გამგედ დაამტკიცეს რენადა თოდრია, აღმზრდელად – ნელი გოგუაძე, ძიძად – ნათელა თავდიშვილი. დროთა განმავლობაში საბავშვო ბაღში ხდებოდა როგორც საკადრო ცვლილებები, ასევე ცვლილებები მის ტექნიკურ გადაიარაღებასა და საგანმანათლებლო წინსვლაშიც. 1980-1994 წლებში ს/ბაღის აღმზრდელად მუშაობდა ნინო დოლიძე, მუსიკისა და რუსული ენის მასწავლებლად – ზაირა ნარჩემაშვილი.

რენადა თოდრიას დაუღალავი შრომით საბავშვო ბაღში შეიქმნა საუკეთესო სასწავლო-საგანმანათლებლო ბაზა. სკოლამდელი აღზრდის ეს კერა ხშირად მასპინძლობდა საქართველოს რესპუბლიკური ცენტრის სკოლამდელი აღზრდის მეთოდისტებსა და ინსპექტორებს. ტარდებოდა ღია მეცადინეობები და მადლობასაც იმსახურებდნენ. ბაღის აღსაზრდელები მონაწილეობდნენ სარაიონო ღონისძიებებში და წარმატებითაც. შეიძლება ითქვას, რომ ბუენარის საბავშვო ბაღი ერთ-ერთი მოწინავე იყო რაიონში.

1986 წელს ს/ბაღის გამგის ინიციატივით ბაღის შენობაზე დაიწყო მიშენებითი სამუშაოები და 1990 წელს გაიხსნა ბაღის ჯგუფი. ბაგა-ბაღი 50 აღსაზრდელს ღებულობდა. გაიზარდა თანამშრომელთა რიცხვი. მუშაობა დაიწყო: მადონა ცინცაძემ, ნინო ბერაძემ, ნანა სირაძემ, ინგა დოლიძემ, გურამ ჩავლეიშვილმა, მაყვალა ვასაძემ, ქეთევან სამხარაძემ, მზევინარ დოლიძემ, იზო კალანდაძემ.

... და საქართველო ისევ გახდა დამოუკიდებელი სახელმწიფო! შეიცვალა ქვეყნის მართვის ყველა სტრუქტურაც.

1994 წელს არასაკმარისი დაფინანსების გამო შეამცირეს ბაღის ჯგუფი და შესაბამისად – თანამშრომლებიც.

სახელმწიფოსგან ვეღარც მიმდინარე რემონტები ფინანსდებოდა, ამიტომ ს/ბაღის გამგეს რენადა თოდრიას რამდენჯერმე საკუთარი ხარჯით მოუხდა სარემონტო სამუშაოების ჩატარება. იყო ისეთი წლებიც, როცა დაფინანსების სიმცირის გამო თანამშრომლებს საკვები პროდუქტები სახლიდანაც კი მოჰქონდათ, ხშირად უხელფასოდაც მუშაობდნენ. შიშობდნენ, თუ ბაღის კარი დაიკეტებოდა.

ბოროტი ხელი წლების მანძილზე დიდი შრომით შეგროვილ ქონებას დაუტაცებელს არ დატოვებდა.

„საუკეთესო, რასაც ისტორია გვაძლევს ენთუზიაზმია“, – უთქვამს გოეთეს. ენთუზიაზმითა და დიდი სიყვარულით შეინარჩუნა. მომავალი თაობის აღზრდის ეს კერა ბუკნარში ბალის მთელმა კოლექტივმა. იმ წლებშიც კი, როცა საბავშვო ბაღმა დროებით მუშაობა შეწყვიტა (1994-1996 წწ.), შენობასა და ნივთებს მზრუნველი ხელი არ მოჰკლებია.

1996 წელს რაიონის მაჟორიტარი დეპატუტის დავით ჟღენტის ხელშეწყობით საბავშვო ბაღმა მუშაობა განაახლა. ის გასცემდა თანამშრომელთა ხელფასებს და ბავშვთა კვების თანხას.

დ. ჟღენტის ეს წამოწყება დეპუტატმა ვასიკო ჩიგოგიძემაც გააგრძელა. ახლა კი ბაღს სახელმწიფო აფინანსებს და დიდ დახმარებას უწევს ჩოხატაურის „მომავლის სახლი“ (ხელმძღვანელი ნინო ბარამიძე).

2008 წელს პენსიაზე გავიდა რენადა თოდრია და საბავშვო ბაღის გამგედ დაინიშნა ნათელა თავდიშვილი.

საბავშვო ბაღში ყრმათა ჟრიაშული ისევ გაისმის და მათ მზრუნველობას არ აკლებენ: მირანდა გოგუაძე, ქეთევან სამხარაძე, მადონა ცინცაძე, მზევინარ დოლიძე.

ამ ციფრებისა და მოვლენების მიღმა იმ წარსულს ვხედავ, რომლის შუქიც გზიდან გადახვევის უფლებას არ გვაძლავს. ჩვენში პატივისცემას ბაღებს და აღმზრდელებს გვაფრთხილებს: აღსაზრდელი სიყრმიდანვე ამაღლებულ აზრებს უნდა ვაზიაროთ, რომ ის ზნეკეთილ პიროვნებად ჩამოყალიბდეს. უფლის შეწევნით, ეს მხოლოდ განათლებას შეუძლია. „კაცთა მონიჭებული პირველი სიმდიდრე წიგნთა მოძღვრება არს“, – წერდა დავით აღმაშენებელი.

პედაგოგები, რომლებიც ბუკნარში მოღვაწეობდნენ:

ანთიძე გიორგი (ქვენობანი)

აროშვილი მანანა (ვანი)

ბერაძე შალვა (ბუკნარი)

ბერაძე ნანა (ბუკნარი)
 ბოლქვაძე მიხეილი (ქვენობანი)
 ბუკია ზინაიდა (ბუკნარი)
 ბურჭულაძე-სირაძე ლალი (ბუკნარი)
 გიორგაძე მარგალიტა (ხიდისთავი)
 გოგიბერიძე ვალერიანი (ძირგანახლება)
 გოგიტაური თამარი (ბასილეთი)
 დევიძე ლევანი (ბუკნარი)
 დოლიძე ბორისი (ბუკნარი)
 დოლიძე გაბრიელი (ძირგანახლება)
 დოლიძე გოგუცა (ბუკნარი)
 დოლიძე ირმა (ბუკნარი)
 დოლიძე კობა (ბუკნარი)
 დოლიძე კონსტანტინე ისიდორეს ძე (ბუკნარი)
 დოლიძე მუხრანი (ბუკნარი)
 დოლიძე ნინო (ბუკნარი)
 დოლიძე პაშა (ბუკნარი)
 დოლიძე სერგო (ბუკნარი)
 დოლიძე ქეთევანი (ბუკნარი)
 დოლიძე ქსენია (სამება)
 დოლიძე შოთა (ბუკნარი)
 ვადაჭკორია ვალიდა (ბუკნარი)
 ვაჩიშვილი დავითი (კოხნარი)
 თავართქილაძე ელენე (ბუკნარი)
 თიკანაშვილი მარინე (ბუკნარი)
 თოდრია ლავრენტი (ნაბეღლავი)
 თოდრია შალვა (ბუკნარი)
 თოდრია მანანა (ბუკნარი)
 კალანდაძე გრიგოლი (ბუკნარი)
 კალანდაძე ზინაიდა (ბუკნარი)
 კალანდაძე მიხეილი (ბუკნარი)
 კალანდაძე მამუკა (გორა)

კაცაძე გიზო (ბუკნარი)
კვაჭანტირაძე გურამ (ბუკნარი)
კვაჭანტირაძე მარიამ (ბუკნარი)
კვერდელიძე მზია (ქვენობანი)
კოპლატაძე მარინე (ბუკნარი)
კოპლატაძე ცუცა (ბასილეთი)
კუტუბიძე არტემი (ბუკნარი)
კუტუბიძე ელენე აღმასხანის ასული (ბუკნარი)
კუტუბიძე ელენე პავლეს ასული (ბუკნარი)
კუტუბიძე ფაცია (ქვენობანი)
კუტუბიძე ზინა (ქვენობანი)
კუტუბიძე ლიდა (ბუკნარი)
კუტუბიძე გივი (ქვენობანი)
მახარაძე შალვა (ვანი)
მგალობლიშვილი ნანა (ჩოხატაური)
მიქელაძე შორენა (ბუკნარი)
ნინიძე კალენიკე (ნაგომარი)
ჟღენტი ეთერი (ბუკნარი)
რამიშვილი რუსუდანი (ბუკნარი)
სირაძე ალექსანდრე (ბუკნარი)
სირაძე ეთერი (ბუკნარი)
სირაძე შორენა (ქვენობანი)
სიხარულიძე თამარი (ბუკნარი)
სიხარულიძე ფაცია (ქვენობანი)
ტყეშელიაძე გოგონა (გორა)
ქერქაძე ქეთევანი (გორა)
ქორიძე ნარგიზი (ნაგომარი)
შეშელიძე თამარი (ქვენობანი)
ჩავლეიშვილი ოცია (ბუკნარი)
ჩავლეიშვილი არიადნა (ბუკნარი)
ჩანტლაძე ეროდი (შუაგანახლება)
ჩიგოგიძე გერონტი (ხიდისთავი)

ჩიგოგიძე დარეჯანი (ჩაისუბანი)
ჩხაიძე ბაბილინა (ბუკნარი)
ცინცაძე ეთერი (ბუკნარი)
ძნელაძე დავით (კოხნარი)
ჯიბლაძე მირცა (ჩაისუბანი)
ჯიბუტი ნუგზარი (შუაგანახლება)
ჯიბუტი შორენა (შუაგანახლება)
ხაქალია ვასილი (სამტრედია)
ხელაძე რევაზი (ბუკნარი)

სკოლის პედკოლექტივი ახლა:
აივაზოვა ანაიდა (ბუკნარი)
გოგიშვილი მარინე (ბუკნარი)
დოლიძე კახა (ბუკნარი)
კალანდაძე თამარი (ჩაისუბანი)
კალანდაძე ლელა (ბუკნარი)
კუტუბიძე მაკა (ბუკნარი)
კუტუბიძე ხათუნა (ბუკნარი)
კრასოტკინი მაგული (ბუკნარი)
ლორია ლალი (ბუკნარი)
მაჭარაშვილი თინა (ბუკნარი)
სირაძე მანანა (ქვენობანი)
სიხარულიძე ელიკო (ბუკნარი)
ჭანტურია მანანა (ბუკნარი)
ჭალაღიძე ნათია (ბუკნარი)
წიწილაშვილი თინა (ბუკნარი)
ხელაძე მარიამ (ბუკნარი).

თეატრალური ცხოვრების ფურცლები

„ერის პირქვე დამხობა, გათახსირება, გაწყალება იქედან იწყება, როცა იგი თავის ისტორიას ივიწყებს, როცა მას ხსოვნა ეკარგება თავისი წარსულისა. თავისი ყოფილის ცხოვრების აღმოფხვრა ხსოვნისგან მომასწავებელია ერის სულით და ზორციით მოშლისა, დარღვევისა და მთლად წარწყმედისა“, – ბრძანებს დიდი ილია.

თუკი ერს ეროვნული ცნობიერება შერჩენილი აქვს, ის საბოლოოდ დამორჩილებულად ვერ ჩაითვლება. მთავარია, ფესვებს არ მოსწყდე. რუსეთის იმპერიის მძიმე წლებშიც იბრძოდა ერი სულიერი და კულტურული ფასეულობების შენარჩუნებისათვის. ამ ბრძოლაში მცირედი წვლილი ჩემს სოფელსაც შეჰქონდა. 1912 წელს კულტურულ-ლიტერატურული დასის შექმნაც ეროვნული თვითშეგნების გამოხატულება და ცდა იყო საკუთარი თავის არდავიწყებისა. სიამაყით ვივსები იმის გაფიქრებაზეც, თუ როგორ გამოიჩინა ამ პატარა სოფელმა საკუთარ თავში ძალა, როცა ხალხს უკიდურესად უჭირდა და იმპერიის მარწუხებიც საოცრად მტკივნეული იყო.

ბაბუაჩემის, კონსტანტინე დოლიძის, პირად არქივში ინახება თეატრალური სპექტაკლების რეპერტუარი, ოქმები და მოგონებები. აქვეა არტემ კუტუბიძის საინტერესო ჩანაწერები, რომლებშიც გაცოცხლებულია იმ პირთა ცხოვრება, რომლებიც მაშინ ქართულ კულტურას ძირს უმაგრებდნენ.

ბევრი რამ მაშისგანაც მოვისმინე, შემდეგ ყველაფერი ერთად შეეკრიბე და სამზოვზე გამოვიტანე.

პირველი წარმოდგენა ბუენარში 1912 წელს დაუდგამთ. ეს ყოფილა სპექტაკლი – „ჩვენი ქვეყნის რაინდი“. „ტარიელ მკლავადის როლს თამაშობდა გერმანე ჯიბლაძე (ახოვანი, მხარბეჭიანი, გაჟაკცური აღნაგობის მქონე კაცი); სპირიდონისას – მირიან ბუკია; დესპინეს – ბაბინე თავართქილაძე. ბაბინე „პრიჩედნიკ“ დავით თავართქილაძის ქალიშვილი იყო. „სცენაზე ქალის გამოსვლა იმ დროს დიდ სირცხვილად ითვლებოდა, მაგრამ მედავითნე სოფლის

აქტივი იყო და შვილს სცენაზე თამაშის ნება დართო.

დღესაც მახსოვს როგორ მოკლა სპირიდონმა ტარიელი. ბავშვურ მეხსიერებას მძაფრად შემორჩა მაშინდელი განცდა“ (არტემ კუტუბიძე. 1981 წ.).

წარმოიდგინეთ სახელდახელოდ მოწყობილი სცენა. პირველი გამოსვლა მაყურებლის წინაშე. ეგ. ნინოშვილის ნაწარმოების გაცოცხლებული გმირები როგორ შთაბეჭდილებას მოახდენდნენ ყველა იქ დამსწრეზე.

„მეორე დადგმა 1913 წელს განხორციელდა. ეს იყო „ქრისტიანე“. კონსტანტინე დოლიძე ამ წარმოდგენის რეჟისორიც იყო და იასონის როლის შემსრულებელიც. მირიან ბუკია ქრისტიანეს მამის როლს თამაშობდა, გოგოლა (თეკლა) ბუკია ქრისტიანეს როლს ასრულებდა (ამ სპექტაკლის შემდეგ შეუწყვარდათ კოსტასა და გოგოლას ერთმანეთი), ალექსანდრე მაღულარია კი – ქრისტიანეს შვილისა.

ალექსანდრე მარტო სცენისმოყვარული არ ყოფილა. ის იუმორისტულ ჟურნალ „ტარტაროზში“ აქვეყნებდა წერილებს „აღლარ-აღლარსანის“ ფსევდონომით. სამწუხაროდ, ეს იშვიათი ნიჭისა და გარეგნობის ადამიანი 1937 წელმა იმსხვერპლა“ (არტემ კუტუბიძე. 1981 წ.).

ამ სპექტაკლს სოფლის საზოგადოება პირველის მსგავსად დიდი ოვაციებით შეხვედრია. მე ნათლად ვხედავ სინათლის სხივს, რომელმაც თითქმის საუკუნის უკან ბუკნარელი კაცის ცნობიერებაში ცვლილება მოახდინა და ბიძგი მისცა სამყაროს სხვა თვალით დანახვისა.

ამის შემდეგ „მკლავაძე“ და „მცირიშვილი“ გარკვეული პერიოდი სცენაზე აღარ ჩანდნენ. მირიან ბუკია იალტაში სწავლობდა, გერმანე ჯიბლაძე თბილისში იმყოფებოდა. კონსტანტინე დოლიძე კი ფოთის რეალურ სასწავლებელში სწავლობდა. თუმცა არც ერთი მათგანი მზრუნველობას არ აკლებდა სოფლის თეატრს.

1915 წლის ზაფხულში მირიან ბუკიას, კონსტანტინე დოლიძისა და ევტიქი კაცაძის ინიციატივით ხიდისთავში ქიშვარდი მეგრელ-

იქმე დახატა თეატრის ეკარდა. მასზე გურული კაცის კარ-მიდამო იყო გამოხატული: სამზადი სახლი, ნალია, ჭა, უდლიანი ღორი, კრუხ-წიწილა. ასეთი ღარდა იმ დროისათვის ჩოხატაურის თეატრსაც კი არ ჰქონია. იგი 30-იან წლებამდე შემორჩა სცენას. ეს ფარდა მაშინდელი თეატრის ერთადერთი ატრიბუტი იყო. ძნელი არაა იმდროინდელ სცენისმოყვარეთა დუხჭირი ცხოვრების წარმოდგენაც. დღისით შრიმობდნენ, ღამით კი, რომელიმე ოჯახში იკრიბებოდნენ, როლებს ანაწილებდნენ და შემდეგ სწავლობდნენ მათ. წარმოდგენებს ღია ცის ქვეშ მართავდნენ. სცენისთვის საჭირო ნივთები ტარასი ჩანტლაძის ოჯახიდან მოჰქონდათ (სოსო დოლიძის ნაამბობი. 1996 წ.).

ისტორიას შემორჩა იმ პირთა სახელები, რომლებმაც საფუძველი ჩაუყარეს ჩვენს სოფელში ამგვარ კულტურულ ცხოვრებას. „კონსტანტინე დოლიძე იყო რეჟისორი და მსახიობიც. თავდაც წერდა სცენარს. თარგმნიდა რუსულიდანაც. უნდა ვთქვა ისიც, რომ მას 30-იანი წლების დასაწყისში ჰქონდა საოჯახო ბიბლიოთეკა, რომლითაც სოფელში ყველა წიგნის მოყვარული სარგებლობდა. აქვეყნებდა ფელეტონებს მაშინდელ გაზეთებში. ჰქონდა მრავალმხრივი ნაჭი.

სარდიონ მიქაძეს ვაკეკაცური იერი არ ჰქონდა, მაგრამ ძალზე ნიჭიერი და საოცარი იუმორის მქონე მსახიობი იყო.

პანტელეიმონ კოტრაკაძე – ლამაზი, საშუალო ტანის კაცი გახლდათ. საქმისადმი ეროვნული და ხუმარა. მის ამ თვისებას ძალიან აფასებდა კოსტა და სერიოზულ როლებსაც აძლევდა.

ყოფილა შემთხვევა. პანტელეიმონი მონოლოგს ჰყვებოდა, როცა ამ დროს სუფლიორს ლამპა ჩაჰქრობია და მისთვის საჭირო სიტყვები ვერ უკარნახია. პანტელეიმონი მაინც არ დაბნეულა და თავისი როლი კარგად დაუსრულებია, თუმცა კულისებში გამოსულს ოფლი წურწურით ჩამოსდიოდა“ (არტემ კუტუბიძე. 1981 წ.).

1916 წელს კ. დოლიძე სოფელში დაბრუნებულა და დაუდგამს პიესა – „ვინ არის დამნაშავე?“ დადგამში მონაწილეობდნენ: არეთა დოლიძე, გოგოლა (თეკლა) ბუკია, ვანო მუხაშაერია, საითო შა-

ლიკაშვილი, პანტელეიმონ კოტრიკაძე. ამ პიესაში შემდგარა არტემ კუტუბიძის დებიუტი. „ჩემი გაწვრთნა კოსტამ არეთა დოლიძეს დაავალა. უნდა მეცეკვა. ხალხი დიდი ოკაციებით შეხვდა ამ ცეკვას. ჩემს სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა, რადგან ამ დღიდან კაცობაში შევდგი ფეხი. ჩემს პედაგოგს კი, სამწუხაროდ, დიდხანს აღარ უცოცხლია“ (ა. კუტუბიძე, 1981 წ.). ბატონი არტემი თავს იკავებს საკუთარი თავის შეფასებისაგან, მაგრამ შემოხვევით ჩემს ხელთ აღმოჩნდა მამაჩემის მოგონებები, სადაც წერს: „არტემ კუტუბიძე დაჯილდოებული იყო საოცარი ხმის ტემბრითა და მეტყველებით. იყო ნიჭიერი მსახიობი. ახალგაზრდობაში სცენაზე საკუთარ პიესებსაც დგამდა ბავშვების მონაწილეობით და მათში ნერგავდა სცენისმოყვარეობას. ის ბუნებით პედაგოგი იყო და დიდ სიყვარულს იმსახურებდა ბავშვებში“ (სოსო დოლიძე, 1997 წ.). მე კი დავსძენ, რომ არა ა. კუტუბიძე, დღეს ბევრი რამ არ გვეცოდინებოდა ბუენარის თეატრალურ წარსულზე.

კ. დოლიძეს ეკუთვნოდა სცენარი და დადგმა კომედიისა – „კერია“. ეს პიესა ხალხმა ისე გაითავისა, რომ ხშირად სოფელში ორი კაცი თუ შეხვდებოდა ერთმანეთს, სასაუბროდ აღნიშნული კომედიის დიალოგებს იყენებდა. ეს იყო ნიშანი საზოგადოების ხელოვნებასთან ურთიერთობის, რომ ხელოვნებას ფესვები ხალხში აქვს გადგმული და მის გარეშე მოწყვეტილია რეალობას.

ამ პიესაში თამაშობდა ალფესი გაგუა – პროფესიით ფარმაცევტი, ნიჭიერი და საქმისადმი ერთგული კაცი.

შემორჩენილია ოქმები, რითაც შეიძლება წარმოდგენა შეგვექმნას, თუ როგორ განკარგავდნენ წარმოდგენაზე შემოსულ თანხას სცენისმოყვარენი.

სალიტერატურო გასამართლებასაც აწყობდნენ თურმე. ამის შესახებ ინფორმაციას ვეცნობით გაზეთ „მუშას“ ერთ-ერთ ნომერში: „ბუენარის თემის კულტურული წრის სალიტერატურო სექციის მიერ 20 ივნისს მოწყობილ იქნა ნინოშვილის „ქრისტიანეს“ მთავარი გმირის გასამართლება. (კოსდოლი. „მუშა“, 1926 წ. 1 ივლისი. (კ. დოლიძის პირადი არქივი).

1926 წლის 15. VII შედგა ბუკნარის თემის კულტურულ-ლიტერატურული წრის განყოფილების გამგეობის კრება. დღის წესრიგში იდგა მიმდინარე წლის 11 ივლისს გამართული წარმოდგენის „ძმების“ ანგარიშები.

ანგარიშებიდან გამოირკვა, რომ შემოსავალი სრულად უდრის 68 მანეთსა და 47 კაპიკს. აქედან კი, გასავალი წარმოდგენისა და ბუფეტის მოწყობისთვის 26 მანეთი და 36 კაპიკი. დარჩა წმინდა შემოსავალი სულ 42 მანეთი და 11 კაპიკი. აქედან ნისიის სახით სხვადასხვა პირებზე სულ – 10 მანეთი და 85 კაპიკი. წმინდა ფული კასაში აღმოჩნდა 31 მანეთი და 26 კაპ.

თავ-რე: კ. დოლიძე

მდივანი: კ. კალანდაძე

/კ. დოლიძის პირადი არქივი/.

კრებებს კომკავშირული უჯრედის წევრები ესწრებოდნენ: გრიგოლ კვაჭანტირაძე, სერგო სულაბერიძე, შალვა ვასაძე.

შემოსულ თანხას ახმარდნენ სკოლის რემონტს, ღარიბ მოსწავლეებს, სამკითხველოს – სასწავლო და სამეცნიერო წიგნების შესაძენად, ქალთა კლუბს, რომელიც იმ დროს ბუკნარში ყოფილა, რიცხავდნენ სამშენებლო ფონდში.

ასე მესაუბრება ბაბუაჩემის არქივის ყვითელი ფურცლები. მკითხველი, ალბათ, მიხვდება, რომ შემოსულ თანხას მსახიობები, მიუხედავად ეკონომიური გაჭირვებისა, თავისთვის არ ინაწილებდნენ. იგი სოფლის საჭიროებისამებრ იხარჯებოდა. იმ ორიოდ გროშსაც შეეძლო მათი სიღარიბის ერთი კუთხის ამოვსება მაინც, მაგრამ მათთვის მთავარი საზრუნავი სოფელი და მისი წინსვლა იყო და არა პირად კეთილდღეობაზე ზრუნვა.

დღის წესრიგში იდგა სახალხო სახლის აუცილებლობა, სამშენებლო კომისიის საპატიო წევრად მირიან ბუკია აურჩევიათ. „ბუკნარის თემის მცხოვრებთა მიერ განზრახულია სახალხო სახ-

ლის აგება, რომელშიაც მოთავსებული იქნება 4 წლელი სკოლა, პროფსკოლა, სამკითხველო და თეატრი“ (ქოსდოლი, გაზ. „მუშა“, 1926 წ. 28.II. №982. კ. დოლიძის პირადი არქივი).

1928-1934 წლებში კონსტანტინე დოლიძე თბილისში სახალხო კულტურის თეატრში თამაშობდა. დასის ხელმძღვანელი მას დიდ მსახიობობას უწინასწარმეტყველებდა, მაგრამ ოჯახური მდგომარეობის გამო 1935 წელს ის სოფელში დაბრუნდა.

ალფესი გაგუა ამ პერიოდში სოფელ საჭამიასერში მუშაობდა, ტიტიკო გაგუა თბილისში იყო, გრიგოლ კოტრიკაძე გორაბერეჟოულში ასწავლიდა.

საყვარელ საქმეს აგრძელებდნენ სოფელში დარჩენილი სცენის-მოყვარენი: არტემ კუტუბიძე, კარლო კალანდაძე, ბენია მიქაძე, სერგო სულაბერიძე, ქვენობნელი ლეონიდ ჟღენტი.

წარმოდგენები იმართებოდა ივნისში, ივლისსა და აგვისტოში, აუცილებლად შაბათ დღეს, რადგან ამ დროს სოფელი ხალხით იყო სავსე. ამ წლებში მოუხერხებიათ და სცენისთვის შეუძენიათ საჭირო ინვენტარი. სურათიც გადაუღიათ, რომელიც, სამწუხაროდ, არ შემორჩენილა.

1934 წელს სკოლის შენობაზე მიუდგაოთ ორი ოთახი რომელსაც სახალხო სახლი უწოდეს. პირველად სახალხო სახლში დადგეს პიესა „შეშინებული ანთიმოზა“. პიესაში არტემთან ერთად თამაშობდა გოგოლა (თეკლა) ბუკია-დოლიძისა (უკვე სამი შვილი ჰყავდა).

პიესის შინაარსს არტემი ასე გადმოგვცემს: ანთიმოზა უვიცი კაცი იყო. მას ჰგონებია, რომ ბოლშევიკებს რქები ჰქონდათ და ხალხს ყლაპავდნენ. მისი შიში ოჯახის წევრებსაც გადაედოთ და მთელი ოჯახი პანიკამ მოიცვა. პიესის დასკვნა-დასასრული არ ვიცით, მაგრამ ყველაფერი ნათელია – ეს ორაზროვნება, ეპოქის შესაბამისი გააზრებული ცნობიერების ნაყოფი იყო.

წარმოდგენა „ალეგროს“ წესით გამართულა. შემოსავალი სკოლას გადასცეს. „ალეგროს“ წესი ასეთი გახლდათ: გამოიყოფოდა კომისია, კომისიის წევრები ოჯახებში აგროვებდნენ პროდუქტს.

წარმოდგენის დასრულებას შემდეგ იშლებოდა სუფრა. იქ მყოფი საზოგადოება იხდიდა ფულს. შემოსული თანხა საჭიროებისამებრ იხარჯებოდა (ოცია ჩავლეიშვილი. 88 წ. 2010 წ.).

1937 წლამდე დასის წარმოდგენებში მონაწილეობდა ბეჟან ბერაძე, რომელიც ქ. ბათუმში ცხოვრობდა და ზაფხულობით სოფელში ამოდიოდა. იგი პიესებს თავადაც დგამდა. 1940 წლებში და შემდგომაც ბუკნარის სახალხო სახლის წარმატებულ მუშაობაზე ხშირად იწერებოდა თურმე ადგილობრივ პრესაში. სამწუხაროდ, დრომ ეს მასალები არ შემოგვინახა.

1937 წლის რეპრესიებმა და II მსოფლიო ომმა დიდი დანაკლისი მოუტანა სოფელს, მაგრამ ბუნებით მებრძოლ ადამიანთა სულებში საქმისადმი სიყვარული ჰაინც ვერ ჩაკლა. ბევრი სცენისმოყვარე დროების მსხვერპლიც გახდა, მაგრამ დასი ახალი მოყვარულებით შეივსო. დაწყებულ საქმეს ღირსეულად აგრძელებდნენ სცენაზე: შალვა თოდრია, ბენია მიქაძე, აკაკი გოგიბერიძე (ქვენობანი), ჭოლა დოლიძე, ალფესი ვაგუა, ბაბილინა ჩხაიძე, ელენე კუტუბიძე, ელენე მათითაიშვილი-ლომადისა (ქვენობანი), აბესალომ დოლიძე და სხვები. იმ დროს დასს ხელმძღვანელობდა სკოლის დირექტორი შალვა თოდრია.

„1944 წელს დაიდგა პიესა „იავნანამ რა ჰქმნა?!“ ამ სპექტაკლით წარვდექით სარაიონო დათვალიერებაზე. მაგდანას როლს მე ვასრულებდი. ზურაბისას – შალვა თოდრია. წარმოდგენამ დიდი მოწონება დაიმსახურა და მე და შალვა დაგვაჯილდოვეს ჩვენი როლების კარგი შესრულებისათვის“ (ბაბილინა ჩხაიძე. 1996 წ.).

ომის წლებში დაიდგა „ომი და მშვიდობა“ და „პატარა კახი“, რასაც დიდი წარმატება მოჰყოლია.

სოფლის თეატრალურ დასს დიდი ავტორიტეტი ჰქონდა. ის ხშირად გადიოდა სხვადასხვა სოფელში წარმოდგენების გასამართავად. თვით ბუკნარში ჩატარებულ სპექტაკლებზე დასასწრებად მოდიოდნენ ქვენობნიდან, ჰასილეთიდან, ხიდისთავიდან, ნაგომარიდან, ჩოხატაურიდან (ბაბილინა ჩხაიძე. 1996 წ.).

რამდენიმე წლის წინ ერთმა ხელოვანმა ჩოხატაურელმა კაცმა ჩემთან საუბრისას გაიხსენა ბუქნარის თეატრალური წარსული — „ისეთი სახელი ჰქონდა ბუქნარის სახალხო სახლს, რომ ომის წლებში ჩოხატაურიდან ბუქნარში ფეხით ჩამოვდიოდი, სპექტაკლს რომ დავსწრებოდი“.

სახალხო სახლთან ცეკვისა და სიმღერის ანსამბლი შეიქმნა, რომელიც რაიონულ და რესპუბლიკურ დათვალირებებში ღებულობდა მონაწილეობას.

1959 წელს ხანგრძლივი შესვენების შემდეგ კონსტანტინე დოლიძემ „პატარ კახი“ დადგა. ერეკლეს როლი თავად შეასრულა. დედოფლის როლს სოფლის ექიმი ელენე მათითაიშვილი-ლომაძისა ასრულებდა. „პატარ კახის“ დასრულების შემდეგ არ წყდებოდა ოვაციები. იყო ცრემლიც წარსულის მსახიობების მოგონებისა და იყო სიხარულიც ასეთ წარმატებათა გამო. გარდაცვალებამდე. 1961 წლამდე, კ. დოლიძის რეჟისორობით დაიდგა ფ. შილერის „ყაჩაღები“, დ. კლდიაშვილის „დარისპანის გასაჭირი“, ვ. გუნიას „და-ძმა“.

ეს იყო დაუვიწყარი და მარად მოსაკონარი მშვენიერი საღამოები, რომლებიც დიდხანს კვებავდა სულიერ ფასეულობებს მონატრებულ სოფელს (ა. კუტუბიძე. 1981 წ.).

1981 წელს, როდესაც ბატონმა არტემმა თავისი მოგონებები ჩანაწერების სახით მამაჩემს გადასცა, 79 წლის იყო. თან დასძინა: — „მე იქნებ მალე ცოცხალიც აღარ ვიყო და არ მინდა სოფლის მეხსიერებიდან მათი სახელები წაიშალოს და იმედი მაქვს, თქვენი ოჯახი ამას შეინახავს“.

მაშინ წარმოდგენაც არ შემეძლო, რომ წლების შემდეგ მე შევეჭიდებოდი ამ რთულ და მეტად საპასუხისმგებლო საქმეს. მართალია, ვერ შევძელი საგაზეთო სტატიებისა თუ სხვა წერილების მოპოვება, მაგრამ მჯერა, რომ ჩვენი სოფლის ცხოვრების ეს ფურცელი დავიწყებას არ მიეცემა...

გადიოდა წლები. დრომ ბევრი რამ წაიღო, ბევრი რამ შეცვალა. ბევრის სიცოცხლე ჩაქრა, მაგრამ მწამს, რომ მათი სულები მომა-

ვალი თაობების ნუგეშად და საუკეთესო მაგალითად სანთლებივით ანთია. მათ ხომ საქართველოს კულტურის ნაწილი შექმნეს. სათუთი, ფაქიზი გრძნობებით იღვწოდნენ, რათა ეს ყველაფერი ჩვენამდე მოეტანათ. ვიცი, რომ ეს იყო უდიდესი სიყვარულით ნასაზრდოები საქმე, ამიტომ შემორჩა ის ასე ძლიერად მეხსიერებას. ვგრძნობ, თუ როგორ გვატობს და გვაესებს სულიერად მათი ნაღვაწი.

60-იან წლებში სახალხო სახლი სოფლის კლუბის ახალმა შენობამ შეცვალა, სადაც უკვე ახალი კინოდანადგარიც დადგეს. მანამ კი, 30-იანი წლების მიწურულს, პირველი მუხჯი ფილმი თანასოფლელებს მირიან ბუკიამ აჩვენა. მაშინდელი კინოდანადგარი უსასყიდლოდ გადასცა სოფელს (ის უკვე თბილისში ცხოვრობდა, მაგრამ სოფელთან კავშირს არ წყვეტდა). 60-იან წლებამდე ფილმს ღია ცის ქვეშ უყურებდნენ.

ახალი კლუბის აშენების შემდეგ კინოდანადგარის ოთახიც გამოიყო და გაუმჯობესებული აპარატურა დაიდგა. კეთილმოწყობილ შენობაში კულტურული ღონისძიებები უფრო ხშირად იმართებოდა.

მუშაობა გააგრძელა ხალხური სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლმა, რომელმაც არაერთი სიხარული განაცდევინა ბუკნარელებს თავისი წარმატებებით (ხელ. აკაკი ვასაძე).

80-იანი წლების დასაწყისში სოფლის კლუბთან შეიქმნა აგიტმხატვრული ჯგუფი, რომელსაც ჩოხატაურის კულტურის სახლის თანამშრომელი ოთარ ცინცაძე ხელმძღვანელობდა. აგიტმხატვრული წრის წევრები კონცერტებს მხოლოდ ბუკნარში კი არა, რაიონის სხვა სოფლებშიც მართავდნენ. თავიანთ საქმეს ღიდი სიყვარულითა და მონდომებით აკეთებდნენ ახალგაზრდები: დარეჯან (დარიკო) და თინათინ ბუკიები, რუსუდან სოსოს ასული დოლიძე, სერგო და მაგული კოტრიკაძეები, ნელი და დავით გოგუაძეები, გია და იზოლდა სირაძეები, მერი და სოსო ჩხიკვაძეები და სხვები.

სოფლის კლუბში ტარდებოდა კინოსეანსები. სხვადასხვა ქალაქიდან ჩამოდრიოდნენ მუსიკალური ჯგუფები და თეატრალური დასები, რაიონის თეატრის მსახიობები მართავდნენ სპექტაკლებს.

ბუნარის საკონფერენციო თვითმოქმედი მომღერალთა გუნდი

- სხედან: I ეალერიან ბუკია, ბებურა ვასაძე, გუგული კოტრიკაძე, ეალიდი სირაძე, ქოლა ეასაძე
 II სოი დოლიძე, მირცა მუხამერია, ნაზი სირაძე, სესილი კალანდაძე, აბესალომ დოლიძე, გრავოლდ
 კაცაძე, ცაცუნა წულაძე, ეალიდა წყაფზარაძე, ლადიკო დოლიძე
 დგანან: III ნორა სუფერთელაძე, სულიკო მათითიშვილი, ბერაძისა(დ ბერაძის მუღღლე)
 IV ალიონ ბერაძე დავით ქეტუბიძე, კახიტონ სირაძე, ქოლა დოლიძე, არჩილ მუხამერია,
 სერგო ვასაძე 1952წ.

- დგანან მარცხნიდან მარჯვნივ I როგზი მანანა ბუკია, ლია გიორგაძე, ნინო კოტრიკაძე, ნანა ბერაძე,
 მარინე რამიშვილი, ნინა თევდორაძე, ზინაიდა ბუკია, გუნდის, ზელმძღვანელი რომან ცხოიძე
 II როგზი ზურაბ ანთაძე, დავით გუდავაძე, მიხეილ მჭელაძე, მამუკა თევდორაძე,
 ეალერიან კოტრიკაძე, ელიკა გიორგაძე, გია ვასაძე, მიხეილ გიორგაძე 1986წ

სოფლელების სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა, როცა ვოკალურ-ინსტრუმენტულმა ანსამბლმა „გორდამ“ თავისი ერთ-ერთი წევრისა და ჩვენი სოფლის მკვიდრის თეიმურაზ ვასაძის პატივსაცემად ულამაზესი საღამო აჩუქა ბუენარის მკვიდრთ.

90-იან წლებში ხალხური სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლმა კვლავ განაახლა მუშაობა, მართალია, სხვა შემადგენლობითა და ხელმძღვანელობით (რომან ცხომე. ქვენობანი), მაგრამ სიახლეებითა და ტრადიციული წარმატებებით.

ამ მოგონებათა ფონზე კარგად ჩანს, რომ საზოგადოებრივი ცხოვრების დღევანდელმა ცვლილებებმა საკმაოდ შეანელა ჩვენს სოფელში კულტურული ცხოვრების რიტმი.

იყო პერიოდი მხოლოდ მოსწავლეები თუ გაახშიანებდნენ კლუბის კედლებს. ახლა, XXI საუკუნის 10-იან წლებში, ამასაც მოკლებულები ვართ. რაც, ცხადია, კიდევ ერთი ტკივილიანი გვერდია ჩვენი სოფლისთვის.

სოციალურ-ეკონომიკური გარდაქმნები სოფლად

(XX ს. 30-იანი წლებიდან XXI ს.
10-იან წლებამდე)

ბუქნარის წარსულზე საუბრისას შეუძლებელია გვერდი აუარო კოლექტივიზაციის პერიოდს – იმდენად მნიშვნელოვანი კატაკლიზმებისა და ძირეული ცვლილებების პერიოდი იყო იგი სოფლისათვის.

სკკპ-ის მე-15 ყრილობამ მიიღო გადაწყვეტილება კოლექტივიზაციის კურსის გატარების შესახებ. 1927 წელს სოფლის გარდაქმნების გზები დაისახა...

ჩვენს სოფელში, ოზურგეთის მაზრის სხვა სოფლებთან შედარებით, ეს პროცესი გვიან დაიწყო. ამის გამო ბუქნარის ტერიტორიის გარკვეული ნაწილი იმ კოლმეურნეობების საკუთრება გახდა, სადაც სასოფლო-სამეურნეო არტელები 1927-1928 წლებში შეიქმნა.

რადგან არტელის ჩამოყალიბება ბუქნარში გაჭიანურდა, ოზურგეთის მაზრის მაშინდელმა ხელმძღვანელობამ გადაწყვიტა, რომ ჩვენი სოფელი, როგორც ადმინისტრაციული ერთეული, გაუქმებულიყო. მაშინ სოფლის თემის აქტივის წევრებმა მაზრის მმართველობაში წარადგინეს რუკა, რომლის მიხედვით ბუქნარის (ცენტრალური ტერიტორია) დაქვემდებარებაში შედიოდა სამი უბანი: ვარდიანი, კოპიტნარი და ყორნალი. ამის გამო სოფელს სრული უფლება ჰქონდა დამოუკიდებლად არსებობისა (კ. დოლიძის პირადი არქივი).

1929 წელს შეიქმნა სასოფლო სამეურნეო არტელი ბუქნარში, რომელსაც უწოდეს „სოციალიზმისაკენ“. არტელის წევრები გახდნენ: არჩილ მუხაშავრია, გოგოლა ბუკია-დოლიძე, კონსტანტინე და ლეონიდე თოდრიები, ნინა დევიძე, შატო ჩანტლაძე, დომენტი სირაძე, ოლლა რუსაძე, ფედოსი ბერაძე და სხვები.

1929 წლის 28 დეკემბერს ცაკის პრეზიდიუმმა მიიღო დადგე-

ნილება მაზრების ადმინისტრაციული დაყოფის შესახებ. ამ დადგენილების საფუძველზე 1930 წელს ცენტრი გახდა დაბა ჩოხატაური და სასოფლო საბჭოები შეიქმნა ბუკნარში, ჯვარცხმაში (ჩაისუბანი), ქვაბლა – ნაბელლავსა და ზომლეთში (საქართველოს ცენტრალური უახლესი ისტორიის არქივი, ფ. 284; აღ. 1; საქმე 1685).

სამწუხაროდ, ვერ დავაზუსტე, თუ ვინ იყვნენ არტელისა და სასოფლო საბჭოს პირველი თავმჯდომარეები (სავარაუდოდ, ისინი ბუკნარის მკვიდრნი არ ყოფილან), რადგან 1936 წელს ბუკნარის არტელის შენობაში გაჩენილმა ხანძარმა ყველა საბუთი გაანადგურა.

ჩოხატაურის ადგილობრივ არქივში დაცული ცნობები ბუკნარის სასოფლო სამეურნეო არტელის მუშაობის შესახებ 1937 წლით თარიღდება, ხოლო სასოფლო საბჭოსი – 1942 წლის ივნისით.

1937 წლის 18 სექტემბრის სასოფლო სამეურნეო არტელის კრების გადაწყვეტილებით არტელს შეუცვალეს სახელი და ეწოდა ბუკნარის კიროვის სახელობის კოლმეურნეობა.

„არტელის ჩამოყალიბებისთანავე სოფლის უპირველეს ამოცანად დაისახა ჩაის კულტურის გაშენება. ნიადაგიც შეარჩიეს, რადგან სოფლის ტერიტორიის უმეტესი ნაწილი ტყით იყო დაფარული, საჭირო გახდა წიფლნარი ტყის გაჩეხვა. წიფლნარი სოფლის სამხრეთ-დასავლეთით მდებარეობდა და წყავისტოს ნაკრძალს უერთდებოდა (სოფ. ნაგომარი). ეს ტყე რამდენიმე ოჯახის საკუთრება იყო. თავადი ერისთავი ტყის გარკვეულ ადგილებს ერთ ჯიშთან ცხენზე ან მიმინოზე ცვლიდა. კოლექტივიზაციის შემდეგ კერძო საკუთრების დათმობა არ სურდათ მათ მფლობელებს. ეს დავა მთავრობამ ტყის გაჩეხვით გადაწყვიტა. 1930-1931 წლებში მოჭრეს ხეები. ამოძირკვეს ფესვები და ჩაის მარცვლები დათესეს. ამ ადგილს „ჯიკენარა“ უწოდეს“ (გრიგოლ კვაჭანტირაძე. 1997 წ. 93 წ.).

შემდგომში ჯიკენარის ჩაის პლანტაციები ჩაის ფოთლის მოსავლის 70%-ს იძლეოდა.

მოგვიანებით ჩაი სხვა ადგილებშიც დაირგო. ზოგიერთ პლან-

ტაციას მიწის ყოფილი მფლობელის სახელი შემორჩა: მელუას ჩაი, წიტიანშვილის ფართობი. პატარა ჯიკვნარა კი დიდი ჯიკვნარისაგან ტყის ზოლით იყო გამოყოფილი.

შეიქმნა რგოლი გოგოლა (თეკლა) ბუკია-დოლიძის ხელმძღვანელობით. ეს რგოლი მუშაობდა ჩაის მარცვლის დათესვასა და დარგვაზე. რგოლის წევრები იყვნენ: შატო ჩანტლაძე, ნინა დევიძე, ფედოსი ბერაძე, ნინა მუხაშავერია, ირაკლი კვაჭანტირაძე, მარო კუტუბიძე, ფილიპე და გრიგოლ დოლიძეები, ელისაბედ კუტუბიძე, ნადია ვასაძე, ფედოსი თოდრია.

„ადრე დილიდან დაღამებამდე ვშრომობდით. ძალიან გვიჭირდა, მაგრამ ერთად ყოფნა შრომას გვიადვილებდა და იმედი გვქონდა ეს გაჭირვებიდან გამოგვიყვანდა“. (ფედოსი ბერაძე. 2003 წ. 102 წ.).

ჩოხატაურის ადგილობრივ არქივში დაცული ცნობები წარმოდგენას გვიქმნის სოფლის იმჟამინდელ ყოფაზე.

1937 წელს ბუკნარში 5 ბრიგადა ყოფილა: სამი მემკენარეობის, ერთი მეცხოველეობის და ერთიც საგზაო. ეს ბრიგადები 87 წევრისაგან შედგებოდა (49 მამაკაცი და 38 ქალი). (ჩოხატაურის ადგ. არქივი, ფონდი №79; გ.ე. №6; ა. №1).

კოლმეურნეთა შრომისა და ანგარიშსწორების წიგნებში კარგად ჩანს თუ რა მცირე იყო შრომის საფასური.

დოლიძე გოგოლა (№ 2 ბრიგადა). შრომის წიგნი №28.

1936 წლის 5 იანვრიდან 1937 წლის 30 იანვრამდე გამოუმუშავებია 112 მანეთი, 58 კილოგრამი სიმინდი და ლობიო 4 კგ. და 300 გრ.

(ჩოხატაურის ადგ. არქივი, ფ. 74; ს. №2; ა. №1).

თოდრია კოსტა, ფედოსი (№ 4 ბრიგადა). შრომის წიგნი №53,

ერთი წლის განმავლობაში 66 შრომადღე ჰქონიათ. აუღიათ 65 მან. და 7 კაპიკი. ჯილდო 1,30 მან, სულ 66,37 მან, სიმინდი 27 კგ. და 300 გრ. (ჩ.ა.ა.ფ. 74; ს. 1, აღ. 1).

საგაზაფხულო კულტურებიდან თესდნენ: ღომს, ხაზარულა

ცოცხს, სოიას, გურულ და ნარეკ ლობიოს, სიმინდს, სათიბ სოიას ფერმისთვის, თამბაქოს.

შემოდგომაზე რგავდნენ ხეხილის ნერგებს, მანდარინიც ჰქონიათ სათბურებში, აშენებდნენ ქარსაფარ ზოლს.

1939 წელს თბილისში გამართულ სასოფლო-სამეურნეო გამოფენაზე ბუენარის კოლმეურნეობაც მონაწილეობდა და იქ გადაღებულ ფოტოზე ჩანს სოფლის მეურნეობის ის პროდუქტები, რომელიც მაშინ ბუენარში მოჰყავდათ.

მძიმე იყო შრომის პირობები, მაგრამ მათმა ენთუზიაზმმა საფუძველი ჩაუყარა სოფლის ეკონომიკის განვითარებას.

1940 წელს ჩაის პლანტაციები მცირე შემოსავალს უკვე იძლეოდა.

1941 წელს საწარმოო-საფინანსო გეგმა გადაჭარბებით შეასრულა ბუენარის ს/საბჭოს აღმასკომმა“, – წერდა ადგილობრივი გაზეთი „ბროლის დროშა“ (1941 წ. 28.XII. №46).

მეორე მსოფლიო ომის დროსაც არ შენელებულა შრომის ტემპი. გრძელდებოდა ჩაის პლანტაციების გაშენება. გაიზარდა ჩაის ფოთლის მოსავალი, აწარმოებდნენ აბრეშუმის პარკს. თუმცა ანაზღაურება მაინც დაბალი იყო და 25 შრომადღიდან მხოლოდ 18 ღლე ყოფილა ფასიანი.

ბუენარის კოლმეურნეობას სატანკო კოლონა „ქართველი კოლმეურნეს“ ფონდში 23500 მანეთი გადაურიცხავს („ბრძოლის დროშა“, 1942 წ.20.XII, №53).

1945 წელს კი 87%-ით შეუსრულებია ჩაის კრეფის გეგმა.

1950 წლამდე თითოეული ოჯახი სახელმწიფოს აბარებდა ყველისა და კვერცხის განსაზღვრულ რაოდენობას. (ო. ჩავლეიშვილი, 2010. 88 წ.).

მინერალური და ორგანული სასუქების გამოყენებამ ხელი შეუწყო მოსავლის რაოდენობის ზრდას. სოფლის მეურნეობის წარმოება თანდათან გაძლიერდა. 1952 წელს შრომადღე 2 მანეთით აუნაზღაურეს კოლმეურნეებს. სოფლის კრებაზე ამ ინფორმაციას დიდი ოვაციები მოჰყოლია (თავ-რე – რაფიელ კობიძე).

1954 წელს ბუენარის სასოფლო საბჭო ქვენობნის სასოფლო საბჭოს დაქვემდებარებაში შევიდა.

საკმაოდ მძიმე იყო ჩვენი სოფლისათვის ნ. ხრუშჩოვის ხელმძღვანელობის წლები. „ხრუშჩოვის დროს ერთი ძროხის ყოლის უფლება პქონდა ოჯახს. თხის ყოლა საერთოდ აკრძალეს. აღწერაზე საღამოთი დადიოდნენ. ამიტომ ხალხი იძულებული იყო პირუტყვი დაემალა. თეთრი პური იშვიათად ცხვებოდა, პურის ქარხნები ქატომერეულ პურს აცხობდნენ.

ერთმა ოჯახმა თავკაცი დაკარგა. ქელეხისათვის დიდი გაჭირვებით უშვიათ თეთრი პური, დაობლებულ პატარას ეს პური უჭამია და უთქვამს: – ნეტა. ნენეც მოკვდებოდესო“, – იგონებს რენადა თოდრია.

საკმაოდ სევდიანია ეს ამბავი.

ორი მსხვილფეხა საქონლის ყოლა 30-იან წლებშიც შეუძლებელი ყოფილა.

1937 წლის ოქტომბრის სასოფლო სამეურნეო არტელის კრებაზე ასეთი დადგენილება იქნა მიღებული:

„ადგილი აქვს კოლწევრებში ორძროხიანობას დაევალოს კოლექტივის გამგეობას ზუსტად აღრიცხოს ორძროხიანი კოლწევრები და უზრუნველყოს თითოეული ძროხის გაყიდვა 10 ლლის ვადაში“ (ჩ.ა.ა. ფ. 79, ს. 7, ა. 1).

საგრძნობი ცვლილებები დაიწყო სოფელში ფარნა მახარაძის (ვანი) კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ ყოფნის დროს.

აშენდა პურის საცხობი, ჩაის მიმღები პუნქტი, კოლმეურნეობის კანტორა, მალაზია, სასიმინდე, პროვიზორ ალფესი გაგუას ინიციატივით გაიხსნა აფთიაქი. გაუმჯობესდა სამედიცინო მომსახურება. რაშიც დიდი წვლილი უდევს ექიმ ელენე მათითაიშვილ-ლომაძისას (ქვენობანი). ეს ქალბატონი 1944-1959 წლებში პირველად სამედიცინო დახმარებას უწევდა ბუქნარის მოსახლეობას და არაერთი სიცოცხლე გადაარჩინა. მის გვერდით იდგა ბუქნარელი ფერშალი ქალბატონი ქეთევან გაგუა, რომელიც 1945-1988 წლებში ემსახურებოდა სოფელს და მასზე თამამად ამბობდნენ- „ქეთომ ექიმის ღონეზე იცისო“. ის თერაპევტიც იყო და ბებია-ქალიც. ავადმყოფის მხოლოდ ფიზიკური მშველელი კი არა, არამედ იმედი და სულიერი ნუგეშისმცემელიც.

XX ს-ის 20-იან წლებში პირველად დასმულა საკითხი საექიმო პუნქტის გახსნის შესახებ. „უმწეო მდგომარეობაში არიან ბუქნარის თემის მცხოვრებნი, რომელთაც ექიმი არ ჰყავთ. აქ გავრცელებულია მწვავე სახის ტროპიკული მალარია. ამ გაზაფხულზე რვა კაცი გარდაიცვალა, საჭიროა საექიმო პუნქტის გახსნა (კოსდოლი, „ახალი სოფელი“, №76, 1926 წ. 17 ივნისი კ. დოლიძის პირადი არქივი).

როცა ზურაბ კაცაძე ჩაუდგა სათავეში კოლმეურნეობას, დასრულდა სოფლის რადიო და ელექტროფიკირება, აიგო სოფლის კლუბი, შინმოუსვლელთა ობელისკი, გაიხსნა სოფლის ბიბლიოთეკა, აბანო, სასადილო, გაიყვანეს ასფალტირებული გზა ბუქნარი-ქვენობნის მიმართულებით. 70-იანი წლების დასაწყისში სოფელს საყოფაცხოვრებო სახლიც შეემატა.

60-იანი წლების დასაწყისში რამდენიმე პექტარი ჩაის პლანტაცია მთიანი ზონის სოფლებს – ზოტსა და ნაბელლავს გადასცეს. ისინი სეზონურად ჩამოდიოდნენ ბუკნარში ჩაის ფოთლის საკრეფად და სახელდახელოდ აგებულ კარვებში ცხოვრობდნენ. ამ პერიოდში მუდმივ საცხოვრებლად სოფელ ზოტიდან შემდეგი გვარები ჩამოვიდნენ: ანთაძე, გიორგაძე, ირემაძე, მიქელაძე. ისინი სოფლის ცენტრის მიმდებარე ტერიტორიებზე დასახლდნენ.

1974 წელს ბუკნარის კოლმეურნეობა შეუერთდა ქვენობნის ჩაის საბჭოთა მეურნეობას.

სოფლის სოციალურ-ეკონომიური მდგომარეობა წინა წლებთან შედარებით კიდევ უფრო გაუმჯობესდა. შრომის ანაზღაურება გაიზარდა. დაიწყეს ჩაის პლანტაციების გაშენება კერძო სექტორში. ბევრმა ოჯახმა მსუბუქი ავტომანქანაც შეიძინა. აშენებდნენ კაპიტალურ სახლებს, ზრუნავდნენ მათ კეთილმოწყობაზე.

1976 წელს ბუკნარის აგროგანყოფილება შეუერთდა ჩოხატაურის სანერგე მეურნეობას და ეწოდა ბუკნარის ხეხილ-სანერგე მეურნეობა, რომლის დირექტორი იყო იაკობ (იაშა) მეფარიშვილი-სოფელ გორაბერეჟოულიდან.

მეურნეობას გამოჰყავდა ვაზისა და ხეხილის ნერგები. გარდა ამისა, აწარმოებდნენ სოფლის მეურნეობის იმ დარგებს, რაც სოფელში განვითარებული იყო: მეჩაიეობა, მესიმინდეობა, მეაბრეშუმეობა, მეცხოველეობა.

სოფელში დასაქმებულნი იყვნენ ადგილობრივი მცხოვრებლები. თუმცა დროებით სამუშაოდ აქ ჩამოდიოდნენ – მესტიიდან, თერჯოლიდან, საჩხერიდან, კასპიდან და ქარელიდან.

ზაფხულობით საწარმოო პრაქტიკაში ბუკნარის სკოლის მოსწავლეებთან ერთად მონაწილეობდნენ თბილისისა და ქუთაისის საშუალო სკოლის მოსწავლეებიც.

1979 წელს მეურნეობის ადმინისტრაცია სოფლის ცენტრში კაპიტალურ ორსართულიან შენობაში გადავიდა (ახლა იმ ეზოში ეკლესია დგას). კიდევ უფრო გაუმჯობესდა ცხოვრების პირობები. ნაწილობრივ ამანაც განაპირობა მოსახლეობის მასობრივი ჩამოს-

ვლა საცხოვრებლად ჩხაკოურიდან, ზოტიდან, დიდაჭარიდან. ისინი ეწერებოდნენ ქვენობის სასოფლო საბჭოში და სახლდებოდნენ ბუკნარში, ან ოჯახებს იძენდნენ აქ, ან კიდევ თავისუფალ მიწებზე აწყობდნენ კარ-მიდამოს, რადგან ანაზღაურების კარგი პირობები იყო მეურნეობაში, მეურნეობის წევრები ხდებოდნენ. ეს პროცესი დღესაც გრძელდება...

1982 წელს სოფლის მკვიდრმა ვალერი დევიძემ სოფელს საჩუქრად გაუკეთა ავტომატური სატელეფონო სადგური. ამით ბატონმა ვალერიმ საშუალება მისცა თანასოფლელებს მარტივად დაკავშირებოდნენ რაიონულ ცენტრსა თუ მათთვის საჭირო ქალაქებს.

1987 წელს მეურნეობის დირექტორად დაინიშნა წარმოშობით ბუკნარელი, სოფელ ვანში მცხოვრები თამარ (თალიკო) ვასაძე.

ეს ის პერიოდია, როცა საბჭოთა ქვეყანაში გეგმები უმეტესად ქალაქებზე სრულდებოდა, სახელმწიფო ხაზინა ცარიელდებოდა, პირველადი მოთხოვნილების საქონელი ტალღებით გაიცემოდა.

ასეთ მდგომარეობაში მყოფი ქვეყნისათვის საბჭოთა სანერგე მეურნეობა ზარალის მომტანი იყო და 1988 წელს მეურნეობის ბაზაზე კოლმეურნეობა ჩამოყალიბდა.

თამარ ვასაძის ხელმძღვანელობის პერიოდში გარემონტდა ყველა სახელმწიფო დაწესებულება ბუკნარში, დაიგო ახალი ასფალტირებული გზა.

დიდი და ღრმა პოლიტიკური კრიზისის გამო საბჭოთა კავშირის ხელმძღვანელობა ახალ გარდაქმნებზე ალაპარაკდა. ცხოვრების ახლებურად მოწყობა გადაეწყვიტათ. სიახლეთა გზების ძიებაში ქვეყანაში შემავალ ერებს თვითგამორკვევის სურვილი გაუჩნდათ. ესეც ისტორიული კანონზომიერება იყო. დაიშალა საბჭოთა კავშირი...

ჩემი სოფელიც, როგორც ისტორიის უზარმაზარი ხომალდის ერთი ჭანჭიკი ისტორიამ ააქანავა.

ახალი საზოგადოებრივი ურთიერთობები, ახალი სახელმწიფო სისტემა, პრივატიზებული მიწები, კერძო საკუთრებაში გადასული

მანქანა-ტრაქტორები. გამოსავალი თითოეულ ბუქნარელს თავად უნდა ეპოვა, რადგან კრიზისის ახალი ტალღა მთელ საქართველოს დააწვა და დიდი გამოცდაც მოუწყო.

1994 წელს შეიქმნა ს/საწარმო „ბუქნარი“, რომელსაც ხელმძღვანელობდა ამირან კუტუბიძე. ახალგაზრდის დიდი ცდის მიუხედავად, უკუსვლის პროცესის შეჩერება შეუძლებელი გახდა.

შეწყდა ჩაის კრეფა და ჩაის პლანტაციები თანდათან გაველურდა. ვერ უზრუნველყვეს მეცხოველეობის ფერმის შენახვა და პირუტყვი გაყიდეს. გაიყიდა ფერმის შენობები, სოფლის ბელელი, ჩაის პუნქტის შენობა. ფუნქციონირება შეწყვიტა აბანომ, სასადილომ. საყოფაცხოვრებო მომსახურების, სახლმა, კლუბმა, ბიბლიოთეკამ, გაუქმდა სატელეფონო სადგური და ფოსტა.

1999 წლამდე საწარმო „ბუქნარის“ საქმეებს ლიანა დოლიძე განაგებდა. 2000 წლიდან ბუქნარი ქვენობნის საკრებულოში შედის და დღეს იწერება ასე: ჩოხატაურის მუნიციპალიტეტი. ქვენობნის ტერიტორიული ორგანო – სოფელი ბუქნარი. ამ ორგანოს რწმუნებულია ანდრონიკო (ბონდო) დოლიძე (ქვენობანი). მოადგილე – დავით გუდავაძე (ბუქნარი), თანამემწე სოფელ ბუქნარში – ავთანდილ (დავით) კალანდაძე (ბუქნარი).

დღეს სოფელში ფუნქციონირებს სკოლა და საბავშვო ბაღი, რამდენიმე კერძო სავაჭრო ჯიხური და კერძო პირის მიერ შესყიდული მაღაზია. სოფელში არის საფერშლო პუნქტი (ექთანი ნატო ტრაპაიძე. ქვენობანი), რომელიც ქვენობნის საექიმო ამბულატორიის დაქვემდებარებაშია. მას წლების მანძილზე ხელმძღვანელობს ექიმი ქეთევან დოლიძე (ქვენობანი). ბუქნარს ყოველთვის გულისხმიერებით გამორჩეული მედპერსონალი ემსახურებოდა და ქალბატონი ქეთევანიც ერთ-ერთი იმათგანია, ვისზეც ითქმება, რომ ექიმად არის დაბადებული.

საქართველოს სხვა სოფლების მსგავსად ბუქნარს დღეს ბევრი რამ აწუხებს. ყველაზე მეტად კი უმუშევრობა. მიჭირს ამაზე წერა, მაგრამ ვერსად გავექცევი იმ ფაქტს, რომ სოფლიდან ათობით ახალგაზრდა დროებით სამუშაოდ თურქეთში მიდის...

ყოველი ახალი კარგად დაეწეებული ძეგლიაო. იქნებ ძეგლისა და ახლის შედარებისას რაღაც გზაც ვიპოვოთ.

მე კი ისევ წარსულს გადავხედავ და გავიხსენებ სოფლის მეურნეობის სხვადასხვა დარგის მუშაკებს, რომლებიც მონაწილეობდნენ ბუქნარის სოციალურ-ეკონომიკურ წინსვლაში. ეს მთელი სოფელი იყო, ამიტომ წინასწარ ვითხოვ პატიებას იმათგან, ვინც შემთხვევითობის გამო გამომრჩა:

კვაჭანტირაძე ელენე, ჩხაიძე ბაბილინა, ბუკია დავითი, ბუკია გერმანე, დოლიძე ვასილი, დოლიძე კონსტანტინე, ვასაძე ნადია, დოლიძე ქეთევანი, მდინარაძე ლიდა, ჩავლეიშვილი ოცია, სირაძე ვერა, რამიშვილი ანეტა, დოლიძე სიო, რამიშვილი ელენე, სეფერთელაძე თამარი, დოლიძე-კაცაძე ნათელა, ვასაძე თამარი, ჩავლეიშვილი ციალა, მდინარაძე ციალა, მდინარეძე ფაცია, კუტუბიძე ფაცია, გაგუა ზინა, მდინარაძე-დოლიძე ნინა, კუტუბიძე შატო, კვაჭანტირაძე თამარი, კვაჭანტირაძე იუსტინე, გაგუა ლიდა, კვაჭანტირაძე დალი, სირაძე ლეილა, სირაძე ავთანდილი, კუტუბიძე ლიანა, ანდლულაძე დოდო, დოლიძე ლამარა, ვასაძე ნელი, დოლიძე ლენა, დოლიძე მარო, დოლიძე კატო, მახარაძე ოლია (ოლიჩქა), დოლიძე ნინა, დოლიძე ლიდა, დოლიძე ციალა, დოლიძე ფატი, ვასაძე ზაირა, ბუკია ანეტა, ბერაძე ჩიტო, დოლიძე ლუბა, დოლიძე თამილა, დოლიძე ვენერა, გოგუაძე ნაზი, დოლიძე გიორგი, დოლიძე ვასილი, დოლიძე აკაკი, კეკელიძე აპოლონი, კუტუბიძე სევერიანი, კვაჭანტირაძე ანდრო, თოდრია მამული, წილოსანი თინა, წილოსანი ჟუჟუნა, სირაძე ოლია, სირაძე ნაზი, სირაძე ზინა და სხვები...

ზოგადად, ჩვენს თვალწინ გაიარა სოფლის განვითარების რვა ათეულმა წელმა. მკითხველი მიხვდება, რომ აქაურ კაცს თუ რაიმესთვის მიუღწევია, ეს მისი დიდი შრომითა და გარჯით ყოფილა. ახლაც საკუთარი შრომით ცდილობს ჩემი სოფელი სირთულეების დაძლევის და უკეთესი ხვალინდელი დღისთვის იბრძვის.

იმედი ადამიანთა მეორე სულიაო და ღმერთს ვთხოვ, ეს იმედი არ მოუშალოს ჩემს სოფელელებს!

ბუკნარის კოლმეურნეობის თავმჯდომარეები
და მეურნეობის ღირეშტროები (მათი
ხელმძვანელობის პერიოდები)

სოლომონ ჩავლეშვილი 1935-1937 წლები.
გრიგოლ კვაჭანტირაძე 1937-1938 წლები.
დავით ჩირაძე 1938-1939 წლები.
არჩილ მუხაშვირა 1939-1940 წლები.
იასონ დოლიძე 1940.III.-1940. IV.
შალვა დევიძე 1940. IV- 1943 წლები.
კაპიტო დოლიძე 1943-1949 წლები.
ვასილ დოლიძე 1949-1952 წლები.
რაფიელ კობიძე 1952-1956 წლები.
გრიგოლ კაცაძე 1954-1956 წლები.
ფარნა მახარაძე 1956-1960 წლები.
ფრანცი ჩხიკვაძე 1960-1961 წლები.
ზურაბ კაცაძე 1961-1974 წლები.
იაკობ (იაშა) მეფარიშვილი 1976-1982 წლები.
ზურაბ კაცაძე 1982-1987 წლები.
თამარ (თალიკო) ვასაძე 1987-1994 წლები.
ამირან კუტუბიძე 1994-1996 წლები.

ჩიხატაურის ადგილობრივი არქივი

(ფ. 79; ა. 1: საარქივო 3 – 7 – 14 – 18).

ბუკნარის სასოფლო საბჭოს თავმჯდომარეები და მდივნები

მათი მუშაობის პერიოდები

თავმჯდომარეები:

ბაბილინა ჩხაიძე 1942 წ. VI – 1942 წ. X.

ვასილ დოლიძე 1942 წ. V – 1943 წ. IV.

ქეთევან დოლიძე 1943 წ. – 1945 წ. VII.

ვასილ დოლიძე 1945 წ. VIII – 1950 წ. IV.

გრიგოლ კაცაძე 1950 წ. IV – 1954 წ. IV.

სასოფლო საბჭოს მდივნები

ქეთევან დოლიძე 1942 წ. VI – 1943 წ. V.

გოგუცა დოლიძე 1943 წ. V – 1950. IV.

ნათელა დოლიძე 1950. IV – 1952. IV.

შოთა დოლიძე 1952. V – 1953 წ. II.

ნორა კუტუბიძე 1953 წ. III – 1954 წ. IV.

ჩოხატაურის ადგილობრივი არქივი

(ს. №1; ა. №1;)

ჩემი სოფელი ყოველთვის იყო მსოფლიო ისტორიული მოვლენების მონაწილე. ცარიზმის ბატონობისა თუ საქართველოს პირველი და მეორე რესპუბლიკის შფოთის ტალღამ მრავალჯერ გადაუარა ბუენარს... წარსულის ეს ფურცლები გამარჯვების სიხარულთან ერთად ცრემლითა და სევდითაა სავსე...

ამ პატარა სოფელში 145 ახალგაზრდამ ჩაიცვა ჯარისკაცის ფარაჯა. ისინი ფრონტის სხვადასხვა უბანზე იბრძოდნენ. გამოსცადეს ცეცხლოვანი მიწის სიმხურვალე. ბლოკადის მწველი დღეები და კუნძულ ტექსელზე დატრიალებული უბედურებაც. მამაკაცთა გვერდით ორი ბუენარელი ქალბატონიც იდგა: ტატიანა დარისპანის ასული ბარამიძე და ქეთევან კაპიტონის ასული გაგუა. თითოეულ ბუენარელ ჯარისკაცს სჯეროდა, რომ იქაც, სამშობლოსაგან შორს, საქართველოს იცავდა. ერის ფესვებს საკუთარი სისხლით ამაგრებდნენ და ქვეყნის მომავალს მყარ ნიადაგს უქმნიდნენ. ეს არ იყო ფსევდოპატრიოტიზმი. მათ სწამდათ ის, რის დასაცავადაც იბრძოდნენ. ამ რწმენითაა სავსე მათ მიერ გამოგზავნილი გაცრეცილი სამკუთხა ბარათებიც...

ომი ვაჟკაცობის, თავდადების, სიყვარულის, ერთგულების გამოცდა იყო. დაბრუნდნენ გამოწოთობილნი და ჯილდოებით დამშვენებულნი. ზოგმა მათგანმა ამის შემდეგ შექმნა ოჯახი, გამრავლდა და გაიზარა... ბევრის დედა კი სიკვდილამდე ელოდა შვილის დაბრუნებას... ბევრი ძაბით მოსილი ქალი, დაღუპული თუ დაკარგული მეუღლის სახელზე ქართული ერთგულებით კერას აძლიერებდა და ნუგეშად დარჩენილ შვილებს ღირსეულ პიროვნებად ზრდიდა...

ომში გამარჯვების სიხარულს დიდი ნალექელიც ახლდა... სულ-გაუტეხელმა ხალხმა შეძლო შინმოუსვლელთა სახელის უკედავყოფა... 1966 წლის 9 მაისს სოფლის ცენტრში ომში დაღუპულთა სახელზე ობელისკი აღმართეს, რომლის წინ შავებით მოსილი ქალის ქანდაკებაში ბუენარელი დედაა განსახიერებული... შეუძლებელია ამ ადგილს გულგრილად ჩაუარო. თითქოს ისევ ჩაგესმის

ყურში ორღობეებს შემორჩენილი ფეხის ხმა და გადაძახილები: „კუკურააა!... გალაქტიონ!... სოოსოო...“ არ არის იოლი პატივისცემა იმის ხსოვნისა, ვინც თავისი სიცოცხლე დაღო, რომ შენი სიცოცხლე გადაერჩინა.

ყოველ წელს 9 მაისს დღესასწაულს განსაკუთრებულ ღონისძიებებს უძღვნიდნენ ბუენარში. იყო გადატანილ მძიმე დღეთა მარცხისა თუ გამარჯვებების მოგონება. ობელისკთან ანთებდნენ მარადიულ ცეცხლს. იღვა საპატიო ყარაული. მაგრამ უფრო მეტი იყო საჭირო. კიდევ უნდა გაკეთებულიყო რაღაც ისეთი, რომელიც ჩვენს ხალხს უფრო მეტად ფრთხილს გახდიდა და ცდილობდნენ კიდევ უფრო მეტი ეკეთებინათ. მაგალითად, ტყეპარკის გაშენება ჩაფერფლილი სიცოცხლის სანაცვლოდ.

1975 წელს ომის ვეტერან სოსო დოლიძის უშუალო თაოსნობით საფუძველი ჩაეყარა დეკორატიული პარკის გაშენებას. ბევრი წინააღმდეგობის გადალახვა მოუწია მას მიზნის მისაღწევად... დაახლოებით 2 ჰექტარ აუთვისებელ, დაჭაობებულ მიწაზე დიდი შრომისა და ოფლის საფასურად ხარობს დღეს სხვადასხვა ჯიშის მცენარე. ნერგები მოჰქონდათ სურებიდან, ანასეულიდან, ბათუმიდან, სოჭიდანაც კი ჩამოიტანა ბატონმა სოსომ ნეკერჩხლის ნერგები. ამ წამოწყებას დიდი ენთუზიაზმით შეხვდნენ ომის ვეტერანები. საქმის ინიციატორს გვერდით ედგნენ ოჯახის წევრებიც. ბაღის გაწმენდა-გასუფთავებაში ხშირად მონაწილეობდნენ სკოლის მოსწავლეები. დღეს პარკის ეზოში სპორტული მოედანიც არის. ბატონ სოსოს სურდა ტრადიციად დამკვიდრებულიყო ახალდაქორწინებულთა მიერ ნერგის დარგვა შინმოსვლეულთა სახელზე. მის სიცოცხლეში თავად უძღვებოდა ამ კეთილ საქმეს.

დღეს ტყეპარკში ხეები სიცოცხლის მარადიულ სიმბოლოდ შრიალებენ. მის შემქმნელს ღრმად სწამდა, რომ დაღუპულთა სულები აშრიალებდნენ მის ფოთლებს. იმ ბიჭების გულის ფეთქვა ესმოდა მას, რომელთაც თავიანთი ყველაზე ძვირფასი საკუთრება – სიცოცხლე ასევე ყველაზე ძვირფასს – მამულს, საქართველოს მიუძღვნეს...

წლები თავისას შერებოდა – ვეტერანთა რიცხვი იკლებდა. საჭირო იყო მათი ბიოგრაფიების გადარჩენა. მხოლოდ პენსიაზე გასვლის შემდეგ გამონახა ამის დრო სოსო დოლიძემ. დადიოდა ომის მონაწილეთა ოჯახებში, აგროვებდა მათ ბიოგრაფიებსა და ფოტოებს. საჭირო ცნობების მოსაპოვებლად ხშირად წასვლა უწევდა ბათუმში. ქობულეთში, ლანჩხუთში, თბილისში. ოჯახის შემოსავალსა და საკუთარ პენსიას დაუნანებლად ახარჯავდა ამ საქმეს. ბევრი რამ სახელმწიფო არქივებშიც მოიძია. შეკრიბა ყოველივე და გადაწყვიტა მისი ალბომად გამოცემა. ძალიან ჩქარობდა, მაგრამ მაინც „სიკვდილმა გზაში უყელა“ და დაუსრულებელი საქმის დარდიც გაჰყვა. ახლა მის ოჯახში ინახება ეს მნიშვნელოვანი ნაღვაწი. ჩვენი ვალაა შევაერთოთ და გამოვცეთ იგი.

გამოხდა ხანი და საქართველო მესამე რესპუბლიკის მშენებლობას შეუდგა. ამას, ბუნებრივია, ვერ შეეგუებოდა რუსეთის ფედერაცია და აფხაზეთისა და შიდა ქართლის მიტაცება განიზრახა. საქართველო კვლავ დიდ განსაცდელში აღმოჩნდა. დაიწყო ბრძოლა ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის დასაცავად. ამ ბრძოლაში სამი ბუკნარელი ახალგაზრდა მონაწილეობდა.

კობა თოდრია სამხედრო სამსახურში იყო და თავისი სამხედრო ნაწილთან ერთად იცავდა ქ. სოხუმს. საბედნიეროდ, იგი მშვიდობით დაბრუნდა სოფელში. გიზო კაცაძე ბედად კადაურჩა ტყვეობას. ომმა მას დიდი ტკივილი დაუტოვა. ვერ გაუძლო მისმა გულმა ამდენ განცდებს და შინ დაბრუნებული მოულოდნელად გარდაიცვალა. ალექსი ბერაძე მოხალისედ წავიდა ქართული მიწის დასაცავად. მას ძალიან უყვარდა თავისი სამშობლო და დიდი პატრიოტიც იყო. ის უგზო-უკვლოდ დაიკარგა და დღესაც ელოდება მის დაბრუნებას ოჯახი და მთელი სოფელი. 2009 წლის 28 სექტემბერს გაზეთმა „გურია NEWS“-მა გამოაქვეყნა ალექსი ბერაძის მიერ X კლასში ყოფნის დროს დაწერილი თავისუფალი თემა. საჭიროდ მიმაჩნია, რომ ეს თემა სოფლის ისტორიის კუთვნილება გახდეს.

ამჟამად სოფელში დიდი ომის ორი ვეტერანიღაა ცოცხალი – გიორგი ბერაძე და ვალერიან ლომთათიძე.

2008 წლის აგვისტოს ომში 4 ბუკნარელი ახალგაზრდა იბრძოდა: რამაზ და ვასილ დოლიძეები, ნუგზარ ჭაღალიძე, გენადი მახარაძე. ოთხივე კონტრაქტით იყო სამხედრო სამსახურში.

რამაზ დოლიძე სენაკის ბატალიონის საარტილერიო დივიზიონის ტექნიკის უფროსი იყო, უფროსი სერჟანტი. სენაკის 21-ე ბატალიონში მსახურობ ნუგზარ ჭაღალიძე, ხოლო ვასილ დოლიძე, ქუთაისის III ქვეითი ბრიგადის კაპრალი, კოდორის ხეობაში იდგა.

გენადი მახარაძე ბათუმის 53-ე ბატალიონში მსახურობდა. რუსეთთან ომის პერიოდში იბრძოდა ერგნეთსა და კარალეთში.

ომი ანადგურებს იმ ღირებულებებს, რომელიც საზოგადოების მოწინავე ნაწილს შეუქმნია. ის ყველაზე სასტიკად ადამიანთა ურთიერთობებს ექცევა, ამიტომაცაა დღეს გაუსაძლისი ტკივილი აფხაზეთი და სამაჩაბლო...

მეორე მსოფლიო ომის მონაწილე ბუკნარელები:

1. ანდლულაძე არონი ფრიდონის ძე •
2. ანდლულაძე დიმიტრი ილიკოს ძე
3. ბარამიძე ბესარიონი დარისპანის ძე
4. ბარამიძე გრიგოლი დარისპანის ძე •
5. ბარამიძე ტატიანა დარისპანის ას.
6. ბერაძე ალექსი ილიას ძე
7. ბერაძე აპოლონი კონსტანტინეს ძე
8. ბერაძე გივი ნოეს ძე
9. ბერაძე დავითი ილიას ძე
10. ბერაძე ვალერიანი გიორგის ძე •
11. ბერაძე სანდრო კონსტანტინეს ძე •
12. ბერაძე შალვა ირაკლის ძე
13. ბერიშვილი ვალერიანი ირაკლის ძე
14. ბუკია გერმანე მიხეილის ძე
15. ბუკია ილია გიორგის ძე •
16. გაგუა ვალერიანი ნიკოლოზის ძე •

• -ით აღნიშნულია შინმოუსვლელთა ვინაობა.

17. გაგუა ნიკიფორე იოსების ძე
18. გაგუა ქეთო კაპიტონის ას.
19. დევიძე აკაკი თეიმურაზის ძე •
20. დევიძე ბენია თეიმურაზის ძე
21. დევიძე გივი თეიმურაზის ძე
22. დევიძე დავითი თეიმურაზის ძე •
23. დევიძე გური მალხაზის ძე
24. დევიძე ვალერიანი შალვას ძე
25. დოლიძე აკაკი კაპიტონის ძე
26. დოლიძე ალექსანდრე ივანეს ძე •
27. დოლიძე ალიოშა კონსტანტინეს ძე •
28. დოლიძე ამირანი სილიბისტროს ძე •
29. დოლიძე ანგელატი სილიბისტროს ძე •
30. დოლიძე ბენია გაბრიელის ძე •
31. დოლიძე ბიჭიკო კონსტანტინეს ძე •
32. დოლიძე ბორისი კონსტანტინეს ძე
33. დოლიძე გალაქტიონი სევასტის ძე •
34. დოლიძე გრიგოლი ფილიპეს ძე
35. დოლიძე გრიგოლი ივანეს ძე
36. დოლიძე დავითი პავლეს ძე •
37. დოლიძე ემელიანი სილიბისტროს ძე
38. დოლიძე ვალერიანი სარდიონის ძე •
39. დოლიძე ვალერიან ფილიპეს ძე •
40. დოლიძე ვალერიან ივანეს ძე •
41. დოლიძე ვასილი ივანეს ძე
42. დოლიძე ზაქრო ქრისტეფორეს ძე •
43. დოლიძე იასონი ლევანტის ძე •
44. დოლიძე ილია პავლეს ძე
45. დოლიძე კაპიტონ ფილიპეს ძე
46. დოლიძე ნიკოლოზი რაფიელის ძე •
47. დოლიძე ნოე მიხეილის ძე •
48. დოლიძე პოლიაქტორი სევასტის ძე

49. დოლიძე პროკობი ლევანტის ძე
50. დოლიძე სევერიანი დიმიტრის ძე
51. დოლიძე სევერიანი მიხეილის ძე
52. დოლიძე სერგო ერმალოს ძე
53. დოლიძე სიო ივანეს ძე
54. დოლიძე სოსო კონსტანტინეს ძე
55. დოლიძე შალვა სიოს ძე
56. დოლიძე ჭოლა (ნიკოლოზ) ისიდორეს ძე •
57. ვასაძე ბებურ შალვას ძე
58. ვასაძე დომენტი ჯაბულეთის ძე
59. ვასაძე შალვა (შოთა) ლუკას ძე
60. თავართქილაძე ვასილი დავითის ძე
61. თოდრია დავითი ნიკიფორეს ძე •
62. თოდრია ვალერიანი ნიკიფორეს ძე
63. თოდრია ვანო ნიკიფორეს ძე •
64. კაცაძე გივი ევტიქის ძე
65. კაცაძე გრიგოლი ევტიქის ძე
66. კალანდაძე გივი პარმენის ძე
67. კალანდაძე გრიგოლი გიორგის ძე
68. კალანდაძე ვიქტორი ფილიპეს ძე
69. კალანდაძე მიხეილ იონას ძე
70. კალანდაძე ოთარი სარდიონის ძე •
71. კალანდაძე სამუელი კირილეს ძე
72. კალანდაძე სევერიანი ლუკას ძე •
73. კალანდაძე შალვა იონას ძე •
74. კალანდაძე ჯიმშეთი ვიქტორის ძე
75. კვაჭანტირაძე ბენია ირაკლის ძე
76. კვაჭანტირაძე გიორგი (კუკურა) ხარიტონის ძე •
77. კვაჭანტირაძე ნოე კონსტანტინეს ძე
78. კვაჭანტირაძე ტრიფონი კონსტანტინეს ძე •
79. კეკელიძე აპოლონი ვარგისოს ძე
80. კეკელიძე ჭოლა ვარგისოს ძე

81. კოტრიკაძე გედევანი სოლომონის ძე
82. კოტრიკაძე გიორგი პანტელეიმონის ძე
83. კოტრიკაძე გრიგოლი ილიკოს ძე •
84. კოტრიკაძე თომა ამბაკოს ძე •
85. კოტრიკაძე ილიკო გიგოს ძე •
86. კოტრიკაძე კალესტო გიგოს ძე •
87. კოტრიკაძე კონსტანტინე ვლადიმერის ძე
88. კოტრიკაძე ნოე ირაკლის ძე
89. კუტუბიძე არტემ ექვთიმეს ძე
90. კუტუბიძე გალაქტიონი პლატონის ძე •
91. კუტუბიძე გიორგი სერგოს ძე
92. კუტუბიძე დავითი პავლეს ძე
93. კუტუბიძე იაკობი ხალამპრეს ძე
94. კუტუბიძე ნიკოლოზი სიმონის ძე
95. კუტუბიძე სევერიანი იპოლიტეს ძე
96. კუტუბიძე სიმონ ქიშვარდის ძე
97. კუტუბიძე შუქურა ხალამპრეს ძე •
98. კუტუბიძე ჭოლა ხალამპრეს ძე •
99. ლომთათიძე ვალერიანი ერასტოს ძე
100. მათითაიშვილი ლავრენტი ივანეს ძე
101. მდინარაძე დიმიტრი თევდორეს ძე
102. მდინარაძე შოთა თევდორეს ძე
103. მიქაძე ბენია მიხეილის ძე
104. მიქაძე დავითი მიხეილის ძე •
105. მიქაძე სევერიანი მიხეილის ძე •
106. მუხაშავერია ვასილი ირაკლის ძე •
107. მუხაშავერია გრიგოლ სოფრომის ძე
108. მუხაშავერია კასიანე არტემის ძე •
109. მუხაშავერია მირიანი სოფრომის ძე •
110. რამიშვილი ზაქრო პილატეს ძე
111. რამიშვილი ლონგინოზი პილატეს ძე •
112. რუსაძე ვალერიანი მილორსის ძე

113. სირაძე ავთანდილი ალექსანდრეს ძე •
114. სირაძე ალექსანდრე ვარდენის ძე
115. სირაძე ამბროსი იოსების ძე
116. სირაძე გიორგი ვლადიმერის ძე
117. სირაძე გიორგი პარმენის ძე
118. სირაძე გრიგოლი ილარიონის ძე •
119. სირაძე დავითი ივანეს ძე •
120. სირაძე ევგენი (ქესკინე) ალექსანდრეს ძე
121. სირაძე ვალერიანი ივანეს ძე
122. სირაძე ილია ივანეს ძე
123. სირაძე ვანო იოსების ძე
124. სირაძე ილია იოსების ძე
125. სირაძე ვარლამი ვლადიმერის ძე
126. სირაძე ისაკი ანდრიას ძე
127. სირაძე კაპიტონი ივანეს ძე
128. სირაძე სანდრო კალისტოს ძე •
129. სირაძე სევერიანი პარმენის ძე •
130. სირაძე ტიტოკო რაფიელის ძე •
131. სირაძე შოთა კალისტოს ძე •
132. სირაძე შოთა ვარლამის ძე
133. სულაბერიძე შალვა ფერმანის ძე
134. ქურიძე-სულაბერიძისა პელო ფილიმონის ას
135. შალიკაშვილი შალვა კონდრატის ძე •
136. ჩავლეიშვილი მიხეილ (მაშუხა) სოლომონის ძე
137. ჩავლეიშვილი აკაკი სილიბისტროს ძე
138. ჩავლეიშვილი მიხეილი სილიბისტროს ძე
139. ჩავლეიშვილი დავითი რაჟდენის ძე
140. ჩანტლაძე რეზო ტარასის ძე •
141. ჩანტლაძე ვლადიმერი ტარასის ძე
142. ჩხიკვაძე ლადიკო ივანეს ძე
143. წილოსანი დავითი კირილეს ძე •
144. წილოსანი სოსო კირილეს ძე •

1941-1945 წლებში შრომისთვის დაჯილდოებული ბუკნარელები:

1. ბარამიძე ალექსანდრე (შურა)
2. ბუკია გერმანე
3. ბუკია დავითი
4. დოლიძე გოგუცა
5. დოლიძე ვასილი
6. დოლიძე კონსტანტინე
7. დოლიძე ელენე (ლენა)
8. დოლიძე-კაცაძე ნათელა
9. დოლიძე-ბერაძე ნორა
10. დოლიძე სიო
11. დოლიძე ქეთევანი
12. დევიძე შალვა
13. ვასაძე ნადია
14. კუტუბიძე ელენე
15. კუტუბიძე იპოლიტე
16. ძიძიგური-კვაჭანტირაძე ელენე (შრომითი მამაცობისთვის)
17. კვაჭანტირაძე მართა
18. მიქაძე შუშანა
19. მდინარაძე ალიოშა
20. მდინარაძე ეფროსინე
21. მდინარაძე ვალერიანი
22. მდინარაძე ლიდა
23. რამიშვილი ანეტა
24. სეფერთელაძე თამარი
25. სირაძე დიმიტრი
26. სირაძე ვერა
27. სიხარულიძე-კუტუბიძე თამარი
28. სულაბერიძე-რამიშვილი ელენე
29. ყარაჯაშვილი ნინა
30. ჩავლეიშვილი ოცია
31. ჩხაიძე ბაბილინა
32. ხუნდაძე-დოლიძე მარიამი

«ეს რა ტკივილი აღაპარაკდა გარდასულ დღეთა გასასხენებლად...»

„არ ხარ უცნობი, შენი სახელი უკვდავებაა აწ და მარადის!“
მე არ დამკარგავს სამშობლო,
სულ ვეხსომები ლევანი,
სანამდის საქართველოში
იწურებოდეს მტევანი“.

გ. ლეონიძე

ლექსო ბერაძე დღესაც უგზო-უკვლოდ დაკარგულად ითვლება. ერთი უღამაზესი, ალალ-მართალი ბიჭი, მეგობრისა და სამშობლოს ერთგული კაცი. კაცი, რომელმაც ლამაზად იცხოვრა და კაცი, რომელმაც უკვდავება თავისი ნებით დაიმკვიდრა.

არაჩვეულებრივი პროფესიონალი იყო და ამიტომაც ვცადეთ შეგვეჩერებინა, როცა სამშობლომ ბიჭებს საშველად მოუხმო. ამის შესახებ კომისარიატსაც შეეუთანხმდით, მან კი განაწყენებულმა იკითხა, სხვა ვინ უნდა წავიდესო, და წავიდა...“ – ამბობენ ჩოხატაურის საფინანსო განყოფილებაში. იქ, სადაც ლექსო მუშაობდა.

დიახ, ლექსოს სხვანაირად არ შეეძლო. ამის ნათელი დადასტურება ის საგამოცდო თემაცაა, რომელიც სკოლის დამთავრებისას დაუწერია ლექსოს და რომელიც დღემდე სათუთად ინახება ხიდისთავის საჯარო სკოლაში.

მეგობრები საფინანსოდან

ოქროს ასოებით არის ჩაწერილი იმ გმირთა სახელები, რომლებმაც თავისი სიცოცხლის ფასად არსებობა შეუნარჩუნეს სამშობლოს. საკმარისია მოვიგონოთ ჩვენი სახელოვანი წინაპარი, დიდი მოურავი, გიორგი სააკაძე. იგი თავის პირად ინტერესებზე მაღლა სამშობლოს ინტერესებს აყენებს. იმისთვის, რომ სამშობლო ეხსნა, შაჰ-აბასს მძევლად დაუტოვა შვილი... პაატა. იგი წარბშეუხრელად ეგებება სიკვდილს, სიკვდილის წინ მამის ფარს მოითხოვს, რომელსაც

აწერია „ბედნიერია ის, ვისაც სამშობლოსათვის უცემს გული“.

სამშობლოს სიყვარული, მისთვის თავდადება მთელი სისრულით გამოიხატა დიდი სამამულო ომის მრისხანე წლებში. 1941 წელს შავმა ღრუბელმა დაფარა ჩვენი ქვეყნის მტრედისფერი ცა. ხალხი გაერთიანდა ერთ მძლავრ ძალად, ახლა უფრო ნათელი გახდა ერთი სულისკვეთებით გაერთიანებული სხვადასხვა ერის ძმობა და მეგობრობა, არ შეიძლება დავივიწყოთ ადამიანები, რომლებიც დაეცნენ სამამულო ომში და ამით მშვიდობა მოუტანეს მსოფლიოს. ომი ყოველთვის საშინელებაა, მაგრამ ეს იყო ომი, რომლის მსგავსი თავისი სისასტიკით არ ახსოვს ისტორიას. ჩვენ გაეიმარჯვეთ, მაგრამ ეს გამარჯვება ძვირად დაუჯდა სამშობლოს, მილიონობით ადამიანი დაიღუპა, მათ შორის იყვნენ ახალგაზრდები, პირტიტველა ბიჭები, მთლად ბავშვები, რომლებმაც პირნათლად შეასრულეს თავიანთი ვალი სამშობლოს წინაშე.

ჩვენი რაიონის მკვიდრის ჭიჭიკო ბენდელიანის გმირობა და მამაცობა ლეგენდად გადაეცემა თაობიდან თაობას, როგორც მაგალითი სამშობლოს სიყვარულისა.

უამრავი ლექსი და სიმღერა დაიწერა სამშობლოსთვის დაღუპულ ვაჟკაცებზე. გრიშაშვილი წერს, რომ გმირების ბედი თაობებისათვის შესახარბებელი იქნება.

„მოაგონდებათ ეს მთა, ეს ბარი, ერთ ღროს ნაბური ყორნის წარბებად, მოგვიგონებენ შესანდობარით და ჩვენი ბედი შეეხარბებათ“.

სამშობლო არ ივიწყებს იმ ვაჟკაცებს, რომლებიც უგზო-უკვლოდ დაიკარგნენ. შეიძლება ზოგიერთ მათგანს თოფიც არ უსვრია, მაგრამ ერთი ტყვია მაინც გააცივეს. ხალხი სათუთად ინახავს ხსოვნას იმ ვაჟკაცებისა, ვისი სიცოცხლეც ემსხვერპლა დიდებას მშობელ მიწისას.

ნანახ იქნა მეგრძოლის საფლავი, რომლის სახელი უცნობი იყო. უცნობი ჯარისკაცის საფლავმა შემოიარა ყველა გმირი ქალაქი, დაბოლოს, სავანე თბილისში პოვა. დღესაც უამრავი ადამიანი მიდის ჯარისკაცის საფლავთან და მუხლს იყრის. სამშობლო მადლიერია

იმ ადამიანებისა, რომლებმაც ღირსეულად განვლეს თავისი ცხოვრება. იბრძოლეს, პირნათლად მოიხადეს ვალი სამშობლოს წინაშე და ახლა, საკუთარ რაიონში, ქალაქსა თუ სოფელში ნაყოფიერ საზოგადოებრივ ცხოვრებას ეწევიან.

სახელის უკვდავება და ხალხის პატივისცემის მოპოვება მშვიდობიან პერიოდშიც შეიძლება პროფესიონალიზმით, შრომით, საზოგადოებრივ საქმიანობაში მონაწილეობით, ჩვენს ეპოქაში ასეთი ადამიანი ბევრია. სწორედ ასეთი ადამიანები სჭირდება ჩვენს საზოგადოებას, ჩვენს საქართველოს.

ალექსი ბერაძე, ჩოხატაურის რაიონის ხიდისთავის საშუალო სკოლის მეთუე კლასის მოსწავლე.

ოპის მონაწილეთა ერთი უცხოური მინიშნულელთა ობელისკთან.
1980 წელი 9 მაისი

II მსოფლიო ომის მონაწილე გუგენარელები*

ანდულაძე არონ

ანდულაძე დიმიტრი

ბარამიძე ზესარიონი

ბარამიძე გრიგოლი

ბარამიძე ტატანა

ბერაძე ალექსი

ბერაძე აპალი

ბერაძე გივი

ბერაძე გიორგი

* ფოტოები გამოყენებულია სოსო დოლიძის არქივიდან.

ბერაძე დავითი

ბერაძე ვალერიანე

ბერაძე შალვა

ბერიშვილი ვალერიანე

ბუკია გერმანე

გაგუა ვალერი

გაგუა ნიკიფორე

გაგუა ქეთო

დევძე აკაკი

დევიძე ბენია

დევიძე გივი

დევიძე გური

დევიძე დავითი

დევიძე ვალერიან

დოლიძე აკაკი

დოლიძე ალექსანდრე
(რაკუნა)

დოლიძე ამირანი

დოლიძე ანგელატი

დოლიძე ბეკიკაშვილი

დოლიძე ბორისი

დოლიძე გალაქტიონი

დოლიძე გიორგი

დოლიძე გიორგი

დოლიძე დავითი

დოლიძე ეგელიანი

დოლიძე ვალერიან-ცაგარელი

დოლიძე ვალერიან-სარდიშვილი

დოლიძე ვალერიან
ფილიპეს ძე

დოლიძე ვასილ

დოლიძე ზაქრო

დოლიძე ილია

დოლიძე კაპიტონ

დოლიძე კოლია

დოლიძე ნოე

დოლიძე პოლიაქტორი

დოლიძე სანდრო

დოლიძე სევერიან
დიმიტრის ძე

დოლიძე სევერიან
მიხეილის ძე

დოლიძე სერგო

დოლიძე სიონ

დოლიძე სოსო

დოლიძე შალვა

დოლიძე ჭოლა (ნიკოლოზი)

ვასაძე ბებური

ვასაძე დომენტრი

ვასაძე შალვა

თავართკილაძე ვასილი

თოდრია დავითი

თოდრია ვალერიანი

თოდრია ვანო

კაკაბაძე გივი

კაკაბაძე გრიგოლი

კალანდაძე გივი

კალანდაძე გრიგოლი

კალანდაძე მოხილი

კალანდაძე ოთარი

კალანდაძე სამუელი

კალანდაძე შალვა

კალანდაძე ჯიმშეთი

კეკელიძე აპალო

კეკელიძე ჭოლა

კოტრიკაძე გედევანი

კოტრიკაძე გიორგი

კოტრიკაძე გრიგოლი

კოტრიკაძე თომა

კოტრიკაძე ილიკო

კოტრიკაძე კალისტო

კოტრიკაძე კოტე

კოტრიკაძე ნოე

კუტუბიძე ალექსანდრე
(ზუქურა)

კუტუბიძე არტემი

კუტუბიძე გალაქტიონი

კუტუბიძე გიორგი

კუტუბიძე დავითი

კუტუბიძე იამა

კუტუბიძე ნიკოლოზი

კუტუბიძე სევერიანე

კუტუბიძე სიმონი

კუტუბიძე კოლა

კვაჭანტირაძე ბენია

კვაჭანტირაძე გიორგი
(კუკური)

კვაჭანტირაძე ნოე

კვაჭანტირაძე ტრიფონი

ლომთათიძე ვალერიანი

მდინარაძე დიმიტრი

მდინარაძე შოთა

მიქაძე ბენია

მიქაძე დავითი

მიქაძე სვერიანე

მუხამაშვილი გრიგოლი

მუხაშვერია ვასილი

მუხაშვერია მირიანი

რამიშვილი ზაქრო

რამიშვილი ლოგინოვი

რუსაშველი ვალერიანი
108. სირაძე ამბროსი

სანიკიძე გივი

სირაძე ალექსანდრე

სირაძე ავთანდილი

სირაძე ამბროსი

სირაძე ამბროსი

სირაძე გიორგი

სირაძე გიორგი პარმენის ძე

სირაძე ევგენი

სირაძე ვალერიანი

სირაძე ვარლამი

სირაძე ივანე

სირაძე ილია

სირაძე ილია(ილუმ)

სირაძე კავტიკო

სირაძე სევერიანე

სირაძე ტიტიკო

სირაძე შოთა

სულაბერიძე შალვა

ტოროტიძე ვლასი

ჭურიძე პელო

შალიკაშვილი შალვა

ჩაველიშვილი აკაკი

ჩავლეიშვილი მიხეილი

ჩავლეიშვილი მიხეილი

ჩავლეიშვილი დავითი

ჩანტლაძე ვლადიმერ

წილოსანი დავით

წილოსანი სოსო

ბერაძე ალექსი

დოლიძე რამაზი

დოლიძე ვასილი

თოდორია კობა

კაცაძე გიგო

მახარაძე გენადი

აზერბაიჯანი. ქ. ბაქოს ჰმათა სასაფლაო. სოსო დოლიძე მეგობრის, გიორგი კვაჭანტირაძის, საფლავზე მშობლიური სოფლის მიწას აყრის

ფოლკლორი

* * *

„ფოლკლორი ზეპირი ლიტერატურაა. იგი ზეპირი ტრადიციით ვრცელდება და მშობლიური მხარის ყველა კუნჭულს აღწევს“, - წერდა აკაკი წერეთელი 1913 წელს. ზეპირი შემოქმედება ანარეკლია იმ თანადროულობისა, რომელშიც მთქმელი ცხოვრობს და ხელს გვიწყობს გავეცნოთ ხალხის წარსულს. ავტორ-მთქმელი კარგად იცნობს ცხოვრების ვითარებას და ერკვევა პრობლემებში.

მთქმელს საპატიო ადგილი ეჭირა ხალხში.

ერთ-ერთი პირველი სახალხო მთქმელი ბუკნარში არჩილ მეზამკრია იყო. მას უამრავი თქმულება და არაკი სცოდნია.

მეორე, ვინც ექსპრომტად წერდა ლექსებს, კაპიტო გაგუა ყოფილა, მაგრამ მისი მხოლოდ ერთი ლექსი შემორჩა ზეპირობით გვყვებიან. თუმცა ამ ლექსით გარკვეული წარმოდგენა გვექმნება არსებულ მდგომარეობაზე.

„იყო ვასო, თლა დაგვაფსო. მევიდა გრიშა, ხალხში გამოგვთიშა.

მევიდა რაფიელი, ხალხი ყავდა მადლიერი.

მევიდა ფარნა, დაარიგა ფარა.

მევიდა ფრანცი, მოგვცა მუშაობის წანცი“.

პირველი ბუკნარელი, რომელმაც ფოლკლორის შემკრების საპატიო მოვალეობა საკუთარ თავზე აიღო, იყო არტემ კუტუბიძე (1902-1985). მის მიერ შეკრებილი ნიმუშები მოიცავს ცხოვრების სხვადასხვა სფეროს. ბატონი არტემის მიერ მიღებული მთქმელების უმრავლესობა სოფლის მკვიდრია. ის თავადაც ავტორ-მთქმელია. ხალხური ნაწარმოებები, რომელიც პირველად შეკრიბა ა. კუტუბიძემ, 1962 წლით თარიღდება, ხოლო მეორე – 1982 წლით. ამ ტექსტებით წარდგა ბატონი არტემი 1982 წელს მსმენელის წინაშე ბუკნარში გამართულ ფოლკლორის საღამოზე. ამ წიგნში მისი ნაშრომის მხოლოდ მცირედი ნაწილია შესული.

სოფლის წეს-ჩვეულებანი და ტრადიციები ჩაიწერა 1965

წელს პდაგოგმა ეთერ ჟღენტმა (1938-1985). ქალბატონი ეთერი შეხვედრა სოფლის უხუცესებს და მეტად საინტერესო მასალა შეუკრება. მის ჩანაწერებში შენარჩუნებულია მთქმელის გურული მეტყველების ნორმები. თხრობა იმდენად უშუალოა, რომ თითქოს იმ წესის ჰესრულების თანამონაწილედ ხდები. ეს ფოლკლორისტის პროფესიონალიზმზე მიუთითებს. ალბათ, მაშინ ვერც წარმოიდგენდა, თუ რა სამსახურს გაუწევდა მომავალ თაობებს მისი ნამუშავევი.

ცოტა მოგვიანებით ბუენარის სკოლის ქართული ლიტერატურის წრის წევრებმა შეკრიბეს სოფელში გაფანტული შემოქმედების იმუშები. შემდეგ თავადაც კრძალვით შეახეს კალამი მთელმარე ზუზას... და ივსება სოფლის მხატვრული შემოქმედების საღარო. იაობა თაობას გადასცემს ტრადიციას და ამ ტრადიციის გაფრთხილებსაც ასწავლის იმედია. მერე კი გამოჩნდება დაინტერესებული პირი, რომელიც საფუძვლიანად შეისწავლის სოფლის ლიტერატურულ წარსულს და შესაფერის ნაშრომს მიუძღვნის მას...

დედობრივი სიყვარულის კალა

იყო ერთი ახალგაზრდა გაუთხოვარი ქალი. ქალი ძალიან ლამაზი და ჭკვიანი იყო. ამასთან, მეგობარ-ამხანაგების ძალიან მოსიყვარულე.

ენახოთ, რომ ამ ჩვენ სანაქებო ქალს უკანონო შვილი შეეძინა. ქალი ამ ამბავმა ძალიან შეაწუხა და მოინდომა ამ ბავშვის ჩუმად დახრჩობა. განზრახვის შესრულებამ ქალი შეაშინა და შეჩერდა. შეშინდა იმიტომ, რომ ღმერთი პასუხს მომთხოვს და ჯოჯოხეთში ჩამაგდებსო.

ამ სოფელში ცხოვრობდა ერთი კაცი. ამ კაცს ღვთის კაცს ეძახდნენ. დიდი აზრისა და ჭკუის პატრონი იყო. უკანონო შვილის დედა მივიდა ამ კაცთან და თავისი გასაჭირი უამბო. თან უთხრა, რომ შვილის დახრჩობა უნდოდა, რათა სარცხელი თავიდან მოეშორებინა.

ჭკვიანმა კაცმა იფიქრა და უთხრა: 'შენი განზრახვა სწორია, მხოლოდ დიდი ცოდვა დაგედება, თუ ბავშვი არ დაბანე და შენი საკუთარი ძუძუს რძით არ გააძლეო. თუ აქ ღარიგებას შეასრულებ, სიკვდილის შემდეგ სამოთხეში მოხვდებიო. ქალმა ეს ღარიგება შეასრულა რიგზე; დაბანა, გაასუფთავა, ძუძუ აწოვა და შემდეგ მოჰკიდა ხელი დასახრჩობად, მაგრამ დახტო, რა მოუვიდა?! ხელები აუკანკალდა და ბავშვი გულზე მაგრად მიაკრა. თურმე ბიჭი თავზე მეტად შეჰყვარებოდა.

გაიზარდა ბიჭი და მის ჭკუა-გონებას ყველა შენატროდა. აი, თურმე რა შესძლებია დედის ძუძუს.

*მთქმელი მატა ჩაელიშვილი, 68 წლის,
ჩამწერი ა. კუტუბიძე
ბუენარო. 1962 წ.*

ლექსი კიკია მამულაშვილზე

მამულაშვილო კიკია¹, არ იყავ ურგი ბიჭია,
არ გსურდა ძმების ღალატი, არც ვინმე გაგიყიდა.
თავი გქონდა განაწირი, საცხა-საცხა ეგდებოდი,
შენი ამხანაგებისთვის ტყვიას წინ დაუდგებოდი.
მუშა კაცის კლავს იცავდი,
თოფთან თოფიც გქონდა ხელში.
მოღალატეს ენას სჭრიდი,
განსაცდელში თავს არ ზოგდი.
ხალხში გსურდა კარვის თესვა,
მაგრამ მტერმა არ გაცალა.
ასი ტყვია დაგაყარა,
ასი თოფი დაგაცალა.
თვალებს ცეცხლად ანათებდი,
ფული გქონდა, როგორც კინა,
თბილ კერიას არ იცნობდი,
მუდამ ტყეში გქონდა ბინა.
დედა ლომგულს გიძახოდა,
მამა — კიდევ — ბაყბაყ-დევესა.
ზოგი — ვეფხეზე მონადირეს,
ზოგი კიდევ მშიერ მგელსა,
მტარვალებმა მიწას დაგცა,
ვხედავ, ვეღარ წამოდგები.
მაგრამ მაინც ბევრი ღარჩა,
ბჭრებო, თქვენი ამომკდები!
გვშვიდობებით სულ ყველას,
გაბთენეს დილა მწარიე,
საყარელო ჩემო კუთხეც,
გაგბანჯე და გაგამწარე.

¹ კიკია მამულაშვილი — ფირალი. ცხოვრობდა სოფ. დვანში (ოზურ-გეთი).

ნუ ტირი, ჩემო სოფელო,
იქონიე ნუგეშიო,
ჩემისტანა ბევრი არის
შევარდენის ბუდეშიო.

*მთქმელი ელპიტი თოხაძე.
ჩამწერი ა. კუტუბიძე
ჩოხატაური. ვანი. 1962 წ.*

ცრუ-ტრაბახა

იყო ერთი ცრუ-ტრაბახა კაცი. ათასში ერთხელაც არ იტყოდა სიმართლეს. მოყვრები და ნათესაეები ხან არიგებდნენ, ხან ეხვეწებოდნენ, ხან კიდევ უჯავრდებოდნენ, მაგრამ არ იქნა და ვერ მოიშალა სიცრუე და ტრაბახი. ერთ დღეს ცოლი გაგულისდა და წავიდა ძმებთან. ძმებს უთხრა თავისი გასაჭირი, რომ მის ქმარს ხალხი „სიცრუის გუდას“ ეძახდა.

ძმებმა მისცეს დას დარიგება და სახლში გამოისტუმრეს. უთხრეს, რომ ჩვენ გამოვუშვებთ კაცს და ის ეცდება. შენს ქმარს ეს ცუდი ზნე მოაშლევინოსო. დაბრუნდა ქალი სახლში და ელოდა ძმებისგან გამოგზავნილ კაცს. ეს ამბავი, რა თქმა უნდა, ქმარმა არ იცოდა.

შაბათ დღეს ვიღაც მოადგა ოჯახს და ღამის გათევა ითხოვა. მიიღეს სტუმარი. ამბის მიკითხვა-მოკიოხვის შემდეგ სტუმარმა თქვა: — უნდა ვიშოვო ხუთასი გუდა სიცრუე და გადავიხდი ათას ოქროსო. ცოლმა ანიშნა ქმარს, რომ ჩვენი საქმე კარგად მიდისო. ათასი ოქრო ხომ საშვილიშვილოდ ეყოფოდათ. სიცრუე და ტრაბახი ხომ მისი ქმრის მოგონილია, მაგრამ ხუთასი გუდა სიცრუის ერთბაშად თქმა ძნელია. ხუთას გუდა ტყუილს ერთად ვინ იტყვის?! ცრუ-ტრაბახამ სთხოვა ექვსი თვის ვადა. ექვსი თვის შემდეგ რვაას გუდას სიცრუით აგივსებო.

დადეს ხელწერილი. სტუმარი წავიდა შინ. ცრუ ტრაბახამ ექვსი თვე ითმინა, ითმინა, ძალიან გაუჭირდა, მაგრამ ერთი ტყუილიც არ უთქვამს, რადგან უნდოდა ყველა ერთბაშად წამოეყარა და გულები აეკსო.

მოვიდა დადგენილი ღრო. მოვიდა კაცი. მოიტანა გუდა-ტიკები, მაგრამ, ვაი, ამისთანა საქმეს. ტრაბახამ ერთი სიტყვაც ვეღარ მოახერხა, ვერ თქვა სიცრუე. თურმე ამდენი ხნის განმავლობაში რომ ითმინა, გადაჩვეულიყო და მორჩენილიყო ამ ავადმყოფობისაგან.

აი, ასე კარგია თავს ძალას რომ დაატან და მოითმენ. ამ ამბის შემდეგ იმაზე მართალი კაცი სოფელში არ იყო.

მთქმელი ნეერო ჯენტი, 70 წ.

ჩამწერი ა. კუტუბიძე,

ბუენარო. 1962 წ.

«ოტკის» წუწკი

ცოლი საყვედურობდა ქმარს: კაცო, ამდენ „ოტკას“ ნუ სვამ. ჯერ ერთი, რომ გაწყენს და მერე კიდეც, რომ არ გვექნება, სტუმარს რას მივართმევთო.

ვითომ დაანება კაცმა თავი „ოტკის“ სმას. სინამდვილეში კი იპარავდა. ჩაასხამდა ჭიქაში, გააღებდა პირს და უცებ გადაყლაპავდა. ისე გადაყლაპავდა, „ოტკის“ გემოს ვერ გებულობდა.

ხედავდა ცოლი რომ „ოტკა“ თავდებოდა და ჯავრობდა. კაცი ფიცულობდა, არ მისვამსო. დაუდარაჯდა ცოლი და ქმარი დაიჭირა ოტკის ქურდობაზე.

— კაცო, რას ფიცულობდი ცოლ-შვილს, „ოტკას“ ხომ სვამო?!

— ახლაც დევიფიცებ, არ მისვამსო, — უთხრა ქმარმა.

— აბა, რა ქენი? — ჰკითხა ცოლმა.

— ვყლაპავდი.

— კაცო, ღალიე თუ გადაყლაპე, კუჭში ხომ ჩევიდა, ხომ ჩაცეცხლე, რა განსხვავებაა?

— განსხვავება იგია, რომ მე, როცა ნელა და ნებით სუამ გემრიელია და როცა ვყლაპავ, უგემურიი, გემოს ვერ ჩაატან და ეგება ვერც კი შეირგოვო.

განაგონი ჩაიწერა არტემ კუტუბიძემ.

კვერნის აგბავი

არ იქნა მონადირეებმა კვერნა ცოცხლად ხელში ვერ ჩაიგდეს თურმე. ბოლოს ერთ დიდ ხეზე შეამწყვდიეს და ქვევიდან ცეცხლი შეუნთეს, იქნებ გადმოხტეს და ცოცხლად ბადეში გაეახვიოთო.

ჩამოირბინა მელამ. ძალიან შეეცოდა კვერნა და დაუძახა:

— შენ საწყალო, როგორ ხარო?

— არა მიშავს. ჩამოსიძებულ კაცს მაინც ვჯობივარო! — გადმოსძახა კვერნამ.

*მთქმელი ჭოლა დოლიძე, 70 წ.
ჩაიწერა ა. კუტუბიძემ,
ბუენარი*

თომას არაპეზი

თომას ყველა აქებდა, როგორც კარგ მჭედელს, კოლმეურნეობას ის უკეთებდა თოხებს, წალღებს, ნამგლებს. ჩვენი თომა თურმე ჩუმადაც ყიდდა თოხებს 8-8 მანეთად. ერთმა ნაცნობმა უთხრა თომას: — მომეცი, თომა, ექვს მანეთად თოხიო.

— რას ამბობ, კაცო, თოხი რვა მანეთი ღირს და ექვს მანეთად რომ მოგცე, ცოლ-შვილი ფასების დამახინჯებად ჩამითვლისო, — უპასუხია თომას.

ერთხელ თომას ყველი წაუღია ბაზარში. დგას თომა დახლში და ყიდის ყველს. მოსულა ერთი მოხუცი ქალი. წინ ერთი კბილი ჰქონია დარჩენილი. მიმდგარა და დაუწყია თომას ყველის სინჯვა. ხან ერთს მოატეხა და ჩაიღო პირში, ხან — მეორეს. თომამ ცოტა ხანს უყურა და მერე უთქვამს:

— წამოგელოთ, ქალბატონო, ჭადი, თვარა შენ ხმელე ყველით ვინ გაგაძლებსო?

მთქმელი ვალიდა ვადაჭკორია, 60 წ.

*ჩამწერი ა. კუტუბიძე,
ბუკნარი*

ოსიყმე ერისთავი და მისი ცოლი ღმერთმა შეიბრაღა და გაუჩინა ვაჟიშვილი. სამი წლის შემდეგ ერისთავის ოჯახში ღიდი უბედურება დატრიალდა — შვილი მოუკვდათ. იმ ახლომახლო ვინც ცხოვრობდა, — ერი, ბერი, ქალი თუ კაცი მივიდა ერისთავისას მისატირებლად. ამჟერ ღროზე უნდა გეიზიაროს კაცმა კაცის მწუხარება.

ერისთავი გაღმოდგა სასახლიდან და დაიძახა: — ჩემთან მოვიდეს და მომისამძიმროს იმან, ვისაც პირველი შვილი, ვაჟიშვილი მოჰკედომიაო.

— რატომ ბრძანებთ ამას? — კადრა მოურავმა.

— ამას იმიზე ვჩვი, რომე ვისაც ჩემჟერი ამბავი ღამართია, იგი ყველაზე მეტად მიხვდება ჩემს გასაჭირსო.

ისე რომ თქვას კაცმა, სხვისას ტირილში თავის მკედარს იგონებენ და იმას ტირიან.

*მთქმელი ცაცა კოტრიკაძე 55 წ.
ჩაიწერა ა. კუტუბიძემ,
ბუენარი*

ანღაზებში

1. თუ სარძლოდ მოგწონს ქალი, ცეცხლის დანთებაზე უნდა უყუროო.

2. უცეცხლოდ დამწვარი ძნელი მოსარჩენიაო.

3. თუ ქვა მოხვდა ქოთანს — ვაი ქოთანს და თუ ქოთანს მოხვდა ქვას მაინც ვაი ქოთანს.

4. თუ გლახამ გაგლახა, გალახული ხარ და თუ შენ გალახე, მაინც გალახული ხარ.

გამოცანები

ჩემი პატარა ოთახი კენჭებით არის სავსე (კბილები).

დულს. დულს ხვარხვარებს, მოსწყურდება, წყალს დალევს (ლობიო).

ჩაიწერა არტემ კუტუბიძემ

არტემ კუტუბიძის მოგონება:

შალვა კუტუბიძეს მივეყიდე მოზვერი. შალვამ ფულის გადახდა დამიგვიანა, გავიგე — კარგადაც უქეიფია იმ მოზვერით და მეზობლებსაც გამასპინძლებია... დიდი მორიდებით შევეუთვალე მოზვერის საფასურის გადახდა. შალვამ გარკვეული თანხა გამომიგზავნა და, თან შემომითვალა: იგი მოზვერი კი არა, ხბო იყო და ქალაღზე ლექსიც დაეწერა: —

იძულებული გამხადე, დამეწერა სიმართლე:
იმ ხბოს ყიდვით არტუშა, ნამეტარი წავაგე,
მის გაწმენდას გადავეყვი, დანაც წყალს გავაყოლე,
მარა ფულს მაინც გიგზავნი, ახლა კარგად მეყოლე!

მე მიეწერე:
ის ზღაპრული ხარი იყო,
ბაყბაყდევის ნაჩუქარი,
მისი ერთი შეძახილით
ირყეოდა მთა და ბარი.
ამოსუნთქვით შეაჩერა
მან კოსმოსში თანამგზავრი,
თავი ჰქონდა ხულის სისხო,
ბეჭი მისი სალ კლდეს ჰგავდა,
რქები ჰქონდა ალმასისა,

ერთი დაკერით პექტარს ხნავდა.
ის მფრინავი ხარი იყო,
ხომ კი გახსოვს`მან რა გიყო.

– გამოგტაცა თოკი ხელში,
კვინტი გაჰკრა, თავი ცვითა
სერიოზას მოსახვევში,
გადალახა კოპიტნარი,
წაგიხდინა ჭამის ხოში,
მეზობლებმა ძლივს გათოკეს
ნაგომრისკენ „ეკას ხორხში“.
კიდევ იტყვი ხბო იყო?
მჩატე წონის, არა ხარი,
აბა, აწი რაღას იტყვი
ძვალღანა რომ გახარი.

შალიკომ ასე მიპასუხა:
მოსკოვიდან ღათიკოს ხომ თოფი ჩამოვუტანე,
ამ ამბავმა ალბათ, არტუშმ, მოაღწია შენამდე,
ახლა ზეგზე შემდგარი ვარ, იარაღით ხელში ბიჭი,
ფრთხილად იყავ, არ გაბედო, არ გადმოდგა ჩემსკენ ბიჯი.

პასუხიც არ დავაყოვნე:
მოსკოვს რომ თოფი იყიდე,
ჩვენმა ძამამ მოგცა ფული,
მტერს რომ ესერი და, მოყვარეს,
არ ასცდება ალალ გულში.
თურმე უკან დაგიბრუნა –
რაცხა, ასე მომხვდა ყურში.
და, იმ თოფით მე მდარაჯობ
სასიკვდილოდ ჩემს მამულში?

ძმა-ბიჭებში გაიძახი:
უნდა მოეკლა ამ ზაფხულში.
ხშირად დაგაქვს სარემონტოდ
ნიკოლოზეს სამჭედურში.
სასიკვდილოდ მემუქრები,
მეც კი ვიცი ხმალის ხმარა,
მაგრამ მაშინ რას გავხდები,
თუ კოიე მოგეხმარა.
მე რომ ვიცი – ნემსის ყუნწში
მახათები აგიგია,
მაგრამ საქმე წავაგეო –
აგი ველარ გამიგია...
მოწმეები მოგიქრთამავს,
ხაშის წვენით გაგიძლია,
ხორცის მუშტრებს ელაქუცე.
იქით გრიშას მოერიდე,
უხორცოდ რად დამიტოვე
მეზობელი დიომიდე?
შენ თუ ფიქრობ, ის არ არის
ჩვენი ქვეყნის მკვიდრი ტომი,
ერთ ღროს იმას ხელში ჰქონდა
რაიონის შინსახკომი.
როგორც მითხრეს, ჩვენმა მიშამ
მოიწმინდა თურმე ბაგე,
შალვას ყანწი მიუჯახა
დაულოცა სანოვაგე.
იურიას ღონე უქო: – ყოჩაღ ბიჭო,
რომ ივარგე...
ჩვილი ხორცის ჭამა უყვარს,
როგორც ჩვენი ფერმის გამგეს.
ეს სუყველა იუმორია, შალუნია
ჩემო მკვიდრო,

ერთ ხბოს კიდევ გამოგიზრდი,
მილიონად რომ ვიყიდო...

არტემის საყანე ფართობი ჰქონია გაპიროვნებული და თურმე,
სარეკორდო მოსავალსაც იღებდა მასზე. მაგრამ, როცა კაკო ვასაძე
ჩაუდგა ბრიგადას სათავეში – ანაზღაურების მეთოდებიც შეიცვალა.
ამ საკითხში უკმაყოფილება არტემმა ლექსებში გამოხატა:

კაკო: ჩემო არტემ ვერ მოგართვით
გეგმა თომას ოროკისა,
ამიტომაც მოგიწია
მარტო კუდი ბოლოკისა.

არტემი: დურმიშხანს კი ნალიები
ისე კარგად აუგია,
მას არ ეთქმის საყვედური,
არც ოდნავი აუგია.

და ხსენებულ წმინდა ადგილს
ნათელს ისე, როგორც მთვარეს,
მოაქვს ტრაქტორს, მანქანებსაც
კაცებს, ქალებს, ურმით ხარებს.
არ იციან, კალოს ხვაეი
სად დაყარონ, რომელ მხარეს.

მე ამაყად გამოვცხადდი,
მივიტანე ჩემი წვლილი,
მიხარია ძმა-ბიჭებში,
რომ არ გატყდა ჩემი პირი.

მომავალში, თუ ვიცოცხლე
დავახვავებ უფრო ბევრსა,
თუ ტრაქტორმა არ გვიმტყუნა
და დროულად დაითესა.

უცებ, გვერდზე მოვიხედე,
ჩვენი კაკო-ბრიგადირი,
სადღაც გაქრა, აითესა.

მართალია, ამ სასწორმა
თავი უშნოდ ააღირა,
ხან აიწევს, ხან დაიწევს
როგორც ძველად თათრის ღირა
აპოლონ კეკელიძე (კალოს გამგე):
ჩვენ ასეთი მშვენიერი
არასოდეს არ გვქონია,
შენც ხომ იცი ჩაის არის
მამულიეს ნაქონია. (მამია გუდავაძე იმ დროს ჩაის პუნქტის
გამგედ მუშაობდა)

კონტროლმაც კი შეამოწმა,
ხალხმაც გული შეაჯერა,
გივის ჰკითხეთ, აკაკის ძეს,
ჩემი სიტყვა თუ არ გჯერათ. (გივი დოლიძე კალოზე მუშაო-
ბდა)

არტემი გაბრაზებულია:
ნალიის ბოდს ფეხი ვკარი,
გამოვქანდი სწრაფად სახლში,
შმაგიაო – დაიძახეს,
დამადევნეს კაცი გზაში...
იმ დღეს აღარ მობრუნებულა. მეორე დღეს, კალოზე ასეთ
დიალოგს შეესწრო:

აკაკო:

ზოგიერთმა ამ ბოლო დროს,
სულ წაიღო ჯანი, ძალა.
მე თუ მკითხავ, პენსიონერს
სულ არ უნდა სმა და ჭამა.

არტემი: ჰოდა, ძმებო, თუ ასეა
თქვენი ღონე, თქვენი ძალა
მაშინ თქვენთვის მომიცია
ყურეფე და მერის ჭალა.
მარა, ამას კი ვიკითხავ: –
თუ მეყოფა თქვენი ჭამა.

კაკო: სადაც გინდა იქ იჩივლე,
თუგინდ მოსკოქში იარე.
მარტო ხომ არ ვიჯიბებდი,
სხვებიც კი მყავს მოზიარე.
კალოს პირზე !დაეტრიალებ
როგორც ჯარა, კვირისთავი
ზოგიერთი ხელსაც გვიშლის
მამაძაღლი, ვირისთავი.
ყველა ხედავს — დრო არ მრჩება,
გაზეთიც რომ სწავიკითხო,
ჩემი ჯიბე მაშინ გაცედეს
ყველაფერი სხვას რომ ეკითხო...
ის კი არა, სარკორდოდ
მეც კი მქონდა აღებული.
საბოლოოდ ყველამ ნახა,
როგორ დავრჩი წაგებული.

კაკოს მოზიარედ ბადრი კუტუბიძე ჰყოლია. ყანა არ დამწიფე-
ბულა და სილოსად ჩაუდვიათ.

არტემი:

ამ ჩვენს ბადრის რა აწუხებს,
ბიჭებს რომ მიაცა ბანია.
კაკოს ზიარი საყანე
აზოტში გაუბანია.
ტაროს სინედლე დაეტყო.
ვიცინი, აღარ ეტირი მე.
კოშკებო სილოსისაო,
შენი გამჩენის ჰირიმე!

მთერ ჟღენტის ჩანაწერები

ჩანაწერები გაკეთებულია 1965 წ.

ქორწილი ძველათ

ძანიალი კაი ქორწილი იცოდნენ ძველათ, ცხენებით მოვიდოდნენ მაყრები და ისე მღიჟღავნდნენ დედუფალს. ახლა რომაა, ისთე კი არ იყო. თუკი უნდოდა კაც ქალი, ვინ ხავდა მოჩხუბარი, დანიშნავდნენ...

ერთი ბაღანე ქალი ვარ და ვიყაი ბახვის სახტარზე. მევიდა ერთი კაცი და ბაბას უთხრა: აი, კაი ბაღანეა და აჩვენე ამა და ამ კაცსო. მღიჟღავნა იი კაცი, ხელი ჩამუართუა ბაბას. კაი კაცი იყო, მარა ჩემზე ხნე იყო. შემხედა ამ კაცმა, მეც შევხედე... გაგიკვირდებოდა, ისე გამორელთული იყო ყაზახი ტანისამოსით. ფეხზე კონდრა ეცუა, ქოყანა წულებით დადიოდა და... ბაბას უთხრა იმ კაცმა: გააყოლე აი ბაღანე ცოლათ მა კაც, ხომ ხედავ დიდარი კაცია. შენი მზითი არ უნდა და აფერიო. მე არაფრის დიდებით არ ვქენი. როვა ვიქთი, უთხარი ბაბას: — ამას ვერ წაეზობი, თვარ ვარგა კაცი, ისე როვა წაეზობი-მეთქინ. მერე სხვა კაცს წავეყევი. ბაბუე მყავდა მეგრელი. რომ წამომიყვანენ მახთა მაყრათ. სროლილობდა ფიშტოს. ხალხი კითხულობდა: — რა მღიჟღავნენ ამისანე, რომ აგვაფეთქეს ზეთო. იმისთანე ქორწილი იყო, რომე?! ერთი მაყარი იყო, სუა და სუა. სულ დააგო კაცები იქინე... აქანე მევიდა და კიდომ ასე...

წავედით სახტარზე. მაშინ ეკლესიაში უნდა დაგვეწერა ჯვარი. ახლა რომაა, ასე არ იყო. ღღელმა მითხრა: მუაწერე ხელიო. წიგნი არ ვიცოდი. ვიფიქრე გუნებაში — მაგას ნუ მეტყევი და ოზურგეთში ჩავალ კურტანით-მეთქინ.

სიედრიც იყო მაყრათ. მაგარი ქალი იყო. ბულჩი რომ გევიდოდა. გადააგდებდა კაცებს. ვერაფერი კაცი ვერ მუუგებდა მას. ძანიალი კაი ქალი იყო.

მაშინ იცოდნენ ფარა. სიძეს მიცემდნენ ფარას. უნდოდა ჩემს

ძმასაც მიეცა ფარა, მარა სიედრმა ჩეილაპარაკა ფარა მინდაო, და ამიზა არ ქნა, არ იკადრა აი. ჩეიდუა ისთეველე ჯიბაში. ბაბაც მახთა მაყრად. მაღალი შოთი კაცი იყო. კაი მუსაიფი იცოდა. სამოცი წლის იყო, რომ მოკტა, ქორწილი რომ იყო, დააყენებდნენ ტოლიბაშს. ტოლიბაში ადგებოდა, ფოდნაცზე დააწყობდა ღვინის ჭიქეფს. თვარ ქონდა ფოდნაცი, მაშეინ ყავარზე დააწყობდა, ადგებოდა ტოლიბაში, სტოლის თაეში იჯდა, და გამოთქუამდა სადღენძელოს. იტყოდა:

„ღიდება ღმერთსა,

კიდო დავლევ ერთსა,

გუუმარჯოს სახსა, საძირკველსა,

სტუმარსა და მასპინძელსა“.

ზოგიერთი ოხუნჯობდა და დუმატებდა ამას:

— „თავი მაქ ზვანთქრის,

ულვაში ართარბეგისა,

ართარბერგი — ყარაბინა,

რამაც ღმერთმა გაგაჩინა

— შენდობა, ბატონო და დალევდა. ეირჩევდა, ვისაც ბეური დალევა შეეძლო და გუუგზავნიდა იმას და დალევდა იგი.

შეთრებოდნენ და დეიწყებოდა ცეკვა და სიმღერა. ჩემი მაზლი ნამეტანი კაი კაცი იყო: ქოხთენილი. უკეთესი კაცი არ გამევიდოდა ერ საზოგადოებაში.

გამთენიის ხანს შეიქნებოდა ღრიანცელი...

შომაული

უწინ შომაულობით იცოდნენ ქალის მოყვანა. დეიბიჯებდა შომაული ჯოხს და მევიდოდა. იცოდნენ, მევიდა და დუუწყებს ახლანაცარს ჩხრეკასო. მიიტან-შეიტანდა ანბავს. საქმე რომ ჩეიშლებოდა, გამიგონია — ეტყოდნენ შომაულს: მიბრუნდი, მობრუნდი, თუ იცის ამ ყაზახმა რამე ხელობაო. ერხელ შომაულს უთქმია: — კი, ბატონო, რაე არა, ჯორკოეფს აკეთეფსო. ამას, მაშეინ კაი ხელოფათ თვლიდნენ. — ქე ცოდნია რაცხა და იყოს ისეველე აი საქმეო.

ქალის მოყვანაზე არ მოვიდოდა კაცი. გაზობოდა მამა და ძმად. მანამდე კი, სიქამდე მეყვანდნენ, ნახვით ქე ნახვიდა.

ხუთ-ექვს კაცს გუშობდით ცხენებით. ეზოში, რომ შემეიყვანდნენ, შევეგებებოდით და ჩამევიყვანდით ცხენიდან.

გულჩინე ბერაძე, დაბ. 1886 წელს.

ქრივი

ბაბას სიკტილი არ მახსოვს. საწყალი ნენე გვამუშავებდა. ნამეტანი დუღეგარი ბაღნები ვიყავით ისე. ოთხი ყაზილარი დავობდით.

ქალს რომ ქმარი მუუკტებოდა და კაცსაც ცოლი, იმას უნდა ჩეეცვა შავი ძროხის გადუღებელი ქალაბანი, წითელი არ შეიძლებოდა. ჩემმა ნენამ ქნა ასე, საწყალიმა. ამ ქალაბნის ბანალი ზეით უნდა ყოფილიყო. იმას შეკერვიდნენ და ჩააცუმდნენ. ბანალი ზეით რომ უწევდა, ამიზა არ შეიძლებოდა წითელი ძროხიდან გაკეთებული ქალაბანი.

ამფერ ქალაბანს კაციც იცუამდა.

ნარმეს მეიტანდნენ. რაფერ შეღებვიდნენ ახლა ამ ნარმეს? მოთხრიდნენ ნიგოზის ძირს, მოხარჩვიდნენ, ამ ნახარჩა წვენში შეღებვიდნენ ამ ნარმას. შემოუკეცელ, ჩაფართხაშებულ კაბას ჩააცუმდნენ ქრივს.

ლედა რომ მოკტებოდა შვილოსნობაზე, ზოსკა არ იყო და ბაღანას მიცემდნენ ძიძას. ბაღანეს ფარას მიცემდნენ იმ ძიძას. ამ ბაღანეს მონოგორებას არ დაადგებოდა საშველი.

პუტი კუტუბიძე, დაბ. 1866 წ.

კაცი რომ მოკტებოდა, მიჭედოილ-მოჭედოილ ფიცრებში ჩადებდნენ პერანგა. ზეიდან, ფარჩას უძახოდენ, ყვითელი ფორდლიალე ნაჭერი იყო, — იმას გადააფარებდენ. ამეილებდენ სასაფლაოზე ამ ძელიდან კტარს და დამარხვიდენ. მასხოვს, ლექსიც კი იყო: ცოცხალს არ მეცვა კაბანი, კტარს ჩამაცუეს ფარჩანი...

ტირილში შეწევა იცოდენ, ზოქს ღვინო მოპქონდა, ზოქს — რაი.

გამოხთა ხანი და სანთელის აკიდება დეიწყეს. კელაპტარს უძახოდენ. სტოლიერს გააკეთებიებდენ ზეიდან დასადგმელს. სამ ალაგას ჩეიდობოდა შით სანთელი. უმაღლესი შვაზე იკიდებოდა და გვერდზე თითო-თითო

მუუტანდენ ამას მიცვალებულს და ღუუდგმიდენ.

მიწის ბაჟიერება და მურდუობა

ბაღანას მურდუ მონათილიდა. ამ ბაღანეს მონათლაზე ხუცესიზა ფარა უნდა ერუქებიენ. ცალკე ბებია ქალიზა. პატარა საჭმელს აჭუმდენ აგენს — ღვდელს, ღიაკონს და დამსწრე ქალს.

— ბაღანას მიწა თვარ გუუჯერეთ, არ შეიძლებაო. ქათამს დაკვლიდენ, ხაჭაპურს გამოაცხოზოდენ. საცხა ბაღანე ღვიბადებოდა იმ ალაგას მიწას ამოთხრიდენ და ამ საჭმელეფს პაწა-პაწა ყორიფელს ჩამარხვიდენ და ეტყოდენ: — მიწა ლეჩო, ჩემს ბაღანას კაი ფერი და ზორცი მიეცი. აია შენი საჭმელი და ბაღანას ტანთელობა ქონდესო.

ბებიე ქალიზა ბეაეე ღვინო უნდა გადერენ ხელებზე, იმიზა რომე საიქიოში დედაბერის სისხლით გასვრილი ხელები არ ექნებოდა.

საშობაოდ უნდა გეეგზავნა ნათლიას ღვეპელი, ხელთათბანი, კაბალახი ან შეკერილი ახალუხი.

საადგომოთ ნათლიი, არჩივს მეიტანდა რაცხა-რაცხას; აღ-

დგომის მერე, თოდრობას ნათლულს უნდა გეგეზავნა ერთი ბოთლი
ოტკა, წინდე, ზაჭაპური ბრინჯით, შაქარწყარილი მაკარონი ზეთით
და ხახვით შესირსვალეული. აღდგომიზა იი ნათლიე საკაბეს უყ-
იდდა, პოლსაბოჩკებს, ჩლუქს, პასკას და რამე-რამეებს.

მურდუ ზოგჯერ ძროხას მუუყვანდა, ზოგჯერ ცხენსაც.

*პელიე კალანდაძე,
დაბ. 1884 წ.*

სახლის დახურვა ისლით

უწინ ისლით იცოდენ სახლის დახურვა. ქუხნიზა ახლაც კაია.
თლა უკეთესია ძროხის საბძელს თუ დახურავ კაცი ისლით. იმიზა,
რომე თფილია და ზამთარში უმფრო დაცული იქნება საქონელი.

შემოდევზე, ასთე ნოემბრის თვეში რომ დამწიფდება ისლი,
ჭრიენ მაშეინ. სიყვითლე რომ გადაკრავს, ე, მოსაჭრელია მაშ-
ვინ.

ჭრიენ ისლს მანგლით. აწყობენ და კონავენ. მერე ჩენგელათ¹
გააკეთებენ. ათ-ათ კონას ერთათ დააწყობენ. რაც უმფრო ახალი
მოჭრილია, დასახურად უმფრო კაია. თუ გინდა იმინუჩი² დაახურო,
ვარგა. დახურვით ასე ხურავენ: დაკოჭავენ სახურავ არდგილს,
მერე კავს მუაცუმენ. ახლო-ახლო უნდა დეიკოჭოს. ამ დაკოჭილზე
დებენ თავითავზე ისლს. გაათანასწორებენ. კარებს ზეიდან კიდო
ჭოკებს უკეთებენ და ქვეშიდან პრაველკით³ ამეიკრავენ. სახლს
გუუკეთებ საფუტარს.

არჩილ მუხაშვირაი, დაბ. 1891 წ.

მანჭიკორე

მანჭიკორე იზდება ცხემლეს გადანაჭარ ძირებზე და მის მირა-
მორე. მოვკრეფ იმას და დავჩილავ პაწე-პაწეზე. ავაცუმ ლეფსით
ბაწარზე და დავკიდებ ოჯინჯალაზე. ცეხთან ახლოს უნდა იყოს.
ისტე უნდა გახმეს, რომე გაფშიკინდეს თლა. ზამთრიზაა ამის

გაკეთება კაი. როცხა გაკეთება მინდა, წინდამით ჩავალბობ წყალჩი, მეორე დღეს გადუწწურავ ამ წყალს. გავრეცხავ და მოვზარჩავ. ხარჩვა კაი ხანი უნდა. მერე რომ მოიხარჩება, ამოვწურავ და რაფერც ფხალიზა იციენ, ისთე შევტურტყავ ნიგოზით და სუნელებით და ხაზირი იქნება.

ნინა მუხამაერია, დბ. 1896 წ.

თვალზე შელოცვა

მარიამ, რათ სტირი? მარიამ, რათ ჟივი? რავა რას ეტირი, რავა რას ეჟივი. ურიასა ქორწილი აქ, ჩემი შვილი წეულია. თვალში ბულთი მოხდენია და რაა მისი წამალი?

— ჩაი ჩემსა ჭალიკონსა¹, მოთხარე სამი სამყურე. ფოლადი, ლეფსი, წითელი ძაფიდა მუუსვი ამ და ამ კედარო არდგილზე.

დასწერე, ღმერთო, ჯვარი შენი და წააყენე ლოცვა ჩემი.

ვარდოფინე კეკელიძე, დბ. 1878 წ.

ლოცვა შეფყენილისა

ღმერთო, არგე ლოცვა ჩემი და ბრძანება შენი. ადამ დეიბადა, სამი დეიბახა. სამი წვეროსანი ერთად შეიყარა. ციხე აშენდა, კოშკი დამაგრდა, გადავიხედე ჰახჩაში. კამა იღვა კამად.

ღმერთო, შენ დამაგრე, აი ბალანე ბორჯამდე¹.

იჟდა დედა მარიამი კარსა, ქსოვდა შარავანდისასა. არცა გად-ალება ერგებოდა, არცა კადმოლება. აი ლოცვა, ჩემდგანა ლოცვად ერგებოდა.

ვარგისო კეკელიძე, დბ. 1864 წ.

ლოცვაები

ნათვალშვის

აღისასა მალისასა, მე გილოცავ თვალისასა, შინაურისასა, გარეულისასა. დედა მარიამ, რა გატირებს, რა გაჟივლებს? დაესხა მარგალიტი ცრემლისა, ზეწარს ვქსოვდი 'ზეწრისასა, შემომესწრო-ტურა ურია. შენ, ტურა ურიაო, რას ჩამოქალე, რას ჩამაგიზნოურე, რას შემიკარი ორივე ხელ-ფეხი, მოუთხარე ორი ძირი მწარე ბალი მას. დაუფსე მას ორივე გამოსახული სამხერი მანე თვალი. ჯვარი აქე, ჯვარი აქე, შენი სვი და შენი ჭამე. ჩვენ ჯვარი დაგვწერე. ცხრა ჯვარი, ცხრა ანგელოზი თავქვეშ უსვენებია. მას ქე ძინავს. ღმერთი იცავს, სული წმიდა ქი აღიძებს. ღმერთო, არგე ლოცვა ჩემი, ბრძანება შენი. (ამას სამჯერ უნდა გამეორება).

ჩაიწერა იზა სულაბერიძემ დედისგან. ქეთევან ბუაძისგან,
1996 წ.

სახელითა ძითა, სულითა წმიდითა, მქ. გილოცავ ნათვალშვისასა, ათასფერი კაცისასა. შინაგადაღმარისასა, აზნაურისა, გლეხისა, ტანდაბალისა, ტანმაღალისა, თვალშავისა, თვალჭრელისა, რამანც სულმა, რამანც გულმა ჩემს გვანცას ავი სულით, ავი გულით, ავი თვალით შეხედა. ასისირი, მასისირი, მას სიკვდილი, პაპასკირი. მიდიოდა შავი წყალი, მას მოჰქონდა შავი გველი, დავკარ ყავარჯენი, მოვკიდებესა ქანდარსა, როგორც იგი ღრებოდა, როგორც იგი ჭკნებოდა. ისე ღრებოდეს, ჭკნებოდეს ჩვენი გვანცას ავი თვალით შემხედავი. არგე ღმერთო, ლოცვა ჩემი ღა ბრძანება თქვენი.

ჩაიწერა გვანცა ხელაძემ ლუბა სალიასგან (ნაგომარი),
1996 წ.

შენაშინების

გულო მოდი შინა, მოდი სისხლთან გულო, ნუ გეშინია, გულო, რამაც შეგაშინა გულო, იმან მოგარჩინა. გულო, ნუ გეშინია. ძაღლის დაყეუების შეგეშინა? კაცის შეგეშინა? გულო, რამაც შეგაშინა, გულო, იმან მოგარჩინა. დაუცავი წმიდა გიორგი.

ჩაიწერა შორენა დოლიძემ დედისგან, ქეთევან ჯანბერიძისგან.
1996 წ.

ლოცვა კუის ქარის (წყლისა)

კუ-კუ-კუნა, რას შემომგდარ შავ ჭერსა? გაიარ-გამოიარე ჩამოჰყევი ბუბუს წვერსა. სამნი არიან, ტოლნი არიან. ერთი ლერ-წამისაა, მეორე – ქარწამისა, მესამე – წყლისა. ღმერთო გააქარვე და გააპარე ძროხის ბუბუებში წყლისა. (3-ჯერ)

ჩაიწერა იზა სულაბერიძემ დედისგან, ქეთევან ბუაძისაგან
1996 წ.

ცისანა შათირიშვილი

ლომი

ლომს პატარა მარცვლები აქვს. ძალიან ძნელი იყო ახალ ამოსული ღომის მოვლა. სულ უნდა გეწმინდა, ბალახს რომ არ შეეჭამა. გაიზრდებოდა და გაიკეთებდა თავებს. როცა დამწიფდებოდა, მოკრეფდნენ. მოკრეფილს ერთად შეკრავდნენ და სამზადი სახლის ჭერში აიტანდნენ. თუ ბევრი ჰქონდათ, ღომს ნალიაში აწყობდნენ.

ნალიაში დააფენდნენ ჯერ ფოთლიან ტოტებს, შემდეგ გაშლიდნენ ზედ გასახმობ ღომს. შუაში მოუქცევდნენ ერთ ფოთლებიან ტოტს. ნალიის კარებს ისე დაკეტავდნენ, რომ ჰაერი არ შესულიყო შიგ.

შეარჩევდნენ დიდ ჯირკებს და ხმელ შემას. ნალიის ქვეშ ცეცხლს დაანთებდნენ. ნელლი შემა არ ვარგოდა ცეცხლისთვის. იგი კვამლს დააყენებდა. დიდ ცეცხლს კი შეიძლებოდა დამწვრის გემო მიეცა ღომისთვის. საჭირო იყო თანაბარი, გამოუნელებელი ცეცხლი.

რომ გაეგოთ ღომი გამხმარი იყო თუ არა, ნახავდნენ შუაში მოქცეულ ტოტს; თუ ეს ტოტი ხმელი იყო, ღომიც ხმელი იქნებოდა.

გამწყვარ ღომს ინახავდნენ ხულაში (ხულა ნალიისაგან განსხვავებით, ყველა მხრიდან მჭიდროდ იყო შეკრული, ჰქონდა პატარა კარი. მასში ინახავდნენ პროდუქტს მღრღნელებისაგან დასაცავად), ისე, რომ თავები ზევით უნდა ჰქონოდა. ასე აჩერებდნენ დიდხანს.

შემდეგ გარეცხდნენ ღომს წინასწარ გაკეთებულ ლასტზე და გასაშრობად ჩელტზე აწყობდნენ. ჩელტს გამოჰკიდებდნენ ოჯინჯალასთან (ხე, რომელიც შუაცეცხლთან ჰკიდია). ჩელტის გამოსაკიდად მოჭრიდნენ ეკალს (ტრიფოლიატს), გაართმევდნენ კბილებს. მოთუშავდნენ ცეცხლზე. მოთუშული ეკალი რბილდებოდა და მას ადვილად დაგრეხდნენ. ორად მოკეცდნენ და ჩელტის ყურებში ამოაცმევდნენ.

გამშრალ ღომს ისევ ლასტებზე აწყობდნენ და ხელკავს სცემდნენ. თავზე მოადგებოდა ნახორო (ნარჩენი).

ხისგან გათლილ ვარცლებში ჩაყრიდნენ ამ ღომს. გადარეკავდნენ და ნახირს გააცლიდნენ. თავზე მომდგარ ბონდოებს დაუყრიდნენ ქათმებს.

ამ გაწმენდილ და გასუფთავებულ ღომს ჩაყრიდნენ ჩამურში (ღომის საცეხკი) და ცეხავდნენ. გაცეხვილ ღომს ინახავდნენ ხის ჭურჭელში, რომელსაც თავი მჭიდროდ ეხურებოდა.

შაბათ-კვირას ღომი ოჯახში აუცილებლად უნდა გაკეთებულიყო. მას დიდხანს რეცხავდნენ, ჩამოჰკიდებდნენ შუაცეცხლზე და დუდილის დროს ჩოგნით ლობრავდნენ. ჩაზელის შემდეგ თავს ლამაზად მოუსწორებდნენ და უკეთ რომ ჩაშუშულიყო, თავზე ბაბილოს (ვაზის) ფურცელს დააფარებდნენ. რადგან თევშები არ იყო, ღომს გადარეცხილ პატარა სუფრაზე არიგებდნენ, ყველას თავის არჩივს (ულუფას) უდგამდნენ.

ჩავიწერე ცაცა კოტრიკაძისგან (ბუენარი),
2003 წ. 30 სექტემბერი

არარემლიგიური დღესასწაულები

ჩემს ბავშვობაში, როცა შემოდგომაზე მოსავალს აიღებდნენ, გამართავდნენ ზეიმს. ეს ზეიმი „ალეგროს“ წესით ტარდებოდა და ალეგროობასაც ეძახდნენ.

სოფლის მცხოვრებლები აგროვებდნენ სურსათს, ვისაც რისი საშუალება ჰქონდა. გამოიყოფოდნენ მზარეულები, ისინი ამზადებდნენ კერძებს და იშლებოდა სუფრა. სუფრასთან მიწვეული სტუმრები იხდიდნენ ფულს. შემდეგ ეს ფული სოფლის საჭიროების მიხედვით იხარჯებოდა. ზეიმი 2-3 დღე გრძელდებოდა სკოლის ეზოში.

იყო ვარდიანის სახელწოდებით ცნობილი დღესასწაული. იგი ზამთრის გარდა ყველა დროში შეიძლებოდა ჩატარებულიყო. დღესასწაულის სახელი იმ ადგილის სახელწოდებიდან მოდის. ვარდიანი მდ. ყურეფას ნაპირზე ბუენარისა და ქვენობის საზღვარზეა. რადგან აქ ძირითადად სპორტული შეჯიბრებები ტარდებოდა, ამბობენ, რომ მისი სახელი ბურთის ვარდნიდან მოდისო. აქ ხშირად

ევობრეოდნენ ერთმანეთს ლელოს თამაშში ბუკნარის, ქვენობნისა (ფიჩხიჯერის მზიანი) და ნაგომრის მცხოვრებლები. იმართებოდა დოლი. იყო ცეკვა-თამაში. ამ ზეიმზე ხდებოდა ქალ-ვაჟის გაცნობა, შომაულობა, ერთმანეთის მოწონება.

ჩავიწერე მიხეილ დოლიძისგან (ბუკნარი. 2003 წ.).

სახლის დახურვა ისლით

კავებზე აჭედებდნენ ლარტყებს. შემდეგ აიტანდნენ კონებად შეკრულ ისლს. გაყოფდნენ შუაზე. მისი სისქე უნდა ყოფილიყო 6-10 სმ, შეიძლება მეტიც. სიგრძე კი – 70 სმ. იყო. პირველ ლარტყზე დააფენდნენ ისლს. ზემოდან მავთულით აკრავდნენ ლუკუმხას წკნელს, შემდეგ – მეორეზე. მერე აიტანდნენ ისლის მეორე რიგს და ასე თანდათანობით დააგებდნენ ყველა ლარტყზე. რაც შეიძლება მაგარ ლუკუმხას წკნელს არტყამდნენ. სახურავი ძირითადად ორნავიანი (ორგვერდიანი) იყო. ორივე მხარეს რომ დახურავდნენ, შემდეგ თავში ორივე მხარეს ერთმანეთში ჩააწნავდნენ და აქაც წკნელს აკრავდნენ, მხოლოდ თავისა და გვერდების წკნელი ჩანდა.

იმ ადგილზე, სადაც ისლს მოჭრიდნენ – ცეცხლს ანთებდნენ, რომ მომავალში უმჯობესი ისლი მოსულიყო.

ისლის ქვედა ნაწილს, ფოთლებიანს, იყენებდნენ სახლის დასახურად. ზედა ნაწილი დასახურად არ გამოიყენებოდა.

ჩავიწერე დურმიშხან ბერაძისგან (ბუკნარი. 2003 წ.).

ქორწილი კველად

1. სახტარი – საყდარი, ეკლესია
2. იი – ის
3. გამოჩეღთული – გამოჩაღთვა – გამოწყობა, მოკაზმვა
4. კონდრა – ფეხსაცმელი
5. ქოყანა – ქვეყანა
6. მახთა – მახლდა
7. ამისანე – ასეთი
8. კურტანი – ტვირთი
9. ბულჩი – ბურთში, ბურთაობა
10. ფარა – ფული
11. ისთეღლე – ისევ, ისევ
12. შოთი – სუსტი
13. ტოლიბაში – თამადა
14. ყავარი – ნაპობი თხელი ფიცარი შენობის დასახურად
15. ნემეტანი – ძალიან
16. ერ – ერთი

შომაული

1. ჯორკოეფი – დაბალი ხის სკამები
2. რაცხა – რაღაცა

ქვრივი

1. ბაბა – მამა
2. ნენე – დედა
3. ბაღნები – ბავშვები
4. ყაზილარი – ახალგაზრდა, ცეტი ბიჭი.
5. ყალაბანი – ქალამანი – ხამი ტყავის მარტივი შინ ნაკერი ფეხსაცმელი, ასევე
6. ჩაფართხუშებული – ჩაფართხუნებული – ულაზათოდ გრძელი და განიერი ტანსაცმელი

7. ზოსკა – საწოვარა
8. მონოგორება – წამოჩიტვა, მომატება, გაზრდა

მიცვალებულის წესი

1. ფორდლიაღე – ფორიაღე – მსუბუქი ქსოვილი
2. სტოლიერი – ღურგალი

მურდუბა

1. მურდუ – ნათლია, ბუდუა
2. ყორიფელს – ყველაფერს
3. კაბალახი – ყაბალახი – რბილი ქსოვილის წოწოლა გრძელტოტებიანი თავსაბურავი მამაკაცის
4. შესირსვალებული – შეზავებული

სახლის დახურვა ისლით

1. ჩენგელა – კონა
2. იმინუჩი – მაშინვე
3. პრაველკა – მაგთული

მანჭიკორე

1. მანჭიკორე – მანჭკორა – მანჭკვალა სოკო
2. ცხემლე – რცხილა
3. ლეფსი – ნემსი
4. ოჯინჯალა – სამზარეულოს სახლის დირეზე ჩამოკიდებული ხის საკიდელი, რომელზეც დაკიდებულია საქვებე ჯაჭვი
5. ხარჩვა – ხარშვა
6. შევტურტყავ – შევასუნელებ
7. ხაზირი – მზად

ლომი

1. ხულა – ბეღელი. პროდუქტის შესანახი
2. ლასტი – წნელისგან დაწნული ჩელტი ღომის გასახ-
მობად
3. ნახორო – ღომის გაცეხვის შემდეგ დარჩენილი ქერცლები
მარცვლის ნაცეხვის ანაბერტყი (საბა)
4. ბონდო – ხმელი ბალახბულახი, ჩალაბულა
5. ჩამური – ერთგვარი საცეხველი – როდინისებურად ამოლ-
რუტნული დიდი ქვა ღომის ან ბრინჯის საცეხვაად.
6. ლოპერა – ჭენჭი, ქაფი
7. მოლოპრვა – მოქაფვა
ჭალიკონი – მაგარი ქარი
ბორჯი – დრო

(1893-1961)

წარწერა სურათზე

დიდხანს ვუცქერდი ბედნიერ და მხიარულ ხალხსა.
დიდხანს ვისმენდი მათ ჟრიაბულს, სიცილ-ხარხარსა.
დიდხანს, უდიდეს ხანს ვიგონებდი მე ჩემს წარსულსა
და მოგონება კვლავ სტანჯავდა ჩემს ტანჯულ გულსა.
ეკ. მომავალო, შენით ვცოცხლობ, შენით მოველი,
აწ მეც გავფანტო სევდა-ბოლმა სულისა მწველი;
და ვით ამ ხალხმა, მეც თან მყევანდეს ჩემი ერთგული,
და ვით ამ ხალხის, ნეტარებდეს აწ ჩემი გული...

1916 წელი.

ბათუმის ოლქი.

სულთან ლინის სამხედრო გზის მშენებლობის დასასრული.

ბაიუშის ბაჰიაობა

(ფელეტონი სოფელ ბუენარისტვის)

ეჰ, კაცსა რომ შეშურდება სხვისი ბედნიერება,
სიბრაზის და ჯავრისგან გულზე სისხლი მერევა...

შავი მიწა მიყვარს მე, მეც იმისი შვილი ვარ,
აბა, ნახე თუ ვინმეს მკაში დავუძლევია?
ვის რა უნდა, თუ მე გზას ვასუსტებ, ვავიწროვებ.
ცუდ ამინდით ვსარგებლობ, ან სიბნელით ვიდროვებ?
განა მარტო ვსარგებლობ ხალხის ნაბედშავებით?
განა მარტო მე ვმოსავ ჩემს ორგულებს შავებით?
ღიახ, ვლალობ, სხვა სტირის, მე კი მეცინება,
ეხარობ მათი ტანჯვითა, დარდი შემემცირება;
ვენაცვალე ჩემს რიჟას ტკბილი ენის კლიტეში,
იმდენ შრომას ჩემზედ სხვა ვინ დახარჯავს თვის დღეში?
ბევრმა მტანჯა ძველ დროში, ყველას ეუგე ნამთაენით,
თითო-თითოდ ჩვენს მტრებსა ციმბირისკენ გავგზავნი;
რა ძალა გააჩნიათ ჯიბეცარიელებსა?
დაგვაცადონ ბევრ მათგანს შევუკოჭავთ ხელებსა.
იქ გავგზავნით, სადაც მრავლად გავგზავნეთ წყვილები,
აქ საგლეჯად დაგვრჩება მათი ცოლი, შვილები...
ეშმაკოჯან, თუ ნახოი ჩვენს შესახებ წერილი,
გთხოვთ, არ დარჩეს ჟურნალში ჩანაწერ-ჩაბეჭდილი.
თუ ამ თხოვნას მიიღებ, ჩვენ არ გაგრჯით ტყვილადა
და ფეშქაშად ჯოჯოხეთს ვეახლებით წყვილადა.
კოსანდილე.

1915 წელი. 29 ნოემბერი.

გაზეთი „ეშმაკის მთრახი“, №29

ამ ლექსის ადრესატები ბუენარში ნამდვილად ცხოვრობენ. ისინი
სხვათა დაბეზლებით საკუთარ საქმეს იკეთებდნენ...

ნეტავ, ტირიფები მართლა ნაღვლობენ,
თუ განგებ გვაჩვენებენ თავს ნაღვლიანად?
ოჰ, ეს ტირიფები, მტირალა ტირიფები,
თავები დაუხრიათ დილით ადრიანად.
არ მიყვარს ტირიფები – ასე რომ დარდობენ,
ყველა მშვენიერ ღღეს ტირილით ზედებიან
მათ, მგლოვიარედ თავები დაუხრიათ,
როცა სიცოცხლე მშვენიერია...
ნუ სტირით, კეკლუცნო, ლამაზო ტირიფებო,
ჰო, გაიღიმეთ – ღიმილიც დაგმშვენდებათ,
სიცოცხლეს შეხედეთ, სიცოცხლეს მშვენიერს...
თქვე დალოცვილნო, მე რას მამადლით?
თქვენი ღიმილი თქვენვე დაგმშვენდებათ...

წვიმა

ოო, რა საშინლად წვიმს,
ძალუმად ცრის და ცრის,
ხეები, შიშველი ხეები
შიშით შესცქერიან ცას,
მალლა აწვდილი ხელებით
ზეცას შესთხოვეს ხსნა.
ღრუბლები, პირქუში ღრუბლები
წვიმით ირთობენ თავს.
ზეცა უდარდელად ცრის,
არავის უყადრებს თავს.

ქარი

ქარი საშინლად ღმუის,
ფიუქები ცვივა და ცვივა
ბელურა მობუზულა,
ო, რა საშინლად ცვივა,
უმწეოდ იყურება
და თავშესაფარს ეძებს...
ქარი, თავნება ქარი თავის
საკბილოს ეძებს...

* * *

გურული გლეხის კეციდან არეკილი, დაწითლებული მჭადი
და ნაეახშმევეს მუხებიდან გამოსული მთვარე – ტყუპი ძმებივით
ჰგევანან ერთმანეთს...

დედას

იხაროს შენმა მარჯვენამ,
მე რომ აკვანი დამირწე,
და „იავენანა“ სიმღერა
შენ რომ შიგ გულში ჩამიდე.
ნუ მომკლებოდეს ნურასდროს
შენი კეთილი თვალები,
ჩემო აღმზრდელი მშობელო,
მაგ ხელებს ვენაცვალები.
ვერ გადაგიხდი შენს ამაგს
და ამაზე მაქვს ფიქრები,
შენ გიხარია მარტო ის –
მე რომ კეთილი ვიქნები.

ბურიბა

ზღაპრულ ქვეყნად რომ წავიდე
არ მომიცდის გულია,
შენ მიყვარხარ, ჩემო ტკბილი,
საყვარელო გურია.
წინაპართა სივაჟაკემ
გაგინათა გულია;

წინაპრებმა გასახელეს,
საყვარელო გურია,
ახლა ჩვენ ვართ შენს წინაშე –
ვალის მოხდა გვწყურია.
მომავლებიც გასახელებთ,
ჩემო კარგო გურია.

ეს ზაფხული სიცოცხლით სავსე,
 ფერებით სავსე, გრძნობით გამთბარი,
 თითქოს შორეულ ბავშვობის გზაზე
 მონაცოლები ტკბილი ზღაპარი.
 რა ლამაზია გაზაფხულივით
 ოცნების ფრთებზე შესხმული ფიქრი,
 გაზაფხულივით უკედავი სული,
 გაზაფხულივით მჩქეფარე სისხლი.
 მაშ, დაუბერე, ცელქო ნიავო,
 და სიყვარულით აავსე გული,
 დღეს ჩემი სოფლის დღეთა გაზაფხულს
 ეხმიანება ეს გაზაფხული...

მარინე გოგიშვილი

* * *

რა ვქნა, აღარ მყავს ღედა, ჩაკვდა იმედი თვალწინ,
უკვე შორიდან ვხედავ ჩემი ცხოვრების ნაწილს.
ვხედავ ეკლიან ბილიკს, გავყურებ ფართო შარას...
ტკივილი ისევ მელის, ბოლო არ უჩანს, არა.
ასე ყოფილა ალბათ, ობოლი ბავშვის ბედი,
და მეც ვიმღერებ... მწარედ, ვით მომაკვდავი გელი.

* * *

სხვისი თვალებით, სხვისი აზრებით,
სხვისი ფიქრებით რომ შეგვახედა
საკუთარ თავზე – სულ სხვა ვიქნებით,
და სიცოცხლესაც სულ სხვაგვარად
დავამთავრებდით,
– ჩვენს ცხოვრებაზე რომ შეგვახედა
სხვისი თვალებით.

* * *

სიმწვანე მიყვარს გაზაფხულის,
სინაზე რომ იგრძნობა ყველგან.
იღვიპებს ბუნება და ირგვლივ სიცოცხლეა,
სიცოცხლე შორსაა ჩვენგან...
სიტუურფე მხიბლავს ზოგჯერ გაზაფხულის,
სიკეთე რომ იფრქვევა ყველგან,
ბუნება ლაღობს და ირგვლივ სიმშვიდეა,
სიმშვიდე რა შორსაა ჩვენგან...

დრო სწრაფად გადის და გაქრება სიმწვანეც,
სილალეც გაქრება ყველგან...
სიცოცხლეც ჩაქრება და ბუნებაც მოკვდება
სიკვდილი რა ახლოა ჩვენთან...

ჟ.ბ.

რომ ჩაგახედო ჩემს სულში და ვერ გამოცნო,
რომ გაგიმხილო ყველა ჩემი სურვილი, ნატვრა,
ჩემი ფიქრები, ოცნებები შენ რომ გაგანდო,
შენ კი, ვერაფერს რომ ვერ მიხვდე – ნეტავი, რა ექნა?
თუ ვერ გაიგე ჩემი გულის ჩემი ტკივილი,
თუ სურვილები იოვლის ფიფქივით უკვალოდ გაქრა?
და ყველაფერზე მერე ისევ გული რომ დამწყდეს –
უმჯობესია, სულ დავმუნჯდე და სიტყვა არ ვთქვა...

* * *

ადამიანები ყოველთვის მიყვარდა,
თუმცა, არასოდეს მჯეროდა მათი,
მომწყინდა მათთან ურთიერთობა,
უსიამოვნო ბრძოლა, კამათი,
არავის მჯერა, ვერც მივენდობი...
რატომ? – არ მკითხო...
ჩაქსოვილია მათში ბოროტების
ძაფების ხლართი.
ერთს რომ ფიქრობენ,
მეორეთი – გაგისტუმრებენ...
და ასე მიდის ცხოვრება ჩემი,
ცხოვრება მათი...

მარიამ ხელაძე

ოთახში ორი გოგონა ვართ,
და ერთიც — ღამე,
შემოდის მთვარე უჩინარი,
ცალთვალა, მშვიდი.
კატამ ბუზლუნით გაიარა
კარადის მხარეს, აშალა ფიქრი...
— შენ გიყვარს ვინმე? — კი,
— მეც მიყვარს, — ჩურჩულებს ხმები.
ოთახში ორი გოგონა ვართ
და სუნთქავს ღამე შიშისანი,
გრძნეული შევებით.
ეშვება მთვარე ფრთამოტეხილი
ქედანივით დაღლილი მხრებით...

1983 წ.

* * *

არეულან ფიქრები
როგორც ცაზე ღრუბლები.
დახატულან ქუჩები,
წვიმის ნაფეხურებით.

ნაცრისფერი ზოლები
გადახაზეს ნისლებმა
გული ისევ მოგელის..
ამინდი კი იცვლება.

1982 წ.

* * *

მეტეხის ხიდთან
მე მეშინოდა, ღმერთო, სიჩუმის,
ლამის ხარხარის, ხმა რომ არ კქონდა...
ახლა არაფრის არ მეშინია
ღრიალებს ქარი, —
ათასი ხელი ერთად გაშალა,
ჩამოაგლიჯა ფოთლები ხეებს
და მომაყარა...

მე მეშინოდა, ღმერთო, ამ ქარის...
ახლა არაფრის არ მეშინია,
არც ზარის რეკვის
საუკუნეთა მიღმა რომ ისმის...
გალეიძებიანთ საუკუნეებს.
აწამეს აბო, — ამოტივტივდა
უეცრად ფრაზა
და ჩამობინდდა მეტეხის ხიდთან...

1982 წ.

* * *

მე აღარ მახსოვს თუ ოდესმე
ვიყავი ბავშვი.
ამ ღრიანცელზე მიცხოვრია
ათასი წელი...
მე ბოლმა მახრჩობს მდაბალი
და მართალი კაცის,
და მხრებზე მაზის
ქვეყანა მთელი.

1982 წ.

უშენობიდან უშენობამდე

ცამ ვარსკვლავებით შეაჩვენა ღამის აკორდი. სად ხარ ახლა? აედევნა მარტი მაისებს და გაფანტული სული ჩემი ნიავს დაჰყვება, ვით შორეული მელანქოლია.

მიყვარხარ ისევ! ამ ნათხოვარ წუთისოფელში შენით დაიწყო სიცოცხლე და შენით მთავრდება. მოკლე ნაბიჯით შემოდგომის მუხლზე დავსახლდი მე, გაზაფხულის გულისცემით დაუქანცავი. წარსულს ბარდება ნაპარავი საღამოები, სამყაროს რომ ამოძრავებდა. უშენობიდან უშენობამდე შეშლილი მარტი უკრავს ფლეიტას. არ დაიჯერებ სიკვდილი მინდა.

ნაცრისფერ სკიერში მიმწყვდელი მედეას რისხვა ისევ აბორგ-და, ყველაფერს ვხედავ შეშლილი შენი ღუმლით და ნამსხვრევებს ვეძებ, გაძლების ნიჭს რომ ჩამოსცვივდა.

მთვარეს ნუგეშად აფროდიტეს სული დაჰყვება, მზით ნაბოძები ღვთაებრივი ღიმილი ახლავს. მომწყურდი ისევ! შეიმშუშნა ყველა სურვილი და დამშეული მონატრების ტყვეს მარტის საღამო ამ-ჯანყებია. დაბრუნდი-მეთქი! — ვერ დაგიძახებ, ევას უკვდავი შემო-ქმედება ნებას არ დამრთავს.

ყრუ კლოუნით ცუდად თამაშობ, ყველაფერი სასაცილოა...

სიზმრის კილობანს ჩამოჰყვები ამაღამ, რადგან ხეტიალის ჟინს ვერ მოიშლი, ისე მოკედები, სახვალთ დარდს ღილებს შეუხსნი. კაბააწეულ ქარის ჩურჩულს სტვენით აჰყვები...

შენ მაინც მოხვალ, ქვად რომ გადვიქცე! ხელთ ამიტაცებ, სუნთქვას შეიკრავ; შენც რომ ქვად იქცე, ან ლოდი იყო, ან კლდე, ან კენჭი, ჩემი სისხლი და ხორცი იყო, ჩემი გულისთქმა, ჩემი სუნთქვა და ჟინი ჩემი, ჩემი ტკივილი.

ჭადრაკის დაფის მორჩილ ცხენით, ველარსად წახვალ, რადგან, ეს მე ვარ, მე შენი ნეკნი, დასაბამი და დასასრული ვარ ცისა და მიწის, მე შემწვევს ძალა გაენათო შენი ცხოვრება!

მე შენ მიყვარხარ, ჩემო სიცოცხლე!

მე შენ მიყვარხარ!

შემოდგომასთან ვერ ვიდობილებ, ვარ გაზაფხულის გულის-
ცემით დაუქანცავი, უცნაურია ამ სამყაროს მხრებზე შევიდგამ. მე
შენ მიყვარხარ!

ცამ ვარსკვლავებით შეაჩვენა ღამის აკორდი.

სად ხარ ახლა? აედევნა მარტი მაისებს, ჭადრის ძირში კი,
მოლოდინი ძველ ნაფეხურებს ვერ გაჰქცევია.

უშენობიდან უშენობამდე შეშლილი მარტი უკრავს ფლეიტას.

და მომიტყეხე შენი ზაფხული

საწოლში ვტოვებ უკანასკნელ უძილო ღამეს უშენობის მძიმე
ფლოქებით, აცვია დილას თვალსაწიერზე ალვის ხეების კენწერო-
ბის თავაზიანი რიტმული რხევა.

უცხო ტკივილი სულდაკორტნილ სხეულს მიკოცნის და რა
თქმა უნდა, არ დასცდება ბოდიში სარკეს. ეჭვით ორსული ჩემი
ასაკი კვლავ ნაცარს მაყრის თვალებში, სად ჩასახლებულა დედის
საფლავზე პირნაბრუნები იების ელდა. ზურგის ქარებმა თავი წა-
მართვეს, საუკუნეა ვეძახი მას, ვეძებ, ვეძახი...

დღეს მიტკლისფერია. ვდღესასწაულობ და მომიტყეხე შენი
ზაფხული, ან მარტის თავსხმა უცებ მომახრჩობს, ან ჩრჩილი
შემგვამს, ან კოპიტით გავიჭორკლები და წალდუნები წამგვრიან
ღიმილს...

მარტის სურნელი ჯარისკაცის სიმღერასავით ძვალ-რბილს
უთოშავს აჩაღულ ყანას და ყანის ბოლოს კაბას ბავშვობის, სა-
ფრთხობელას მრავალნაზამთრებს და... ისევ მამტერვეს ნაბილიკარი
— სამყურათა სარეცელი შავტუხა მიწა, ბროწეული, იმედი, ყვავი
და კაკლის ხეზე ჩამომჯდარი მზე გადაღლილი.

დღეს ღიდგულზეა ჩემი ასაკი.

დღეს მიტკლისფერია. ვდღესასწაულობ და სიკვდილივით ვი-
წევები შენით...

მარინე თიკანაშვილი

მიყვარს შენი მინდორ-ველი,
შენი მწვანე ბარი,
საქართველო, შენებრ ტურფა
კუთხე მითხარ – სხვა სად არი?
მიყვარს შენი ლურჯი ზეცა,
თვალუწვდენი ზღვა, ხმელეთი –
ქართლი, რაჭა და გურია,
მოქარგული იმერეთი.
მიყვარს შენი ალავერდი,
ზართა რეკვა სიონისა,
შენი ჯვარი, ქვათახევი,
ვარძია და ნიკორწმინდა.
გულს მაზარებს შენი წასვლა
შენი გარჯა სანაქებო,
სულ იხარე, იდღეგრძელე,
ჩემო ტკბილო საქართველო.

1985 წ.

შემოდგომის ფრთაფარფატა ფოთოლო,
იქნებ გცივა თოთოსა და პატარას?
საით მიხვალ, ასე გამალებული,
ზომ არ ეძებ ჩვენს დაკარგულ სამანტას?

სულში სხივი გიკიაფობს სიკეთის,
მშვიდობა გსურს და ემდური სატანას,
იბრძვი, ძიობ, გაქვს მომავლის იმედი,
ისე, როგორც ჩვენს პატარა სამანტას...
გაიხარე, გაიმარჯვებ უთუოდ,
შეძლებ მძიმე, ცივი ზამთრის გატანას,
იშრიალებ მუდამ, მწევანით მოსილო,
სიკეთისთვის გაჩენილო პატარავ...

1985 წ.

ზინას

ღვინო მწყურია, ვერა ვსვამ,
ჩემი ცოლისა შიშითა,
„არ გათეთრდების ყორანი,
რაც უნდა ხეხო ქვიშითა“.
ისევ ის არის, რაც იყო
სიგრძე-სიმაღლე-სისქეში,
მაგისი გამოსწორება
არ მოხერხდება მისდღემში.
ბევრშიც რომ მართლა კარგია,
მცირეოდენში ნაკლი აქვს,
მაგრამ მე მაინც ვეტრფი და
– ვეძახი ენათაფლიანს...
ძროხას რომ გამძღარს მოვიყვან,
სულ არ იკითხავს – რას ვშობი,
გამოწველის და მერე ხბოს
დატოვებს მასთან აშობილს,
რომ მეორე დღეს, აღრიან
აღარ დასჭირდეს აღდგომა.
ხბოსაც ეს უნდა, და ხშირად
მას უთენდება აღდგომა.
სამსახურს აღარ იკითხავთ
– არის ნამდვილი სეირი,
კურდღელი ხშირად უკვდება
და ველარ ნახა ხეირი.
მაგრამ რას ერჩი, მარჯვეა,
კარგადაც ხმარობს ამ დროსა.
შვიდ თუმანს ხელზე ღებულობს
ზოგჯერ იპარავს ქატოსა.
ამინდი მისას აკეთებს –

ზან დაცხება და ზან ცივა
რაც უნდა ცოტა აჭამოს
კურდღელი ენას არ ჩივა.

1985 წ.

ნიკოს

ამას ყველას ზომ ვერ მიეწერ,
რა მოხდა და როგორ იყო,
მაგრამ, თუა ერთი კაცი
ქია ნიკო პომპოლიკო.
უვარგისი არ ითქმება
არც დედ-მამით და არც
გვარად.
ცხელმა პურმა აწყინა
და პროფესია შეიზარა.
თითქმის ასე მოიქცა ის
ზოგ-ზოგები, რომ არიენ,
დაივიწყა ლადოიე,
როზმანე და ომარიე.
თვალში სინათლე დააკლდა
გამოუჩნდა ძროზა ხარად,
და მეფურნე ჩვენი ნიკო
მოგვევლინა „მალიარად“.
რაც კი იყო ქვის კედლები
სულ კირ-წყალით დაათეთრა.
მაგრამ ანგარიშის დროზე
ღმერთმა აღარ მოუსმინა.
ახლა ისევ ფურნეშია,
თუ ამყოფებს კარგად ღმერთი,
უკვე აღარ გვენატრება
პური, მარილი და ზეთი.

აი. რა მოაკვს ღოღოძეს

გოგომ როცა ოჯახობა ქუთაისში გაისტუმრა,
მარტოდ მყოფმა, მეგობრებთან ქეიფობა მოისურვა,
ეს ის დროა, როცა ხალხი, ოფლს იწურავს სამარგელში,
„მე ჩემს ყანას კი მოვუვლი, არ ვერევი სხვის საქმეში“...
მოიწვია მეგობრები ჩვენი გოგი, შოთა, კაკო,
ჩინებული სუფრა ჰქონდათ, მწვადებიც კი არ დააკლო...
ზაფხულის დღე საღამომდე სულ ქეიფში გაატარეს,
როცა კარგად ჩამობნელდა, კენჭი მხოლოდ მაშინ ყარეს,
ხაზეინი მთვრალი არის, არაფერი ეკითხება,
ძროხა არის მოსაყვანი, ალბათ შიმშილითაც კვდება...
ბერაძეს ხვდა ძროხა წილში – წესიერად მოეყვანა.
მთვრალმა ნეტავ როგორ იცნო? – ალბათ შოთა დაეხმარა.
შოთას გოგის ხბოის ნაცვლად, თინიეს ხბო მოეყვანა.
ბოლოს მიხვდა მის შეცდომას – უცბად უკან გააპარა.
„კაკოს თურმე კაპიტონის მოზვერი ჰყავს მოყვანილი,
– „მოდით შოთა, გამოიცან, ხბო თუ არის კუდმოჭრილი?“
ეზო აავსეს ნახირით, ერთად დასხდნენ – კამათობენ:
– „რომელია ნეტავ მისი? – ერთმანეთსაც ვეღარ სცნობენ.
კაკო ამბობს: „უკვე საქმე აჟურშია მოყვანილი,
ახლა ძროხას ვინ მოწველოს, ამაზედაც ვყაროთ წილი“.
შოთას შეხვდა, მაგრამ ძროხამ ახლოსაც არ მიიკარა,
– „რა მაჭამე, რომ მომწველო, გამეცალე, წადი ჩქარა“.
მოსცილდა და გადააბეს...ისევ ქეიფს მიჰყვებს ხელი,
ხაზეინიც გააღვიძეს, გაამზადეს კერძი ცხელი,
მთელი ღამე სიმღერით და სულ ქეიფში გაატარეს;
მეორე დღეს საქონელი თავის პატრონს ჩააბარეს...
ამიტომაც საჭიროა, ღვინო შევსვად შესარგისი,
რომ ადვილად გავარჩიოთ, რომელია თქვენი, სხვისი...

ბიორგი (ბია) პასაჰი

მიტოვებულ ტაძარში
სანთლები მიმქრალიყო,
ბუხრის მბჟუტავ ღაღარში
შეშა გამომწვარიყო.
და აღარ ციმციმებდნენ
წმინდა ნინოს თვალები,
მედგრად იდგა იესო
დამწვარი, ნაწამები.
ამაყ შინდლებს უსანთლოდ
დაეხარათ თავები.
მზემ ფანჯრიდან სამადლოდ
მბრწყინავ მოსართავებით
მოაგზავნა სხივები
ძლიერშვილთა მკლავები;
და ტაძარში დარბოდა
სხივი საბედნიერო,
წმინდა ნინო დაჰქროდა,
ულოცავდა იესო...

1994 წ. 7.01

* * *

მიმასვენებდნენ...
შავი თავშალი, შენ გიფარავდა თვალებს,
ხელში იები ნაზად გეჭირა,
იცრემლებოდი მწარედ,
გამომელჟიბა...
შემომჯდარიყო სარკმელზე ძველი მთვარე...

1994წ. 10.01

* * *

უსამართლობა დაბოგინობს რკინის ხმაურით,
მიწას გვაგლეჯენ ნაყოფიერს, მოაქვთ ხუნდები,
უსისხლო გველებს აუტეხავთ აურზაური,
მიწა ჩემია, ქართველი ვარ, ვერ გავჩერდები...
ჩახლართულ ბორკილს დაუსერავს სხეული ჩვენი,
სისხლგამშრალ გვამებს დაუნდობლად კორტნის ყორანი,
დადუმებული სვეტიცხოველი, ვარძია, გრემი,
გაგვიდიდგულდა მტერი ძნელად ჩასაქოლავი...
იქ საუკუნის მიწურული ხროტიწებს ხრამში,
ეჩურჩულება მომაკვდავი წყეულ სატანას,
იქნებ მორიგდნენ და გვეშველოს, ღმერთი დგას შუაში
და ბოროტებამ საუკუნეს ვერ გაატანა.
ოცდამეერთე შემოდგამს ფეხბედნიერი,
ამოისუნთქავს ხალხი, მიწა — სისხლით მორწყული,
ამოისუნთქავს კაცთმოყვარე ქართველი ერი,
აღიღინდება სამშობლოში სიტყვა ქართული...

1994წ. 9.01

* * *

ადამიანი,
რომელსაც ვერ ნდობ
და პირფერულად ეალერსები,
მის ხსენებაზე მსურს დაიჯერო
— ცეცხლად ვენტები...

* * *

ამაყი გამოხედვა მორთული ყაბალახით,
არწივის თვალები, იმედით აღსავსე,
მომაგონდა ბავშვობის ორლობიდან ნანახი ბაბუა,
შავი ხნული, ბარდლა და აღმასე.

შენი წაბლის კავი, ტაბიკი, უღელი,
წაბლი და ნიკორა მიწაში თუ ლპება...
მე ამ თეთრი ქალაქის სურნელი
შენს გლეხკაცობაზე მესაუბრება...

7.01.1994 წ.

მე მთასკლელი ვარ...
ჩემი ცხოვრების მინდა ოდესმე
მივაგნო მწვერვალს,
და დღეს უკვალავ ლაბირინთში
ბრმასავით ვდგავარ.
თმებს მიწეწავენ ქარტეხილები,
სულს მიწამლავენ შხამით გველები,
მე მთასკლელი ვარ, წვიმა მაშინებს,
ღრუბლებს გაფანტულს
ვერ ვეფერები.

8.01.1994 წ.

* * *

მისვენებულა ჩემს საწოლზე ძველი გიტარა
და მოსჩქევს სიმებს ღაპალუპით ცივი ცრემლები.
ჩემო სიმდიდრევ, ჩვენ ვიქნებით ბედნიერები
მხოლოდ მას შემდეგ, ამ ცივ ოთახს რომ გავეცლებით...

23.08.93

9 აპრილის გახსენება

მოდის აპრილი დედოფალივით,
ხატავს ბუნებას ნაირფერებად,
ო, რა ძალიან მომინდა პაშინ
იმ ანგელოზთა კვლავ მოფერება.

ვღგავარ სარკმელთან და ყვავილები
თოვლის ფიფქივით სარკმელს აწყდება
და იმ ხატულა გოგო-ბიჭების,
ღმერთო, თვალები არ მაეწყდება!

ქაშუეთიდან მონაბერ სიოს
ისევ მოჰყვება მათი ჩურჩული.
ღმერთო, აკმარე ქართველთ ცრემლები!
ღმერთო, იხსენი ჩემი მამული!

არ დაგივიწყებთ თქვენ საქართველო,
სანთლად გვინთია თქვენი ხატება,
ვიბრძოლებთ მუდამ სიმართლისათვის,
რომ მტერს არ შერჩეს თქვენი წამება.

ო, კლავ განგებაჲ, არ დაგვატეხო,
მტარვალთ სიშმაგე და აკაცობა,
თავით შაჰ-აბასიც ამ სისასტიკეს
ვფიცავ, ჩათელიდა არაკაცობად!

ვერ შეგვაშინებს ჩვენ მტერთა რისხვა,
მუშტად შეერულნი ვარო, ვითარცა ერთი.
თავისუფალი საქართველოსათვის
ვილოცებთ მუდამ,
ჩვენთან არს ღმერთი! — ამინ!

1939 წ. 9 აპრილი

რა დამაკიწყებს...

რა დამაკიწყებს იმ პირველ განცდას
და მოფერებას მასწავლებლისას,
რა დამაკიწყებს იმ პირველ ალერსს,
მართლა რომ ჰგავდა ჩემი დედისას,

რა დამაკიწყებს იმ ნათელ თვალებს,
სათნოს და კეთილს მასწავლებლისას,
რა დამაკიწყებს იმ პირველ სიტბოს, –
სიტბოს რომ ჰგავდა ჩემი დედისას.
რა დამაკიწყებს, და დღესაც მახსოვს
რჩევა, – რომელიც ასე ლამაზად
მხოლოდ ჰგავს რჩევას ჩემი დედისას.

1940 წ.

ნეკერჩხალი

(*ცუტლენი სოსო დოლიძის ტყე პარკში მდგომ ნეკერჩხლის ხეს*)

აპრილის თვეში მოეკლინე დედა ბუნებას,
შეიღითვე განვლუ...
ნეკერჩხლის ფოთოლს აწუხებს შიში,
არ სურს რომ გაქრეს,
როგორ გაწითლდა განშორების ჟამს?
იქნებ სისხლ-ცრემლით სტირის განვლილ გზას?!
ვიცი, რომ უჭირს წასვლა იმ ქვეყნად,
დროის ტრიალი თანა სდევს ბედად.
შვიდი თვე იქნებ საუკუნეა.
დროის განსაზღვრა ჩვენებრ, ალბათ რომ არ ესახება...
სიცოცხლეგამქრალ მის წითელ ფოთლებს,
როცა დაჰბერავს ქარი გრიალით.
ჩამესმის მაშინ, დასტირის პირმშოთ,
დაბლა რომ ცვივა ბზრიალ-ტრიალით,
და მესმის კიდევ სამოძავლოდაც
გვპირდება იმდენ კვირტსა და ფოთოლს,
რამდენი შვილიც, რამდენი ჩვილიც,
დაუკარგავს ჩვენს საქართველოს...
რახან ასეა, კვლავაც აყვავდი, გახსენი კვირტი
მარად უკვდავო, სიცოცხლის დარო
ნეკერჩხლის ტოტო!..

1994 წ. 23 ოქტომბერი

ლამარა დოლიძე თქვენს სახსოვრად

პოეტი ვარ, მეთქი – როგორ გავიფიქრებ,
ასეთ მკრეხელობას როგორ გავიტარებ გულში,
მაგრამ მუზის სუსტმა სიმმა მიჩურჩულა:
პოეზიის პაწაწინა მარცვალია სულში...
და ეს იყო ბავშვობისას, როცა დედა
მზრუნველობით მევლებოდა თავზე,
მეც ვწერდი და ვკითხულობდი დღით და ღამით
სიბბოთი და სიყვარულით სავსე.
ახლა, როცა წლები სწრაფად ჩაიფერფლა,
ხელთ არ შემრჩა ლექსის ერთი პწკარიც,
როცა თმებზე, თოვლის ფიფქმა დამათოვა,
გამოვხურე შემოდგომის კარიც,
მაშინლა ვთქვი, მოდი, მუზას შევადვიებ,
მუზას, ჩემგან ნაწვალებს და ტანჯულს,
შვილიშვილებს, შვილთაშვილებს და მომავალს
ეუსახსოვრებ ჩემი სულის ნაჟურს.
თორემ, ისე წაიშლება ნაკვალევი,
ვინ გაიგებს ჩემი გულის ფიქრებს,
ჩემს ნააზრევს, ისე როგორც აღსარებას
გადავადნობ სუსტი ლექსის რითმებს.
აქ დაკეცა ჩემმა გემმა თეთრი აფრა
და ფიქრებიც – წყება ფოთლების გუნდისა,
ფრთების ქნევით, ხმაურით და ჟიჟჟივით
ამედევნა წარსულ დღეთა მოგონებად.
ამ ხმაურში მომავალიც მესახება,
თუმცა, ველარ მოვესწრები ბევრ დღეს მზიანს,
გამარჯობათ, ჩვენი სახლის ჩიტუნებო!
ხელნაწერი თქვენს სახსოვრად მომიძღვნია!

1996 წ. ივნისი

მამულო ჩემო

მამულო ჩემო, შენზე ფიქრში ღამენათევმა
შენი საზღვრები ნაბიჯ-ნაბიჯ შემოვიარე,
ვეფერებოდი საზღვრებს მიღმა შენეულ მიწას,
ხან რუდუნებით შევუხვევდი ქედებს იარებს.
ღროთა სრბოლამ და ბედის ტრიალმა
რომ ჩაუკეტა სივრცის კარები,
დიდხანს გვანატრა საკუთარ შვილებს,
წმინდა ტაძარი – დავითგარეჯი,
გაუნელებელ ცეცხლით იწვოან:
ნაზი ია და ციციქნა ღიღილიო –
ქართული მიწის მკვიდრსა და პატრონს
რად შეგარქვესო მტრებმა იწგილო...
რამდენი გოჯი მიწა გასხვისდა,
ციხე, მაღალი კოშკი...
სხვაც რომ არ იყოს, მამულიშვილებს
არ მოგვასვენებს ზარზმა და ოშკი,
როდემდე უნდა ვატაროთ გულში
სევდა, წუხილი, დარდი, ტკავილი.
ვიცი, არასდროს არ მოგვასვენებს
მიღმა დარჩენილ მიწის ყივილი...
წარსულზე ვდარდობ, მაგრამ აწმყოშიც
თავად ვიხილეთ ბედი ასეთი-
ჩვენია, მაგრამ ჩვენი არ არის –
შუაგული ქართლი და აფხაზეთი...
ფიქრით გათანგულს და ძილგატეხილს,
გულისტკივილმა ცრემლი მადინა,
დიდხანს მარწია შავი ზღვის ტალღამ
და ბეწვის ხიდზე ჩამომადინა...

1997 წ.

ბასროლა

ძმათა ბარიკადები აღმართულა ქუჩაში,
გადაშლილა ისტორიის სისხლიანი ფურცელი,
დასიერნობს კაენი თავისუფალ თარეშით,
მისთვის მსუბუქ პასაჟებს მზიარულად უცქერის.
ერთ დროს ხალხი ჭკვიანი, დაყრუედა და გაქვევდა,
სიბრძნე განუდევნია, საშინელ ბრბოდ ქცეულა,
სულში ჩასახლებულა საშინელი დემონი,
აზრთა სხვადასხვაობა მტრობად გადაქცეულა.
დაიძაბა ქუჩა და ავი ბარიკადები,
ძმა გულდაგულ ამოწმებს ძმათა გულის სამიზნეს,
იქნებ, უენებელ იყოს წამი, მართლაც საზარი,
ვინმეს რომ თავისი ნებით ეშაფოტზე ავიდეს...
დაწყდა გულის სიმღები, მიწამ ამოიკვნესა.
ერთმა, ძმათა სამიზნე სადღაც შორს მოისროლა,
ქართულ ზეცას შეხედა, ჯვარი გამოისახა...
ბარიკადზე გაისმა თვითმკვლელობის გასროლა...

1996წ.

იქნება

შენ ისედაც პატარა ხარ, ნატყვისთვალო,
გასაყოფი რაღა გქონდა, მამულო?
კავკასიის მთაგრეხილო და ქედებო,
მღელღებო პირცვარგადანამულნო,
შენ ისეთი ფაქიზი ხარ, სანატრელო,
მიკვირს, მტრებმა სული რომ შეგიშფოთეს.
ჯვარს გაცვეს და მკერდი შანთით დაგიდაღეს,
მაგრამ მაინც ვერა, ვერ დაგაჩოქეს...
შენ ისეთი ლამაზი ხარ საფიცარო,
მოხიბინე, ტურფა და მშვენიერი,

ვით არისო ის ეგეთი თვალწარმტაცი,
 შურით სკდება ხარბი გადამთიელი,
 შენ ისეთი მოწყალე ხარ, ღვთისნიერო,
 მკერდზე ყვავის თვით სიკეთის თაველი,
 ქართველები სიცოცხლესაც არ ზოგავდნენ,
 რომ დაეცვათ მიწის ერთი მტკაველი,
 შენ იმდენი მწარე ცრემლი დაგდენია,
 მისგან გაჩნდა წყაროები ანკარა,
 შენს მშობლიურ გულს უკენესია იმდენჯერ,
 რამდენ სხვისაც ღვთის შენი მზე თაკარა,
 რაც არ უთქვამს ნამდვილ პოეტს, სახიერო,
 შენმა მონამ, აბა, რა ვთქვა მე ისეთი.
 ვიცი, ამ წუთს შენი გულის იარაა
 ღედის ძუძუს მოწყვეტილი აფხაზეთი და „ოსეთი“,
 დრო გაივლის, ეს იარაც მოშუშდება.
 იქნებ, აწი მაინც გერგოს ღვთის ნება,
 და ტანჯულო სამშობლოო, ცრემლიანო,
 დიდმა ღმერთმა მოგანიჭოს მოსვენება.

31.07. 1996 წ.

თვალეზი

თვალეზში იკითხებაო ადამიანის სულის სამყარო,
 პო, ამბობენ ასე,
 თვალეზიო გულის სარკე და წმინდა წყარო,
 სიკეთით სავსე.
 როცა გული ხარობს, მაშინ თვალეზმა
 ღიმილი იცის.
 თვალეზში ირეკლებაო კამკამა ზეცა და
 მშვენება მიწის.
 ბავშვობიდანვე ამედევნა საკუთარი

თვალების სევდა.
როგორც ყორანი, ავბედითი და უსიამო
ფეხდაფეხ მსდევდა...
თვალები ჰქონდა ისე ლამაზი და მოალერსე
საყვარელ დედას,
მისი სინათლე და სიკამკამე შეშურდებოდა
მე მგონი მზესაც;
როცა შემნიშნა თავის გოგონას
თვალებზე სევდა,
„ეჰ, შემეძლოსო ჩემი თვალების შენთვის ჩუქება,
მოგიკვდეს დედა...“
დედის თვალები გზას მინათებენ
ისევე ღლესაც,
მაგრამ არ გაქრა, არ გამინელდა
თვალებზე სევდა.
ბოროტი ეშმა ასე ხითხითებს: – რაღად გინდაო
თვალების სილამაზე შე აწ, საპყარო?
მე კი ის მტანჯავს, ისე მივდივარ,
რომ ვერავინ შეძლო, იმის სიღრმეში
ამოეკითხა სულის სამყარო...

31.07.1996წ.

ნეტავ, შემეძლოს ხილვა

ძველი კოლხეთის მიწავ,
მამა-პაპათა საძვალევ,
ნეტავ, შემეძლოს ხილვა,
სანამ სიკვდილი დამძლევს,
— მაგ შენი მთა და ბარის,
მეგრულ ფაცხის და ოდის,
ჩვენი წინაპრის გვარის,
ადამიანთა მოდგმის,
სად არს ფესვები ჩვენი,
ყორის ნანგრევი ქვები,
სასაფლაოთა ლოდნი
წარსულის მღუმარების...
ჩემი ხობი და ხეთა.
ბუკნარი და ასკანა,
მშობელ კუთხეთა ზეცა
ყველგან ერთმანეთს ჰგვანან...
ძველი კოლხეთის მიწავ,
მამა-პაპათა საძვალევ,
ნეტავ, შემეძლოს ხილვა,
სანამ სიკვდილი დამძლევს.

* * *

დამრჩა ოცნება მათ სანაცვლოდ
ჩვენს ნასახლართან ფართე ეზოში
გადახმა მოლის მწვანე ხავერდი,
დიდი ხანია ჯანიც არ მომძევს,

მე ჩემს ოცნებებს შემოვაბერდი.
მხოლოდ ამ სულში კენესის წარსული
ჩემი ბავშვობის გამოძახილი,
ადესის ვაზი, მამის დარგული,
გახმა... თხმელებიც დგანან დახრილი;
გუბაზეულის ტოტი დუდუნა
ბავშვობის ხსოვნას ესაუბრება,
ჩემი სიცოცხლე ვით გააზუნა
იმ ავსადარო სეტყვიან წლებმა.
ჭას ატმასნია ხავსი ზავერდა,
მაყვალნი ისევ ხარობს გარშემო,
მე იმ ჭის წყალი ვინ დამაყვედრა,
რომ არ ივსება იგი საჩემოდ?!
ჰოი, ბავშვობის წლების ჩრდილებო,
სიამით სავსე და შხამით სავსე,
იმედო, სიტყვით დანაპირებო,
ჩემს მამულეთში წყალს აღარ მასმევ?..
დამღალა შენი ნახვის ლოდინმა,
კორდო, შემოგრჩა იქნებ ის მოლი,
სადაც ავიდგი ფეხი ყმაწვილმა,
და საიდანაც წაველ ობოლი...
არსად აღარ დგას ერთი ძირი ხეც,
ხვატში, თავსხმაში რომ შემიფაროს,
ჩამქრალა თითქოს ჩემი წილი მზეც.
დამრჩა ოცნება მათ სანაცვლოდ,
ძველ ნასახლართან, ფართე ეზოში
გადახმა მოლის მწვანე ზავერდი,
დიდი ხანია, ჯვანიც არ მომდევს,
მე ჩემს ოცნებებს შემოვაბერდი.

ვინ დაგიჯერებს, რომ გულწრფელად გიყვარდა ყველა?!

ვინ დაგიჯერებს, რომ სიყვარულის იდექი მცველად
წმინდა ხატის წინ – ლოცვად და ღამის თევად?

ვინღა ირწმუნებს, რომ მამულის ჭირი და ღხენა
გულის გულამდე მოგიტანია?!

არავის არ სჯერა, არავის არ სჯერა დიდი ხანია!..

ვინ დაგიჯერებს, რომ გიყვარდა ადამიანი,

მისი ვარამით დათუთქულ გულს შვებას აძლევდა,

შენს გრძნობებს უთქმელს, ატყვევებდა ბნელი საკანი
და მწარე ხვედრი...

ვინ დაგიჯერებს, რომ ფუფუნება არად არ გიღირს,

რომ დედულეთი, მამულეთი ნატვრად ქცეულა,

მრავალ სართულებს პატარა ოდის კუნჭულზე გაცვლი...

გინდაც სულ მარტოდ დარჩე ეულად,

ოღონდაც ჰქონდეს გონების თვალს და თვალის ჩინსაც

ქვეყნად სიკეთის თავისუფლად დანახვის შვება,

ოღონდ გაექცე ავეყია ბრბოს, ბოროტ აზრებით

ყურს რომ გიჭედავს და არ გეშვება...

ვინ დაგიჯერებს, რომ ფოთოლიც კედომის ცახცახით

ხის ტოტს რომ მოსწყდა, გულს გითრთოლებს

და ზე იტაცებ, სევდით დასცქერი...

მასში პოულობ შენ შენს სიცოცხლეს,

ძალადალეულს რომ ღლის ნამქერი.

შემომათენდა

სიო სიყვარულს მიხსნის,
ქარი მიპირებს ღალატს,
მეჩურჩულება ისლი
ზღაპარს – ბავშვურად ნანატრს...
ირხევა ისლის ჭალა,
ტბორის შრიალი ისმის,
ღამეს ელევა ძალა
და კრთის მშვენება ცისკრის.
შემომათენდა მოლი
გამეგო ფიანდაზად,
ამოანათა მზემ და
სხივები მითავაზა.
ბუჩქმა მიმინდო მყუდროდ,
იის სურნელი მათრობს,
მაწყნარებს მშვიდი ძილით
მისი ალერსი სათნო...
შენ დამამშვიდე, იავ,
მოლო, სიოვ და ბუჩქო,
რა მშვენიერი ღლეა,
დავბორიალობ უშნოდ...
ჩემო ისლების ჭალავ,
შემოაღმების ჭალავ,
შემომათენდეს იქნებ,
სანამ გავიგებ ღალატს.
თუ ის ღლე არ დამინდობს,
შენთან ჩამტბორე, ჩქერო,
სიცოცხლის სიძულვილი
რომ ველარ დავიჯერო!...

დავით კუტუბიძის მონათხრობი

სანამ თავადაზნაურობა გაუქმდებოდა, მანამდე მოხდა ეს ამბავი.

სოფელ ქვენობანში იოსებ კუტუბიძეს ერთი გაწმენდილი ღორი უნდა მიეტანა გოგებერიძისათვის. ახალ წელს, იოსებმა წაიღო დაკლული, მსუქანი და გაწმენდილი ღორი, და გიორგი ნიკოლაიშვილიც თან წაიყვანა. გიორგის ერთი კვირის მოყვანილი ჰყავდა ცოლი. იოსები კი უცოლო იყო... მიიტანეს ღორი გოგებერიძისას. გამოვიდა მოხუცი გოგებერიძე და ღორი დაიწუნა... ვაჟკაცებმა გოგებერიძე ჩამოათრიეს აივნოდან და სცემეს. ამის შემდეგ ისინი კახეთში წავიდნენ... რადგან იცოდნენ, რომ აზნაურისშვილები ამ ამბავს არ დათმობდნენ...

გავიდა 15 წელიწადი. ბატონობა გაუქმდა. იოსები და გიორგი ოჯახებს დაუბრუნდნენ. გიორგის ცოლი სიდედრსა და სიმამრს გაუთხოვებიათ, და იმ დროს ქორწილი ყოფილა დანიშნული. მივიდა გიორგი ოჯახში, მისცა თავისი ქალს სალამი, მაგრამ გიორგი ვერავენ იცნო — კახეთში ყოფნისას წვერი არ გაეპარსათ... გიორგიმ ჩონგური მოითხოვა და ზედ დაამღერა:

„მე ვარ გიგლა ბახტურიძე
დაბადებიდან მქვია,
ცოლის ქორწილს შევესწარი,
ბედიც ამასა მქვიაო,
მეფე, შენ სიძელ იყავი,
და შენთვის მომიციაო“.

(*გიგლა ბახტურიძე — ნიკოლაიშვილის სიგელი იყო)

(ჩაიწერა მისმა შვილიშვილმა — მამუკა კუტუბიძემ)
(1982 წ.)

პეპია და თედო

ცხოვრობდა ღარიბი გლეხი თედო. ჰყავდა ცოლი, სახელად ებეია. არაფერი გააჩნდათ... ებეია ყოველდღე ლობიოს ხარშავდა. ერთ საღამოს თედო დაღლილი და მშვიერი მოვიდა შინ. ქოთანს თითი ჩამოჰკრა და გაბრაზებით იკითხა: „ისევ ლობიო გაქვს?“ – ებეიამ არ უპასუხა. მიჯდა თედო კუთხეში და იცდის, ბოლოს, ცოლს ეუბნება: „დამიკენკე, ებეია, ერთი კოვზი“. ებეიამ დაუსხა. – „კილო დამისხი, ებეია“ – სთხოვდა თედო ისევ. ებეიამ კიდევ დაუსხა. გაძლა თედო დაწუნებული ლობიოთი. ცოლს შეხედა, გაუღიმა... ხელი ჩაიქნია და ჩაილაპარაკა: „როცა გშია ებემია, ცივი ჭადიც შაქარი“.

*ჩაიწერა ხათუნა დოლიძემ ლიანა დოლიძისაგან
(1996 წ.)*

* * *

მოსწავლეობის დროს დედაჩემი, მოსწავლეებთან ერთად ჩაის საკრეფად წამოუყვანიათ. მათ თან ხლებიათ აწ განსვენებული გულნაზი მასწავლებელი. მაშინ ჩაის ხარისხს დიდი ყურადღება ექცეოდა. მწონავ ცინცაძეს მოკრეფილი ჩაი დაუწუნებია. გულნაზი მასწავლებელი შეჰკამათებია. მწონავი კი, უმტკიცებდა, რომ მათი მოკრეფილი ჩაი უხარისხოა და სადმე. მანდ კუთხეში მიაყარეო... და ეს ყველაფერი, უნებურად, ლექსად გამოსვლია:

პატივცემულო გულნაზი,
ეგ ჩაი არის ყრუ, ნაზი...
ურევია უხეში,
მიაყარე კუთხეში...

*ჩაიწერა ნინო მდინარაძემ დედისგან – ჩიტო მდინარაძისგან
(1996 წ.)*

ჩემი სოფლის დილა

მთრთოლვარე ნამი ჩამოცურდა ვარდის ფოთლიდან,
დაეცა მიწას სასომიხდილი და გაინაბა.
მიმოიხედა მორიდებით, კრძალვით და მალვით,
უმაღლესი ტომნი დაინახა და გაიხარა.
მზემ ამოსვლამდე გამოუშვა სხივი მიწაზე
თავის სამეფოს დასაზვერად, სამოგზაუროდ...
შეშინდა მთვარე, გაიცრიცა, ფერი დაკარგა.
თავესაფარი გამონახა საბედნიეროდ.
გამოაღვიძეს ჩიტუნებმა ნაზი გალობით
ჩათელემილი და მეოცნებე წყარო ანკარა.
ტყე შეიშმუშნა, დააღწია თავი ზმანებებს
და მის ბინადართ განთიადის მოსვლა ახარა.
იასამანმა დაიბერტყა კალთა ფაქიზად,
თავი ამაყად წამოსწია და გაკეკლუცდა,
კუდმაკრატელა შეფრთხილდა, ჩაიჭიკჭიკა
და მთელ სამყაროს ბედნიერი დილა უსურვა.

1996 წელი

ცხოვრების იქსი

ეჰ, ცხოვრებაში ყველაფერი სხვაგვარად ხდება:
კაცის სიკეთეს მაშინ ვამჩნევთ, როდესაც კვდება.
სიკვდილი მწარედ დაგვფაქირებს ავი საწუთროს ბედისწერაზე,
სიკვდილი წამში შეგვაგრძნობინებს ჩვენგან წასული
კაცის სიკარგეს.

ფრთხილად გავზომავთ გადადგმულ ნაბიჯს და უკუვაგდებთ
ფიქრებს უვარგისს.

გავეჯიბრებით მაშინ ერთმანეთს მკვდარის ქებაში,
ცოდვების შიშიც ფრთებს გაშლის მაშინ...
და ეს მოხდება, სამწუხაროდ, ძალიან გვიან.
ცოცხლად დარჩენილთ გაუტანლობის ბოლმები სდიან.
ასეა, კარგო, ცხოვრებაში ამგვარად ხდება...
ვიცი, წინასწარ რას იტყვიან მოყვასნი ბევრზე,
დაფნის გვირგვინსაც დაჰკიდებენ ლამის კისერზე.

1996 წელი

წარსულიდან გამოყოლილი

ჩემი ბავშვობის სისხლი – ლურჯი ოცნების მხარე
ცისკენ მზირალი თვალი და გარინდული ღამე.
სულ სხვანაირი იყო ჩემი ბავშვობის ხანა,
იქ თეთრი ვარდის ტოტი თავს რომ აწევდა ლაღად,
ტყიდან მონაბერ ნიაეს მოჰქონდა სუნთქვა იის
და აკაცის ხეებს თეთრად ათოვდა ფიქრი.
სულ სხვანაირი იყო ის ძველი სახლის ბანი,
წიგნებით სავსე ზალა, ბაბუაჩემის სკამი,
სხვა სითბო ჰქონდა თითქოს ბაბუას ნაგებ ბუხარს,
მის დანატოვარ ხელჯოხს ვეფერებოდი მუდამ.
ჩემს სულში ბუდე ჩადგა წარსულისადმი ლტოლვამ;

ცნობისმოყვარე ბავშვი ყვითელ რვეულებს ვფურცლავ...
მე დავინახე მათში სულის სიმაღლის კვალი
და სატრფიალო ბარათს აჩნდა გრძნობები მძაფრი.
შხაპუნა წვიმის დარად ამედევნება ნატვრა,
იქ. ბაღჩის წნული ღობე ტკბილ მოგონებებს მალავს.
იქ, მარტო ხეს კი არა, ქეასაც სახელი ერქვა.
იმ დროს ინახავს ხსოვნა, დავიწყებისგან ფარავს.
იმ ბავშვობიდან ვიცი, სინდის-ნამუსის ფასი.
ჩემი წარსულის ფესვებს ვერა, ვერ ავყრი პატივს.
ჩემი ცხოვრების წესით, ჩემი სავალი გზებით
ჩემს წინაპართა შორის აქედან ვეძებ ადგილს...

2001 წელი

დედას...

მე მენატრება შენი ცისფერი თვალების სითბო და სიანკარე.
ისწრაფვის შენკენ ჩემი სულის უხილავი სხივები დარდის და
ვგრძნობ – შენ შორეული რა ახლოს ხარ დღეს ჩემს სხეულთან.
სწორედ ესაა ნათელში რომ მახვევს ყველა დღე შენი წასვლიდან
და გულის თრთოლვაც მონატრების ფიქრი ყოფილა. შენ მე არ
მტოვებ... იცი, სუსტი და უსუსური რომ ვარ უშენოდ. როდესაც
მიჭირს შენი ლოცვა ჩამესმის მაშინ და დაკოჟრილი ხელის ალ-
ერსიც ბევრჯერ მიგვრძნია...

და როცა უცებ გამიქრება შენი სახება, მაშინვე გეძებ დაში
ან ძმაში, ყველაზე მეტად მათი სიცოცხლე მივსებას დანაკლისს
შენი სიშორის.

როგორც ეულკანი მოგიზგიზე, ის მზადაა ჩემი გული ჩემი
გრძნობების ამოსაფრქვევად, მაგრამ ვაი, რომ უბრალოა ყოველი
სიტყვა. მას ხომ არ ძალუძს ჩემი გრძნობების გადმოცემა, ანდა იმ
ფერის გამოსახვა, რომლითაც გხატავ.

მე იმ გვირილას ვეფერები, ფესვი სადღაც რომ შენი კუბოს
ფიცარზე უდგას. მისი თბილი და კაშკაშა გული შენი გულივით

სათნოებაზე გვესაუბრება და გვაგრძნობინებს, თუ მაღლმოსილი დახვალ ამ ქვეყნად, იმ ქვეყნიდანაც გზას გაუნათებ აქ შენს მომავალს.

2009 წელი

შიქრები...

ნუ იფიქრებ, ცრემლი ყოველთვის მგრძნობიარე გულის გამოძახილია, განა ნიანგი არ იცრემლება როდესაც მსხვერპლს მიირთმევს?

გახსოვდეს, თითოეული ადამიანის სული ერთი სამყაროა. ზოგი იშლება და ხანგრძლივად ყვავის, ზოგიერთ კოკორს კი ყინვა აზრობს და არც იშლება...

უთანაგრძნე და გაუგე მათ.

კედელზე შენ მიერ მიწერილი შენი სახელი არაფერს ნიშნავს. მთავარია, ხსოვნაში როგორ ჩაგიწერეს ადამიანებმა...

2000 წელი

ტკივილო ჩემო

ღვთისმშობლის ფრესკებს, ქვათა ვედრებას,
 ყოჩივარდებით მოხატულ ზეგნებს,
 ზღვის სიმფონიას და ზეცის სიზმარს,
 აკენის ღიმილს და ჯერ უთქმელ ლექსებს,
 დავითის საფლავს, აპრილის წვიმას..
 მამელუქების შორეულ სევდას,
 ქართველი ქალის ხმალსა და მანდიღს,
 ამორძალების დამწყვდეულ ვნებას,
 ვაზის ავსებას და ქორწინებას,
 მეტეხთან მტკვარის შფოთვის და წრიალს,
 რუსთველის სიტყვას, ილიას სიბრძნეს,
 ვარძიას – ჩემი სამშობლო ჰქვია.
 ენას ჩამომჯდარ აფხაზურ ტკივილს,
 შეუცდომელად მორგებულ ნილაბს.
 ქუჩაში თრთოლვით გამოწვდილ ხელებს,
 გროშებზე გაცვლილ სამარის მიწას,
 გაუტანლობას, დამშეულ ბავშვებს,
 და სისხლით ნაყიდ პურსა და მარიღს,
 ძირში მოსხეპილ ხეების კენესას
 და ნატყევარზე გოდებას ქარის,
 გაძარცვულ სულს და გულის გატეხას,
 ძმისაგან ძმისთვის გასროლილ ტყვიას,
 ოცდაათ ვერცხლად გაყიდულ კაცის
 კვლავ ღალატს – ჩემი სამშობლო ჰქვია.
 ო, საქართველოვ, ტკივილო ჩემო,
 ცრემლებით ჯაჭვის პერანგი ვკერე,
 ღალატისა და ცოდვის გარეშე
 მომესწარი და დამმარხე მერე.

რად დაჰყვება იასამნის შრიალი

რად დაჰყვება იასამნის შრიალი,
ბები, მაგ შენს გახუნებულ სურათს,
როდის შემდეგ შეითვისე ღობილად,
სასთუმალთან ბზით მდუმარე სურა...
რატომ ასდის ძველი საყდრის სურნელი,
ბები, მაგ შენს საქორწინო კაბას,
რად მამშვიდებს შენი თრთოლვით ნაქარგი
ნალელიანი, მეოცნებე ბალბა...
დაგათოვა ქერივის რუხი მანდილი
წლებმა, ბები, ჯავრით მოხრილ მხრებზე,
მარტოობის წამებს ითვლის საათი
და ზამთარიც დააბოტებს მთებზე...

1999 წ.

მე შენთან მოვალ ნელი ნაბიჯით.

ჩემი ცრემლის წილ წვიმა გაყრია კულსამკაულად და დაბერებულ ჭადრის ფოთოლთა უტყვი მეჯლისი იმ დღეს მაგონებს... რა მომერევა, რა წამაქცევს, რა დამაღონებს, ერთხელ რომ მაინც სასწაული დამატყვევებდეს და ჩაგხედავდე სევდაჩამდგარ ცისფერ თვალებში.

მიწის სიმძიმის რა გააყურებს...

ჩაუთვლემიათ ზურგჩანთაში აფხაზური დღეებს...

საგულეს მივსებს მელანქოლია ჯვარდაწერილი სამარის ქვაზე.

კაცობის ვალი ჩამიდგა კვალში. მამა, მიშველე, თუკი ვერ ვზიდე და მაპატიე, ვეღარ დაგტირი. ჩემი ცრემლის წილ წვიმა გაყრია გულსამკაულად და დაბერებულ ჭადრის ფოთოლთა უტყვი მეჯლისი იმ დღეს მაგონებს...

— ოი, შენ ჩემო სიყვარულო! — გეძახდა დედა...

1999 წ.

ბიჭებო, არ ვარგა! ვიმღეროთ თავიდან!
 ბავშვობა წავიდა, ბავშვობა გაფრინდა...
 დავცილდით ჯინჭრაქებს, გათელილ ბალახებს
 და პირველ სიყვარულს წილნაყარს აპრილთან.

ბიჭებო, ამ ჭიქით დაელოცოთ ნატურის ხე,
 ჩვენს შემკრთალ სურვილებს ფრთხილად რომ
 ვართავდით,

სხვენზე დამწყვდიეული ჭინკები დაელოცოთ,
 თოვლში განწირული ჩიტების საფლავი,
 ზღაპრით გატენილი ბაბუის ბალიში,
 მეზობლის ლეკვი და ცისგულა ბარტყები,
 მტირალა კბილები თავგისთვის გაცვლილი,
 მზეზე გამომცხვარი ალიზა მჭადები.
 იების გალობა და მერხის გაბუტვა.
 ჭიაკოკონობა სადამოს თვალები,
 მთვარეზე მიხატული დედები დაელოცოთ,
 ჯოხის ცხენები და მშიშარა ქარები!

ბიჭებო, ბიჭებო, ვიმღეროთ თავიდან!
 გაფრინდა ბავშვობა – ნიბლიის სიზმარი,
 ცხრა გზის გასაქართან რაშები გველიან
 და გაოცებული ცრემლს მალავს ცისკარი...

2000 წ.

ო. საქართველო!

ცას გავცქეროდი და ვარსკვლავთცვენას,
უფალს შევთხოვდი ნათელი დღის გამთენარებას,
ვნატრობდი ქართველთ სიმშვიდეს და ბედნიერ ყოფას,
მამულის გულში გამოდარებას.
მეც მომხვევია მანდილი ქვრივის,
საით მიგყავარ, ჩაძაძულო დედის ბილიკო?
ვერ გაიზარდა შენს უბეში თაობა, მტრისგან
გულის გულში რომ არ დაჭრილიყო.
ო, საქართველო, სიცოცხლე ჩემო,
ტკივილო ჩემო, ჩემო სუნთქვავ და მოთმინებავ,
ბედი მდევარი, ავ ძალღივით კვალში ჩამდგარი,
თუ მიგატოვებს ოდესმე ნეტავ...

2002 წ.

უკვე რამდენი ღამე გავიდა,
ის კი არა ჩანს, ის აღარ მოვა,
წავიდა, სადაც მამულს სჭიროდა,
მძიმე უღელღი შენ შეგატოვა.

სულში შეგცივდა, პატარა ქალო,
ჩაგიკონია ობოლი ბარტყი
და ღამეხილი აგვისტოს ელდა
სიზმრებში წასულს სასთუმალს გაცლის.

რისთვის გასცქერი ნაწვიმარ ხნულებს,
მიწა რად კიყვარს, მოვალე დედავ,
ვინ ჩაგისუნთქავს შხამნარევ ჰაერს,
ვის ატკივლები უფალზე მეტად.

2009 წ.

პარდი

მაისის დილამ შეისვენა ჩემს ფანჯარასთან,
მეგობარივით მომეხვია პირველი სხივი,
შემომადარცვა ღამეული ფიქრების თოვა, –
წამოდექიო, ქალბატონო, გეყოფა ძილი!
რა ჰქვია ნეტავ ამ უცნაურ გამოფხიზლებას,
გაზაფხულის წინ ისე ვდგევარ, როგორც სარკის წინ,
როს სავარცხელი ჩავაყოლე შოლტებს თმებისას,
პატარა ბიჭი დავინახე თვალებდახრილი.
ხელში წითელი ვაშლი ეჭირა, ვაერ გაუშლელი,
გაუმხელელი საიდუმლო, სავსე ცდუნებით,
მე მეკუთვნოდა უნათლესი ღიმილი ბიჭის,
მე მეკუთვნოდა ვარდი, ურცხვი შვილი ბუნების.
მას შემდეგ ისევ თმებს ვივარცხნი ჩემს ფანჯარასთან,
თუმცა მაისი არ მეხვევა პირველი სხივით,
რა მოუხერხო გულში გაშლილ კარდების თოვას,
სად გადიკარგა, სად ვეძებო პატარა ბიჭი...

2009 წ.

ზღაპარი

შეწყვიტეს ჭიკჭიკი ჩიორებმა,
სულში ნოემბერი შემეპარა,
დრო მიქრის ყვითელ ფოთლებივით,
ერთად ყოფნის დღეებმა ჩაიარა,
ქარი ჯიუტია ნამეტნავად,
სევდა იღვენთება მუქ ფერებად,
წუთიც არ აშორებს ერთმანეთთან,
ცაში აფრენას და ძირს დაცემას.
გაძარცვულ ხესავით ამტკივდება,
ბეჭებზე ზამთრის შემოხვევა,
ლამაზი ზღაპარი გაფრინდება
და თვალზე ცრემლი მომერევა.

2009 წ.

ფოთლები

იბადებით, იზრდებით და კვდებით, ჩემო ლამაზებო და საბრალოებო. მიძინებული ბუნების გულსგულში მოძერებით და ყლორტებად იფეთქებთ. მერე აშრიალდებით და თქვენი შრიალი – სიცოცხლის სიმფონია მხრებზე მოეხვევა მიდამოს.

იბადებით, ივსებით და კვდებით, ცველაფერი თავიდან რომ დაიწყოს.

გადის დრო და უბრალოდ ბერდებით.

სულ სხვაა შემოდგომის ყვითელი მეჯლისი, „სულ სხვაა სიყვარული უკანასკნელი“. ნაზი სიოც კი ძალას გაცლით და მიწა ჯადოსნური ნოხებით ირთვება.

გარიჟრაჟზე თქვენი სხეულები ცრემლებით იფარება. მალე გულში ჩაგიკრავთ მიწა მშობელი, ჩემო ალალ-მართლებო, ჩემო ვალმოხდილებო.

დაგელოდები, მეგობრებო, დაგელოდები!

უთქვენოდ ხომ სევდით დავიგმანები.

2007 წ.

სანთელი

სანთელი...

დიდი გრძნობები თუ უბრალოდ სანთელი, რომელიც იწვის...
იწვის, იტანჯება, ცრემლებს ღვრის, კვდება სიყვარულით,
სანთელი მესაიდუმლე... მან ფიქრი იცის, წუხს ვიღაცის ბედის
გამო, იმედდაკარგული ითხოვს პატიებას.

წერილ ძაფზე მინდობილი ღვრის ცრემლებს, ცოდვის ცრემ-
ლებს... მას სიცოცხლე უნდა, სურს ერთხელაც აინთოს და არას-
დროს ჩაქრეს. ნებიერად უტყვია, მაგრამ ერთხელაც ალაპარაკდება.
სხვა რა მოუხერხოს დარდის ვეება ყულაბას.

იწვის სანთელი, უფლის ტანი, სიყვარულისთვის... ცრემლებად
ცვივა. ბავშვობის წლები და დარჩენილი წუთისოფელი.

იტირეთ სანთელთან ერთად, იტირეთ, მეგობრებო!

ნუ დასჯით სანთელს აუნთებლობით!

2008 წ.

ეს ყველაფერი ჩემთვის

დგანან ხეები გოლიათური თავმოშოვნებით. ქარის რიტ-მზე ხრიან ტანს და არ ეშინიათ ძირს დაცემისა. თავდაჯერებით გაჰყურებენ ერთმანეთს და ყოველ გამელკლს სიმდაბლით უკრავენ თავს – ეს ყველაფერი ჩემთვის.

წყნარი ზღვა, სალბუნი სიო, ფირუზი ტალღები, ნისლით შემოსილი საგალობლად მომზადებული დაისი. ვარსკვლავების მე-ჯლისი. კუდიანების ვარდნა და ბრდღვიალა მთვარე... ცა ულამაზეს თაიგულს ქმნის და საკუთარი სურვილით თავზე მათოვს.

იასამნის სურნელით მოიპარა დღე. მზე იცინის, კვდება სიცილით. მყარად ვდგევარ გაზაფხულით აფეთქებულ მიწაზე და მატყვევებს ოცნება. ხელუხლებელი საკუთრება, მისატყვეველი სისუსტე ჩემი.

თავბრუდამხვევად ცეკვავს სამყარო. გულისცემას უოვლის მშვენიერება სიცოცხლისა – ეს ყველაფერი ჩემთვის.

2008 წ.

სიცოცხლისთვის

თითქოს ყველაზე სუფთა და წმინდა საიდუმლო გაგიმზილესო. უცებ გადამეშალა თვალწინ მეტყველი ლოდების სამყარო – უფლისციხე.

დავდივარ, ვეფერები ქვაში გაცხადებულ ჭეშმარიტებას და ღმერთს თვალამღვრეული ვევედრები: არ მომიშალოს სამშობლო ჩემი.

ერთ დიდ ლოდს გადავხედე და გავოგნდი. ქვის ბეჭზე ერთი მუჭა მიწა ჩასახლებულიყო. მიწიდან ყვავილი აღმოცენებულიყო.

ობლად იდგა პატარა ყვავილი, საბრალო და ნაზი, თავმოწონედა ამაყი, სისხლივით წითელი კაბა ეცვა, ყვითელ კოპლებით დაჭორფლილი. ერთი ფურცელი აფრასავით აეწია და ქარის სიმკაცრეს მრავლისმეტყველად უმკლავდებოდა.

მზეს უღიმოდა ქვათა სამეფოს პაწია მბრძანებელი, უგული-სწორო ქალწული.

მზეს უღიმოდა და გამიღიმა მეც...

იმ წუთას ერთმანეთისა ვიგრძენით და ერთ ენაზე ავლა-ბარაკდით.

– გმადლობთ, უფალო სიცოცხლისთვის!

2009 წ.

ქვა

ვისთვის მოხერხებული სასთუმალი, ვისთვის სარკმლის მესაიდუმლე, გულის დამჯორგი თუ ბეჭებით სათრევი, თავშისაცემი თუ საფლავის სედიანი დარაჯი...

ვისთვის თქემით გადარეცხილი და მზით გათანგული ფენილი, ვისთვის გული, მარილის ზოდი თუ ჩუქურთმად სათლელი, ქალღმერთი თუ ჩამოსაჯდომი ყორე. სულში ციხეშეხიზნული, ბებერი გალავნის ძვალი, გველთა თავდასახლელი თუ არაგვების შეერთების მოწმე, წლებით დახავსებული და შეწყვეტილი ბაბილონის გოდოლი...

ვისთვის ხელისგულით სატარები, სამკაული თუ სიტყვათსაკვეთი. ყორნების ჩასაყეფი თუ ზღვის ფსკერის ბინადარი, უფსკრულების განგაში, ტალახის კუზი, შავი მიწის ღობილი და მომაკედავის კუბოზე დაცემის შიში...

ქვის... — ქვის ძმა და ტყუპისცალი, მღუმარე კლდის შვილიშვილი, ღორღის დედა, ლოდის შვილი და კენჭების ბებია... აღმართს ასაგორებელი, ფეხის წამოსაკერელი.

მებრალეა ქვა, როცა მას წვენს ადენენ. მიყვარს ქვათა ღალადი და სულს მიშფოთებს საფლავამდე მისასვლელი ასი ქვა...

ვერ მოვირგებ ცხოვრების წესს ქვის გახეთქვის და ვერც ქვაში გავსვრები.

ქვა ქვაზე არდარჩენილი გორავს გზააბნეული...

ქვების შურისძიებისგან მრუში დედაკაცივით დამიფარე, ღმერთო!

2008 წ.

მონატრება

მეგობრის სსოვნას

ზაფხული ჩითის კაბას ისწორებდა.

მზეს მეჯლისი მოეწყო.

ცას ფერადი სიზმრების ფრაგმენტები სწყდებოდა.

ტოლს უხმობდა გათანგული ჩიტი.

გულგამთბარ მიწას სულს უღებდა მიამიტი ბალახი.

სხივები ნატერფალებს გიკოცნიდა და ივსებოდა ნებიერი ღი-
მილით სამყარო...

მერე გული ამოუჯდა ცას და დაპირქევდა.

მიწას ობი მოეკიდა.

იწექი შენ – მოცელილი გვირილა და გაძლება უსაშველოდ
გაჭირდა.

უფსკრულივით ჩაიხერგა საგულე...

მერე ყველაფერი იყო – მზე, ცა, ჩიტები, ბალახი, მიწა, მა-
გრამ...

მიწა – საფლავის ზვინულს დაემსგავსა,

ბალახი – მწვანე იატაკს.

ცა – გეომეტრიულ სიბრტყეს,

მზე პატიმრის ნახატს და ჩიტები გულისწამლებად აწრიპინებდ-
ნენ ერთ კლავიშს...

მერე მზემ გული გაათბო...

წვიმის წვეთი ანგელოზის ცრემლად იქცა,

ცა – მონატრებად,

ჩიტი – მაცნედ,

მიწა – ყოჩივარების სარეცელად,

ბალახი კი – მიწის სევდად...

გოგომ შენი ნაქონი კაბა ჩაიცვა. კაბას მზის, ცის, წვიმის,
ჩიტის, მიწის, ბალახის სუნი ასდიოდა და სამყარომ შენი ღიმლით
გაიდიმა...

ღმერთო, დაიფარე ანცი მეგობარი და საფლავის ქვას შეხიზნული ელდანაკრავი ჩვენი ბავშვობა.

2009 წ.

წილხვდომილი შენი

დაპატარავდა სიყვარული, დაპატარავდა, ნემსის ყუნწში გასამკრენად მოიქცა და... მიგივიწყეთ.

მადლი მიწად იქცა და პურით ცხონდა ქართველი.

მიინაგლა ძველი ჟამის ზართა რეკა, კვლავ აჩხრიალდა ოცდაათი ვერცხლი.

„ძლევაი საკვირველს“ „ძლევა“ გამოეცალა, „ვეფხისტყაოსანს“ – „ვეფხი“.

ღუშმანის ჩექმა სასულეს დაებჯინა. შავ ჩარჩოში ჩაიკეტა ჯანი და სხივი. დაჯარდა გულგამეხილი ნაფუძარები, დაიკაწრა პატარა გული შიშითა და სისხლით, ღენთითა და ნაღმით, როდის ნახა მშვიდი სიზმარი, აღარც კი ახსოვს.

კვალში ჩამდგარმა სასოწარკვეთამ ვერ დააჩოქა მაინც ქართველი და ძმამ სამიზნედ ძმა აირჩია. ბაგეს ლუქი აეხადა და ენას ჩამოჟდა ბრტყელი სიტყვები – რკინაჩამჯდარი, ნაკატუსები, თივის ბულულა, სარეველა და მცურავივით ლივლივა.

ნაცრისფერი ღლეები ბრაზილიელმა „ტარიელებმა“, არგენტინელმა „თინათინებმა“ შეაფერადეს.

ამასობაში ქართველმაც გაიხადა, ისე ურცხვად, თითქოს ჯერ ვაშლი არც უჭამია. დაახურდავა უფლის სახელი და თითო ხურდა ისე მოირგო, როგორც აწყობდა, როგორც მოუხდა ღიმღის, სავარძელს, ტოლერანტობას, ინტეგრაციას...

ცოდვის ხურჯინმა ბეჭები დაამძიმა, ბეჭებმა – მიწა; მიწა, რომელსაც შენი ხელებით ნაქარგი კვართი გულში ჩაუკრავს.

ხატებიდან ნაღველი ღვენათავს. ასე სცვიოდა შენს ძეს ცრემლები, როცა „ქალაქი იგი“ იხილა.

წილხვდომილი შენი სულგამარცხული სიბნელეში თავაწყვეტით მიექანება.

ეჰ, საქართველოვ! „უკეთუმცა გეცნა შენ, დღესა ამას მშუდობად შენდა, ხოლო აწ დაეფარა თუალთაგან შენთა“.

ვიდრე, იმეხებს კვირის მერვე დღე, კაცი რომ მიდის გზაწვრილზე ხუთიოდე მხლებლით, მზის სხივი რომ ეზმანება, მისი ცრემლის წილ, მისი ნეტარი გლოვის სანაცვლოდ, კელავ დაიფარე ურჩი ქართველი...

2009 წ.

პარასკევი

მირბის დღეები, სიყვარულით ნამარხულევი
და ყოველი დღე პარასკევია,
ავტომატები ჟინმორეული,
სისხლი აბელის ცხრა წყაროდ და
გადაბრეცილი ხვალის შარაგზა...
წუხს ამერიკა,
გმობს ევროპა...
ობი გვედება! და
მირბის ობმოდებული დღეები...
პრესა, სიყალბის გულისპირით მოგვირისტული,
ფერადი ყუთი მომხვდური სიშიშვლით,
ცერემონიალები,
მუქი ნიღბები,
ფილმები ცოდვის საცეცებით,
ფილმები ურვაშეხიზნული,
ლილოჭრილო „შუა ქალაქის“ ღიმილით
და მაინც
მირბის უბადრუკი დღეები და
ყოველი დღე პარასკევია.
ცივი კიბის შეჩვეული საფეხური,
მწუხარე ფანდური,
თუნუქის ყულაბა ჩალის საფასით.
მოკლეს... გალოთდა... გაიყიდა გრამ კოკაინზე...
შეუფუთავი ძუძუთა ბავშვები –
ნეშოში მოსროლილი ნუშის ყვავილები
და ტკივილი,
ლაიწის ძელებში ჯიუტად ჩაფრენილი.
შეიძლება მომავალზეც იფიქრო –
მტკვარს ჩაამტერდე ამღვრეულ გულში,
ეული ლანდები და ეს მერამდენედ ჩავლილი

უნდო წუთები...
გაქცევა გინდა ჭინჭრით ნაცემს,
ტოტებდაჭორკლილს,
ჩრჩილით გამოჭმულს...
ლამპიონები,
ლამპიონები...
პათეტიკურად ბრწყინავს შენი დედაქალაქი!
დგას ქაშუეთი,
ძმისაგან დევნილის თავშესაფარი,
მომლოდინე სამრეკლოების თალხი კედრებით!..
რით ვერ დანაყრდი თვალხილული სასწაულებით?!
ერთი ნაბიჯი...
მშვიდი ფრესკები და გალობა, ისე შენეული,
ენის წვერიდან წარგტაცეს თითქოს.
ტაძრის ზღურბლთან პარასკევია...
იტირე,
სანამ ჩაჟანგულხარ,
იტირე ერის სახელით!

2010 წ.

ლარიანი პასტა

სირბილით გულამოვარდნილი ლაშა ოთახში შევარდა.

— დედა, ლარიანი პასტები მოუტანიათ კომერციულში, გახსოვს, ნინოს რომ ჰქონდა? მიყიდე რა!

— პასტების მეტი რა გაქვს?

— გემუდარები, დედა!

— რა ეშმაკი შემოგიჩნდა? ლარით შაქარს გიყიდი და ჩაის დაგალევინებ.

— დედა, ტუში ასხია შიგ და ისე ლამაზად წერს, აჭიკჭიკებს, მიყიდე რა! აღარც დავისვრები, სულ ვიმეცადინებ, ყველაფერს დაგიჯერებ. გეზვეწები, დედა!

გახარებული ბიჭი ხელში ლარიანით ქუჩაში გარბოდა...

ზარი დაირეკა. ტანსაცმელამოჩრილმა, თმებაჩეჩილმა და გაოფლილმა მეორეკლასელმა ბიჭებმა კარებში შეასწრეს მასწავლებელს და თავიანთი ადგილები დაიკავეს.

შემოვიდა თუ არა, ერთმა გოგონამ მასწავლებელს პატარა ფურცელი გაუწოდა.

— მასწავლებელო ლაშას თქვენზე უზრდელობა დაუწერია.

მასწავლებელს, უნდოდა ფურცელი დაეკუმშა და გადაეგდო, მაგრამ ცნობისწადილმა სძლია, რადგან საყვარელი მოსწავლე ახსენეს. ნაწერს თვალი გადაავლო.

მოულოდნელობისაგან თავზარდაცემულ ლაშას თვალები დაეჭყიტა. გამშრალ ყელში ძლივს ამოუვიდა ორიოდ სიტყვა:

— მასწავლებელო, მე არ...

— მასწავლებელო, ლარიანი პასტა მხოლოდ მაგას აქვს, — თავს დაესხა მეორე გოგონა.

— ღიახ, მასწავლებელო, არც მაგაზე ლამაზად წერს ვინმე.

ეს უკვე სოფო იყო. სხვა დროს ძალზე სიამოვნებდა ამ გოგონას წკრიალა ხმის მოსმენა.

ლაშას უნდოდა წამოდგარიყო. მერხს დაეყრდნო, მაგრამ მუხ-

ლები უკანკალებდა, ფეხქვეშ იატაკი ეცლებოდა.

– მასწავლებელო...

მეტი ვერაფერი თქვა. ყელში მოწოლილი ცრემლები ახრ-ჩობდა.

– ხმა ჩაიწყვიტე! – დაუყვია უეცრად მასწავლებელმა. უტყუარ არგუმენტებს ზემოქმედება მოეხდინათ – აი, თურმე, შენ ვინ ყოფილხარ!

გაკვეთილი ჩვეულებრივად გაგრძელდა.

– გადაშალეთ რვეულები. დააწერეთ დღევანდელი რიცხვი და საკლასო წერა.

ლაშას არ უნდოდა პასტისათვის ხელი შეეხო. ერთ წუთში საყვარელი ნივთი, თვალისჩინივით რომ უფრთხილდებოდა, საშინ-ლად შესძულდა. „რა ეშმაკი შემოგიჩნდა?!“ – გაახსენდა დედის სიტყვები და ძალიან მოუნდა გულში ჩაეკრა დედას.

მასწავლებელს დაფასთან არ გამოუყვანია. არც ხელი აუწევია. მაგალითებს მაინც ვერ ამოხსნიდა. თითქოს ვეღარც ხედავდა, ციფრები ირეოდა.

მასწავლებელი გავიდა. თანაკლასელები მაშინვე თავს წაადგნენ.

– უზრდელი! მასწავლებელზე რა დაწერა!

– ბავშვებო, მაგასთან არ ვითამაშოთ!

– უნდა დაეთქეშე ერთი ხოშიანად!

ბიჭს სახე გაღურჯებოდა. ტუჩები ჩაეკვნიტა, რომ არ ეტირა. ჩანთა აიღო და ოთახიდან გაეარდა. გარბოდა, მთელი ძალით გარბოდა. ეგონა მერხები, სკოლა, ხეთა ჯარი, ბურქები... რაც მოიტოვა, ყველაფერი მისდევდა. ძალაგამოცლილმა ჭიშკართან სასოწარკვეთით დაიძახა:

– დედა!

მეორე დილით სკოლის შესასვლელში ორი ქალი საუბრობ-და:

– წამოსვლა არ უნდოდა, მთელი დღე ტიროდა...

– ძალიან მეტკინა გული, მაგრამ შენ რომ გაგეგო, არ მინ-დოდა.

- იქნებ მაგას არ დაუწერია...
- ყველას ნაწერს ვცნობ, არ შემეშლებოდა.
- რა ვიცი... დამნაშავე რომ ყოფილიყო, თვითონ არ მომი-
ყვებოდა...

ზარი დაირეკა. მასწავლებელი ბავშვებს არ მისაღმებია.

- გუშინდელის შესახებ უნდა ვისაუბროთ.

ბავშვებმა ლაშას გადახედეს.

- მე ვიცი, რომ ლაშას ავტოკალამი სულ მერხზე იდო. თითოეულ თქვენგანს ხშირად აგიღიათ ის...მე ახლა დანადგარს მოვიტან. თქვენ მორიგეობით დაადებთ ხელს და ზედ აღინიშნება, ვინ დაწერა გუშინ ის... მერე დანადგარი რაღაცას იზამს... სჯობს, თვითონ თქვას, ვინც ეს ჩაიდინა, შემდეგ გვიანი იქნება.

მასწავლებელი მერხებს შორის დადიოდა და მკაცრი ტონით ერთსა და იმავეს იმეორებდა.

- ჯობს, თვითონ თქვას!

მოულოდნელად უკანა მერხზე ჭორფლიანი ბიჭი ატირდა...

2009 წ.

ფრთა ფრთას უეშოპკრა

აუტანელი სიცხე ჩამოწვა.

ზურამ განმარტოებით მღვარ თხილის ხეს გახედა. ამ ძირსაც მოვრჩები და შემდეგ ვიბანავებო, — გაიფიქრა.

რამდენი წელია ამ ხეზე თხილი არ ჩამოკრეფილა. ის ბაბუას მამის დარგული იყო. ზომაზე ბევრად მეტად გაზრდილიყო, მსხვილი ტოტები ღონიერი კაცის მკლაებზევით დაეკუნთა. ხის ძირი გაუვალ მაყვლიანში ჩაქარგულიყო. დედას ეშინოდა, შიგ რაიმე არ ბუდობდეს. ერთი ძირი თხილი არ დაგვაქცევსო, ჩვენი სამყოფი თხილი ისეც მოიპოვება ამ ეზოშიო... მაგრამ ზურა პატარა აღარ იყო, ტბის ნაპირზე დაგრაგნილი გველებისაც აღარ ეშინოდა...

ბუჩქები მისწი-მოსწია, გადათელ-გადმოთელა, და ხის ძირს მიაღწია. თხილის ამონაყარი ყლორტებიდან მზეზე რაღაც აბჭყვი-აღდა. ზურა დაიხარა და რას ხედავს, კოვზი, ჩანგალი, თუნუქის თავსახური, გილზი, ჩვილი ბავშვის წინდები... უეცრად ქალის ხმამაღალი მოთქმა ჩაესმა ყურებში:

— ჩემი მამუკაის წინდები, ანი-ი-იი!

ბიჭს გული აუთრთოლდა. კალათი დააგდო, ტბასთან მივიდა და ნავი შეხსნა, დაჯდა, თბილ წყალში შეცურა, მახსოვრობას შემორჩენილი სურათები დალაგდნენ, ძლიერ კაცს თოფი გადაუკიდია, პატარა ბიჭი ხელში აუყვანია და გაუვალ ტყეში მიდის. გზა არ მთავრდება. მაღალი თხემელა, ყვავის ბუდე, ნაცრისფერგულიანი, ყვითელნისკარტიანი შავი, შემფრთხალი ბარტყი.

— ყოყია დავარქვათ

— ყოყიას შია!

— მაგის დაპურება ზურას ევალება.

— ძალიან გონიერია. როგორც კი დაუძახებ, მოფრინავს.

— ყოყიამ ქურდობა დაიწყო!

— მეზობლები გადაგვიკიდა!

— ქვაბს თავსახური გადაადრო!

— სურათები მოიპარა და სადღაც გადამალა!

– ბავშვის საჭმელი შემიჭამა! მომავლოდ, თორემ მოვკლავ!

– მეზობლები დავკარგე. ნებია აღარ გველაპარაკება, ბავშვის ტანსაცმელი დამიბრუნეთ, თორემ ზურას დაგიწყევლითო, მეტი აღარ შემიძლია, ამ ყვავის გულისათვის ოჯახი არ დამანგრევენიო!

თვალზე ცრემლჩამდგარმა კაცმა თოფი ჩამოხსნა, ყოყია უბეში ჩაისვა და წავიდა... კაცმა ბიჭი მუხლზე დაისვა. ყოყიამ ფრთა ფრთას შემოჰკრა და გაუჩინარდაო, – მოეფერა... იმ ღამით თავ-სხმა მოვიდა, ტბა აღიღდა, წყალი გადმოვიდა და უამრავი თევზით დაიფარა ჭალები, მერე წყალმა ჯებირიც გაარღვია...

ზურა სახლში ღინჯი ნაბიჯით შევიდა და მამის სანადირო თოფი ჩამოხსნა...

2006 წ.

* * *

ორი ბიჭი მიდიოდა გზაზე,
ორი ცელქი, თვალხატულა ბიჭი,
ფეხსაცმელით აგორებდნენ კენჭებს,
მოიტოვეს გაჩორკნილი ზიდი.
აი, კარებგამარცვული სახლიც,
მარტოობით და სიძველით საესე,
ზეზე აძვრნენ, ამოივსეს ტყემლით
ჯიბეები და ჩანთებზე დასხდნენ.
მერე ერთმა ნაპარავი ცარცით
მიაწერა: „ლამას + ლელა“
კედელს, ხაესის სიზმრისაგან დაღლილს
და მეორეს გადახედა ცერად.
სტვენა-სტვენით მიდიოდა გზაზე,
ორი სახელოთხუპნული ბიჭი,
„გაზაფხული შემგდარიყო რაშზე“,
ქუჩას ფენდა იასამნის ღიმბილს.

2001 წ.

სარენწკელა

ერთ ღელეს ვიცნობ,
როცა მთები თალხებს ჩაიცვამს,
ერურჩულება იდუმალ ღამეს,
გულში იხუტებს
შემოჯარულ ხეთა აჩრდილებს
და მიუყვება თავის ნაკვალევს
ხანდახან ჭინკა
ესტუმრება, უცხო სურვილით
გიორგობის თვეს ჩამორჩენილი,
ფეხით შედგება
წყლის უბეში ჩაძირულ მოევარეს,
აატკარცალებს ჭოტის კიკილი,
სარენწკელა კი
ისევ ჰყვება ძველთაძველ ზღაპარს
თხემლის თუ მუხის, ყვავის თუ ჩხართვის,
ია-იები ესიზმრება, ტყის ჰწვანე კაბა,
ასკილის ცეკვა ზამთრისგან დაღლის,
დილით, როდესაც
მიაშურებ ტალახმიკრული
ფეხსაცმელების შემოსავლებად,
თავს დაიმშვიდებს,
ცას ახედავს მღვრიე ღიმილით
და ხმაში ბზარი შეეპარება.

2002 წ.

ბეზიას

მოიღალა, შეძოდგომა ღზენით,
ძეწნის რტოებს შეჰპარეიათ თრთოლვა,
სულს მიხუთავს დასაღვრელი ცრემლი –
აივანზე გადმომდგარი ხსოვნა.
შენი ლანდი ირეკლება, ბები,
გზას გაჰყურებს გატეხილი თვალი,
ჩამომდგარა ფოთოლცვენის ეტლით
შენი ხსოვნა – ჩემი ზურგის ქარი.
მზეს ჩასთელიმა, შენი თავშლის ფერით
დაიმშვენა აბურდული კალთა
და ნოემბერს უცნაურად შვენის
შენი ხსოვნის სედიანი ბაფთა.

2001 წ.

ოლონდ ეს არა!

კაპასი მარტი სტენითა და ვიშვიშით აწყდებოდა კედლებს, მინებს აზანზარებდა.

— დე, წყალი!

წყალს გემო დაჰკარგვოდა, თითქოს გუბიდან ამოიღესო.

შეშუპებული სახე წითელი ლაქებით დაფარვოდა, მძიმე ქუთუ-
თოებს თვალები დაევიწროებინა, არაქათი გასცლოდა გაოანგულ
ბიჭს.

რამდენი ია მოუძებნია დედას...

დააცემინა და სისხლდენა დაეწყო. თავი გადააწვეინეს. ცივი
ტილო დაადეს, სისხლი მცურავივით უსრიალებდა ყელში. სა-
წოლიდან წამოვარდა.

— ქალო, ვამპირი ხომ არა ვარ?!

ღებინება დაეწყო, იატაკზე სისხლის გუბე დადგა.

დედას ჯერ კიდევ გუშინ ჩაუსახლდა გონებაში ბავშვობაში
განაგონი — იმ წელიწადს სამი ბიჭი მიირთვაო ბატონებმა.

ცრემლად იღვრებოდა ძვლებდამტვრეული ბიჭი. მერე... თანაკ-
ლასელები და წითელი ბურთები. ზველა და სისხლდენა. სისხლი
წვეთავდა ჭერიდან. მისი წვეთები სრაალებდნენ ფანჯრებზე...
დაიწვა ბიჭი.

— დედა, მიშველე!

ბატონებმა მიირთვაო..., — ტანში ცრიდა დედას შორეული ხმა.

ჭრელხალათიანი ქალები და წითელზონრიანი ვარია, სამი წი-
თელი კვერცხი, ლადარში გამომცხვარი ყველიანი კვერი, ვაშლები,
იები... იები... სანთლები და წითელბაფთიანი გიტარის მობოდიშება.
„ბატონებო, მოუოხეთ“...

მაჯღაჯუნებმა მძიმე ფლოქეებით გადაუარეს, ბოლოს მიწა
ჩასკდა და ჩაიტანა... ველარ წვდებოდა ბიჭი ციდან დაშვებულ
კიბეს...

ექიმი...

ანაცერია?

გაშრა დედა...

ბიჭი შეიკრა, თითქოს ცხელი ტყვია ჩაასხეს ძარღვებში, წითელ ქვად გადაიქცა, ბაგეზე შავი არშიებით. შუბლზე ფითრით... გაიქცა დედა...

ცარიელი საგულე გაქალებით ცემდა.

– ოღონდ ეს არა! ოღონდ ეს არა! მაპატიე... ვერ გაუფრთხილდი... უფალო, ერთხელ კიდევ მაჩუქე იგი...

2008 წ.

ეშმას კარუსელი

აგვისტო ფარჩას ირგებდა. სტვენით ვესიტყვებოდი თაკარა მზეს...

უეცარმა კომმარმა თავდაყირა დააყენა სამყარო და ჩემი ქვეყნის მოწამებრივი ცხოვრება, ესეების წერისას რომ მახსენდებოდა ხოლმე. გაუსაძლისად დამეტვიფრა გულზე. ტრიალებდა რუსული კარუსელი – მონარქისტული, კომუნისტური, „დემოკრატიული“ და სისხლიანი ღუფით მიქოლავდა ბავშვობას.

არასოდეს გვიდევნია სხვა ერი. რატომ ეს განსაცდელი... რა არის ურჩხულისაგან თავდაუხსნელობის მიზეზი? მხოლოდ ის, რომ რუსი გაუმაძღარია?! დამძიმდა ქართუელთა სამკვიდრო აბელის სისხლით, შურით, ძვირის თქმით, ტალანტის ფლანგვით, ცოდვათა დემონსტრირებით... ინერციით მივეუყვებით წუთისოფლის ლილოჭრელოს და ქარჩხაძის პერსონაჟივით თავი ისე გვაქვს. „პატარა გამოქვაბულში რომ დიდი ტომი დაბანაკდეს. ყველა ვერ დაეტიოს და არც არავინ გავიდეს“.

გამთიშველი „ქართლის ჭირი“ იყო მუდამ ჩვენი აქილევის ქუსლი და უდიდესი იარაღი მტრის ხელში. კეთროვნებივით გაეურობოდით ერთმანეთს. როცა ავტონომიური ოლქისა თუ რესპუბლიკის სტატუსები რიგდებოდა, ერთმანეთისკენ სავალ გზებს ვხერგავდით, როცა აფხაზმა და ოსმა რუსულად დაიწყეს წერა-კითხვა, ლოცვა და რუსულ თვითმყოფადობაში ჩასახლდნენ. მტრის კარუსელი კი მყარად იდგა ერთიან პლატფორმაზე და მიზანდასახულად ბრუნავდა.

იზრდება რუსული ეშმას ბრჭყალი საქართველოს სამხედრო გზაზე. ვიღაც სამაჩაბლოდან ჩამოტანილ კენჭებს დაჰკვითინებს, ვიღაც – ნიჟარას, სოხუმის სანაპიროს სითბო რომ შემოუნახავს... ვერ ვეგუებით, ვერც გამოსავალი გვიპოვნია, არც ანგარიშგება გვინდა დროის წინაშე. არავინ იცის, მსოფლიო გადანაწილებისას ვის ჯიბეში აღმოვჩნდებით. იქნებ ერთმანეთისთვის ჩაგვეჭიდა დიდი ქვეყნებისაკენ სამოწყალოდ გაწვდილი ხელები. ქვეყნის დანაწევრე-

ბის თუ სულიერი მთლიანობის რღვევის მიზეზი ისაა, რომ ვერ ვერთიანდებით უფლის სიყვარულში, გვაეციყდება, რომ ყოველივე „ძალმიც განმაძლიერებელისა ჩემისა ქრისტეს მიერ“.

მე ერთი უბრალო ბიჭი ვარ. ჩემთვის სამშობლო სოფლის ეკლესიიდან იწყება და მას დედის კალთის სურნელი ასდის. ჩემთვისაც „ხატია სამშობლო და სახატე – მთელი ქვეყანა“, ამიტომაც მიყვარს რუსიც. ჩემთვისაც „როგორც უფალი, სამშობლოც ერთია ქვეყანაზედა“.

ჩემო სამშობლოვ, შენ გეკუთვნის ჩემი სიცოცხლე, მე ვარ შენი სისხლი და ხორცი და შენი დაუნდობელი მსაჯულიც. შენ აგრესიის ღრუბლები გახვევია. ტრიალებს ეშმას კარუსელი და სისხლით დუჟავს იუნკერთა ჟინს, აპრილის სანთლებს, კოდორსა თუ მამისონს... და თუ გგმლერება, თალხით დაბურული საქართველოვ, ეს სიმღერა ჰგავდეს გუგუნს ჩვენი მთებისას: „ვიყავით, ვართ და ვიქნებით!“

2010 წ.

ბაჰარჯობა. კაჰა. შენი!

მთვრალ ვანო კუტუბიძეს სატვირთო მანქანით ჩაის ფაბრიკაში ჩაი მიჰქონდა ჩასაბარებლად. გუბაზეუდლის ხიდს გაღმა მანქანა გადაბრუნდა. ოზურგეთიდან მომავალ მსუბუქ მანქანაში მასავით მთვრალი მილიციონერები ისხდნენ. მძღოლმა ვანოს მანქანა ვერ შენიშნა და დაეჯახა.

საქმე ჩოხატაურის სასამართლოში არჩევა. მოსამართლე ეუბნება ვანოს:

– შენ იცი თუ არა, რომ მძღოლი რიცა ავარიას მოახდენს, იქ წითელი ღროშა უნდა დაასოს, რომ სხვა მძღოლებმა დაინახონო.

– ბატონო, მე ჩაი მიჰქონდა ფაბრიკაზე, თვარა პარადზე კი არ მივდიოდა წითელი ღროშა რომ წამქლო. ისე მაგენმა ამხელა მანქანა ვერ დაინახეს და ღროშას დეინახავდნენ ვითომ?! – დაეჭვებით იკითხა ვანომ ბოლოს.

* * *

ვანო კუტუბიძე ავტოინსპექტორებმა გააჩერეს. მანქანის საბუთები გაუჩხრიკეს. აქეთ-იქითურიც ესაუბრნენ და ბოლოს 100 მანეთი წაართვეს. ჩაჯდა ვანო მანქანაში და არ მიდის...

– რას უცდი, ძმაო, თავისუფალი ხარ და წადი. – უთხრა ერთმა ინსპექტორმა ვანოს.

– კი, მარა, აქანე ფულის წერა რომაა, ჯდომა არაა?! – იკითხვა ვანო.

ბუკნარის აეროფოტო

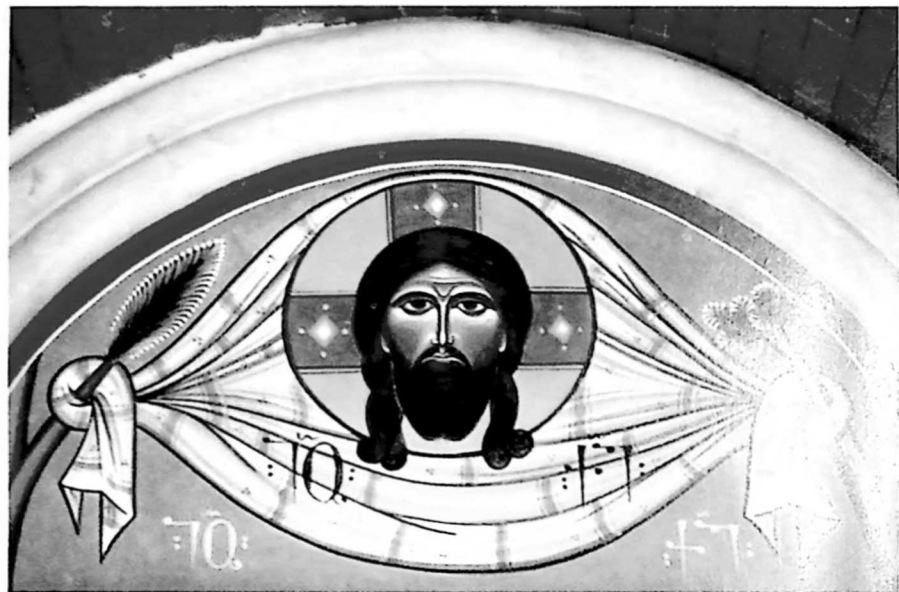
ბუკნარის ღვთისმშობლის შობის სახელობის ეკლესია 2005 წ.

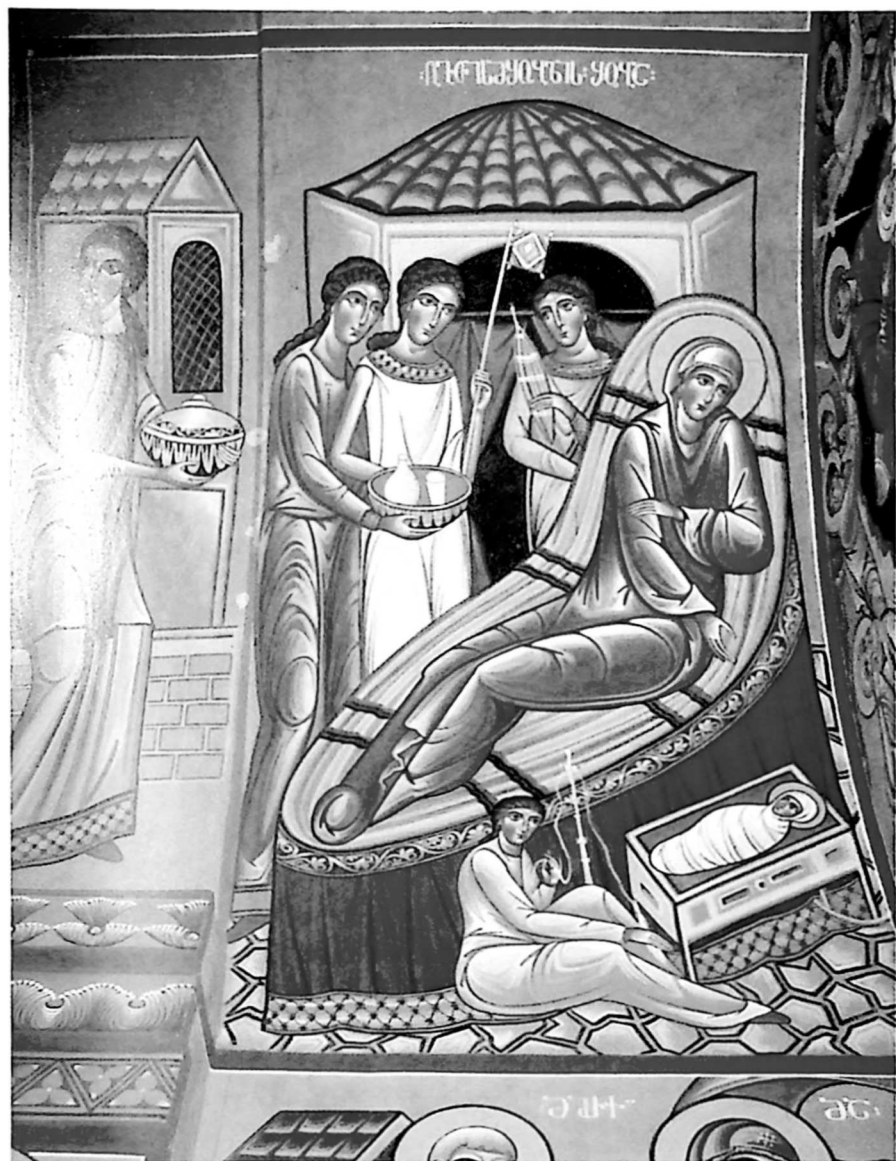

ბუენარის მშენებარე ეკლესია. მარცხნიდან მარჯვნივ I რიგი – კალატოზები: კომსან ბოლუვაძე, ლევან ბეღინაშვილი. III უც. კახა დოლიძე. II რიგი – გური მუხამავერია (დამხმარე), ზაზა უცმაჯურიძე (კალატოზი). III უცნობია. ფრიდონ სულაბერიძე. დურგლები: ზურაბ მარკოიძე, ილია მარკოიძე, თენგიზ ვასაძე, ფირალა ზელაძე.

შვიდგზის ზეთის ცხება 2008 წ.

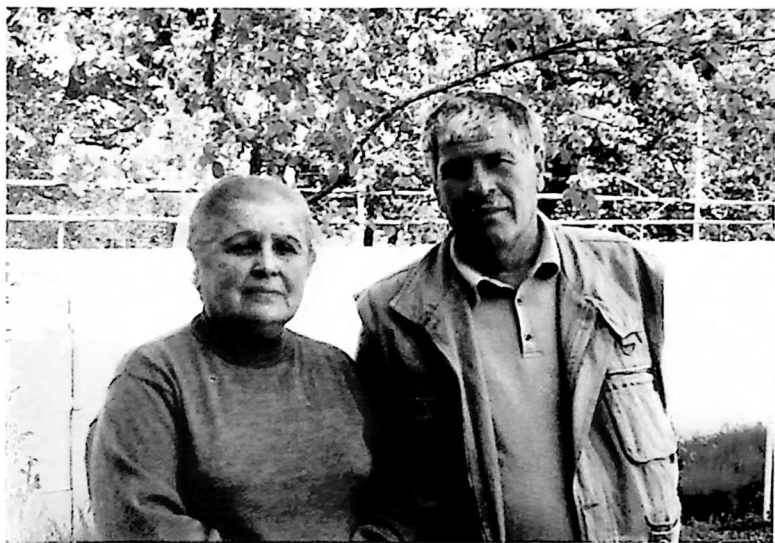
მარცხნიდან მარჯვნივ I რიგში – ვალერიან ლომთათიძე, მამუკა დოლიძე, რევაზ კუტუბიძე, საბა დოლიძე. II რიგში – ირაკლი დევიძე, მამა დავითი (ჯანგელავა), გიორგი ლომთათიძე, ზურაბ (გაბრიელ) თოდრია. 2009 წ.

მარცხნიდან მარჯვნივ I რიგში – მესანთლე თამარ შათირიშვილი – დოლიძე, მაგდა ჯაში (მედავითიანე),
რეკლის წვერები ბასილეთიდან. II რიგში – მამა დავითი (ჯანჯღავა),
ეკლესიის პირველი მედავითიანე – გელა სტურუა. 2009 წ.

მარცხნიდან მარჯვნივ I რიგში – მგალობელნი: ლია კეკელიძე, ია სიმონიშვილი, მაკა კუტუბიძე,
თამარ ცხიბიძე, მედავითიანე: ნინო თოდრია, მაგდა ჯაში. შტიქაროსნები: რევაზ კუტუბიძე,
მამუკა დოლიძე. II რიგში სტიქაროსნები: საბა დოლიძე, ირაკლი წულაძე, ზურაბ (აბრიელ) თოდრია,
ირაკლი ლევიძე. ეკანოზი მამა დავითი (ჯანჯღავა), თამაზ კუტუბიძე, ვალერიან ლომთათიძე. 2010 წ.

მამული გუდავაძე მეუღლესთან, რენადა თოდრიაშთან ერთად. 2009 წ.

სკოლის შენობა, რომელის ფუნქციონირებდა 1930-1976 წლებში.

ბუენარის საჯარო სკოლა. 2010 წ.

ბუენარის საბავშვო ბაღი.

შინზოუსელელთა სახელობის ტყე-პარკი

ისლი

ღობის თავთავი

ღობის ყანა

ღობის საცეხი (ჩამური) მუხრან დოლიძის ეზოში.

რომან დოლიძის მამაპური
წელის წისქვილი

არიადნა ჩაღლეშვილის სამზადი სახლი, შუაეცეხლი, ოჯინჯალა.

ნაქარგი შესრულებულია XX საუკუნის 30-იან წლებში გოგოლა (თეკლა) ბუკიას მიერ.
 შეუღლებური სკივრი გერმანე ბუკიას ოჯახიდან

ლევან სირაძე აბასთუმანში ისვენებდა. იქ ერთი სვანი გაიცნო.

- რა გვარი ხარ? – ჰკითხა ლევანმა.
- ჩარქსელიანი.
- მეც სვანი ვარ, – უთხრა ლევანმა.
- შენ რა გვარი ხარ? – ახლა სვანმა ჰკითხა.
- ჩიხოტკიანი, – მიუგო ლევანმა.
- (ჩიხოტკიანი, ანუ ჭლექიანი – რა თქმა უნდა, ეხუმრა).

სამსახურიდან დაბრუნებულ ვასოს მეუღლე ახალი ტყემლითა და მჭადით გაუმასპინძლდა. მეორე დღესაც იგივე გამეორდა. მესამე დღეს ეზოში ჩასვლისთანავე ტყემალზე ავიდა ვასო და ცოლს ჩამოსძახა; – მზეო, ტყემალზე ვარ და ჭადი მომიტანეო.

ახალგაზრდობაში საკმაოდ მოარშიყე, ერთი ხანში შესული ქალი ძაღლებს სწყევლიდა:

– თქვენი გარება მემისპო აქანე, თქვენი არშიყის გულიზა ბაღჩა რავა დამილუპეთო...

გზად მიმავალმა შუქრიმ წყევლა გაიგონა და მიაძახა:

– მაი აფერი. არაა კესარია, დაბერდებიენ და ღაავიწყდებათ მაგენსაცო.

* * *

ისაკ სირაძეს კეფერა მხალის მჟავე მიართვეს და რომ შეჭამა თქვა:

– რა კაი ყოფილა მჟავე, ამას დავრგავ გაისადო.

* * *

გვიანი შემოდგომის ერთ ცივ დღეს ბიჭები ბრაკონიერობენ... წელამდე წყალში ჩამდგარან და თევზს დენით იჭერენ. ავთოს შესცივდა და ნაპირზე გავიდა. რეზინის ჩექმებიდან წყალი გადმოასხა..

- რას შობი, ბიჭო, მომეხმარე! – უყვირა მამამისმა.
- შემცივდა... – კბილების რაწკუნით უპასუხა შვილმა.
- მეც მცივა! – თავი შეაყოლა მამამ.
- შენ რა გენაღვლება, წინდები გაცვია – უპასუხა ავთომ.

* * *

ლევან ბოგვერაძე მთვრალ მდგომარეობაში ეზოში ტრაქტორით ჩავიდა. წააქცია ხე, დაეჯახა ღობეს, მიაფშვნა ჭის თავი.

– ბარემ ბოსელიც გაგეტენა! – დაკივლება დამთავრებული არ ჰქონდა დედამის ქეთოს, რომ ტრაქტორი უკვე ნაბოსლარზე იდგა.

* * *

ანზორ რამიშვილი მეზობელ – ლევან ბოგვერაძეს ეძახის:

- ლევანა, სიგარეტი თუ არ გაქვს, არ მოგერიდოს იცოდე!
- არა, ქე მაქ რაცხა ერთი ოთხი პაჭკა.
- ჰოდა, ქე გამოატანე აბა ამ ყაზილარს...

* * *

ნიფოს ეუბნება შვილიშვილი — ბებია, მშია.

— ჭადი შკაფშია და მიახურხნე, — უპასუხა ნიფომ.

ცოტა ხანში პატარა ილო ისევ მივიდა ბებიასთან.

— ბებია, ჭადი კი ვნახე, მაგრამ მიახურხნე სადაა?

(მიახურხნე — ცივი მჭადის ჭამას ნიშნავს, რაც, ცხადია, პატარა ილომ არ იცოდა).

* * *

სოფლის კლუბის გამგემ შენიშვნა მისცა სოფლის იმ მცხოვრებთ, რომლებიც სოფლის ცენტრში პირუტყვს უშვებდნენ და ასეთი ფრაზა გამოურია.

— არტემის ძროხა ქე მევითავე, ახლა გადევიარ შალიკოს ღორზეო.

* * *

ზურაბ კაცაძეს ჰყავდა მძლოლი. სუსტი და პატარა ბიჭი იყო. ერთხელ ზურაბი ძმას ესტუმრა. ძმამ მძლოლს ჰკითხა:

— რა გქვია ბიძია შენ?

— ტარიელი. — უპასუხა მძლოლმა.

— სიბერე მაგაზე მეტყობა... შენ, აბა, სხვა რა სახელი გერქმეოდა, რაღა შევცთი კაციო?! — უპასუხა ზურაბის ძმამ.

ჭოლა დოლიძის ორმოცისთვის ემზადებოდნენ. იქაურობა ძაღლებით აივსო. მოსამსახურეებს საჭმელს ხელიდან აცლიდნენ ძაღლები.

— დედა, რა ამბავია აგი, ჩემს ძაღლს თუ არ შეეხვეწე ჭამეო, პირს არ დააკარებს რამესო, — თქვა ოჯახის დიასახლისმა.

— კაი ერთი ლუბა, შენი ძაღლიც იყო ასული სტოლზე და

მშვენივრად იყლანწებოდა, – უთხრა ზაირა ვასაძემ.

– დედა! იყლანწებოდა ყველე და ქე ჭამა მაგანაც!.. – გაშალა ხელები ლუბამ.

ვალიკო ლომთათიძე მუშაობდა ფოსტალიონად. დათვრა ერთხელ და გაზეთები წყალში ჩაუცვივდა. მორთო ყვირილი.

– მიშველეთ, ხალხო, „კომუნისტები“ წყალმა წამართვა და მეხრჩობიანო...

* * *

გივი დოლიძე ყანას თოხნის. ხედავს ვერტმფრენი ძალიან დაბალზე მოფრინავს.

– სა მუა აწი აი შეჩვენებული, არ გამიტეხოს ღრაფინკე.

დასტაცა ხელი ღვინიან გრაფინს გივიმ და ბუჩქებში მიი-მაღა.

* * *

კომუნისტების პერიოდი. გაზაფხულზე კოლმეურნეთა ოჯახები აბრეშუმის პარკს აწარმოებდნენ. თუთის ფოთოლი ხშირად სხვა სოფლებიდანაც მოჰქონდათ. ერთხელ გაღორდი მამალაძე თავისი სატვირთო მანქანით კაკო სირაძესთან ერთად ბურნათში წავიდა თუთის ფოთლის მოსატანად. ბურნათში კომკავშირის ერთ-ერთი ფუძემდებლის, ბორის ძნელაძის სახლ-მუზეუმის ეზოში ბევრი თუთის ხე იდგა, გაღორდომ მანქანა შორიახლოს გააჩერა და კაკოს უთხრა:

– იმ სახლში ჩემი ძმაცაი ცხოვრობს, ბორისი ჰქვია. მე რომ მივიდე ბჟოლიზა, ფულს არ გადამახდიებს. მიდი, ფასზე შეთანხმდი და მერე მოვალო.

მივიდა კაკო მუზეუმის ჭიშკართან და ეძახის ბორისს. მუზეუმში ექსკურსია ყოფილა, უცებ აივანი გაივსო დამთვალეირებლებით და

მუზეუმის თანამშრომლებით. კაკომ – ოჯახის თავკაცს სთხოვეთ, ბოლოა გვინდაო. ატყდა იქიდან წყველა-კრულვა და წიოკობა.

გაწბილებული კაკო გალორდისთან მივიდა. გალორდი თავის დასასკრენ ხერხებს ეძებდა, მაგრამ ეს არ დასჭირვებია. დამწუხრებულმა კაკომ ასეთი ამბავი მოუტანა გალორდის:

– ბიჭო, გალორდი, მომკედარა შენი ძმაცაცი და ხალხი იყო სამძიმარზე მისულიო.

* * *

სოფლის კანტორისკენ მიმავალი კაპიტო დაინახა რეზო გოგუაძემ და თანამშრომლები გააფრთხილა – კაპიტო რომ მოგვესალმება, არ ეუპასუხოთო. შევიდა კაპიტო კანტორაში და მიესალმა დამხვდურთ. არავინ უპასუხა. რამდენჯერმე გაიმეორა კაპიტომ მისალმება, ისევ ღუმილთ უპასუხეს.

– ამათი დედაც... დღეს სამსახურში არავინ მოსულაო, – ჩაილაპარაკა კაპიტომ და კარები გამოიხურა.

* * *

რატი ხელაძე ავად გახდა. ტემპერატურა 40°-ს მიუახლოვდა...

– არიქა, ექთანი მოვიყვანოთ! – შესძახეს ერთხმად გულშემატკივრებმა. გაიქცა ბერდია ექთანთან, მაგრამ მის დაბრუნებას არ დაადგა საშველი.

– მაი კლარასთან წვევიდა თუ გოგიასთან თუ იცით? – იკითხა თენგო ვასაძემ (გულისხმობდა მეკუბოე გოგი ბერაძეს).

გივი რამიშვილი ეაზს სხლავდა.

– რას შობა, გივი, ტირის ხომ ეენახი? – შეეხმინა მეუღლე.

– იტირებს, ქალო, აბა, რას იზამს, აბდლების დასალევია და...

* * *

ვანო კუტუბიძის ბების გასვენება იყო.

– ა, ბიჭო, წვიმდება, გავასვენოთ აწი.

– გავასვენოთ, ოთხი საათია უკვე, – შემოუჩნდნენ ახლობლები.

– მერე რაია ოთხი საათი რომაა, ბებიაჩემი ჭაჭიეთის ავტობუსს კი არ მიჰყვება, – გაეპასუხა ვანო.

(ბუქნარის გავლით ჭაჭიეთის ავტობუსი 4 სთ-ზე გადიოდა)

* * *

რომან რამიშვილი სკოლაში წაიყვანეს. მეც მინდა სკოლაო, – აიჩემა უმცროსმა ძმამ, ანზორმა. ვერაფრით შეუნელეს სწავლის წყურვილი.

ბიჭების დედამ, მოწინავე მეჩაიე ანეტამ, დახმარება სკოლის დირექტორს, შალვა თოდრიას სთხოვა.

– უყიდე ჩანთა და რვეული, იაროს ცოტა ხანს სკოლაში. მოსწყინდება და თავს დაანებებსო, – ურჩია ბატონმა შალვამ.

– მეორე წელს უმცროსი ანზორი მეორე კლასში გადავიდა, რომანი კი პირველ კლასში დარჩა.

...

ჩვენს სოფელში მოყვანილმა რუსის რძალმა მიიხედ-მოიხედა და თქვა:

– რა კოფილა სოფელი, ერტი ფაბრიკა და კარხანა არ არისო.

– შენი სულის ჭირიმე, ერთი რუსის გულიზა ამ ჭიკენარაში ფაბრიკა-ქარხნებს ვინ ააშენებდაო?! – უთხრა მამამთილმა.

* * *

მთელი ღამე ელოდნენ რომანის მოსვლას და გამთენიისას ძლივს მოვიდა მთვრალი.

— სად იყავი, რომანიკა, სად იყავი? — შეუჩნდა მეუღლე.

რომანს პასუხის გაცემის თავი არ ჰქონდა და მაშინვე დააწვინეს. ცოტა ხნის შემდეგ მძინარე წამოჯდა საწოლზე, ხელი გაიშვირა წინ, ვითომ ჭიქა ეჭირა და წაილულლულა: — შენ გაგიმარჯოს, ქალბატონო ნორაო, დაწვა და ძილი გააგრძელა.

* * *

ნუნუ კუტუბიძე მიდენის ძროხას.

— სა მიგყავს, ნუნუ, მაი ძროხა? — შეეხმინა მეზობელი კალისტინე.

— აგერ, ახლო, — უპასუხა ნუნუმ.

— ვიცი, ჩემს საბალახოზე მიგყავს, აღარაა იქინე ბალახი, — უთხრა კალისტინემ.

— არა, ისე მიმყავს, — დაუბრუნა პასუხი ნუნუმ.

— ისე რაფერ, საჭაიეროდ? — არ მოეშვა კალისტინე.

* * *

ბუენარელი კაცი ბაზარში თოხს ყიდდა. მყიდველი შეევაჭრა და თან ნახელავიც დაუწუნა — ძალიან მოკლე ტარიანიო.

— შენ გენაცვალე, ყანაში წასავალათ თუ გინდა, ქე გამოგადება თოხიზა და ბალკომიდან თუ აპირებ მოთოხნას, მაშინ — არაო.

* * *

გივი რამიშვილს სიდედრი გარდაეცვალა საჩხერეში, სამძიმარზე მეზობელი უუჟუნა წაჰყვა. შინ დაბრუნებულ უუჟუნას მეზობლებმა ამბავი გამოჰკითხეს.

— დამანებეთ, ქალებო, თავი! სა არ ვიყავით — ნოსოროსიისკში, ბაქოში, თბილისში, ერევანში, ყოლიფური მევიარეთ და მერე ჩვევდით საჩხერეშიო, — უპასუხა უუჟუნამ.

თურმე უუჟუნა გზაზე ჩამწკრივებულ ტრაფარეტებს კითხულობდა.

* * *

მერიკო ლომთათიძე თბილისში მიდიოდა და სიჩქარეში დაბუდებულ კრუხ-წიწილას ფეხი დააბიჯა. სახლიდან გასვლისას ვალიკოს უთხრა:

— ნახე, ვალიკო, მგონი, ჭუჭულები გაესრისეო.

ვალიკომ დახედა და მიაძახა:

— არ ინერვიულო, მერიკო, სამი მკვდარია და სამიც სასიკვდილოდაა დაჭრილიო.

* * *

მერიკო ბაზარში ხშირად დადიოდა, ერთხელ ვალიკო სტუმრებს ლოგინში დახვედრია.

— რატომ წევხარ, ვალიკო, ცუდად ხომ არ ხარ? — ჰკითხა სტუმარმა.

— არა, ყველა პარასკევს და კვირას ამფერ დღეში ვარ, მეშინია ქალმა ბაზარში არ გამიყოლოსო.

* * *

ახალნაოპერაციევმა ბუკნარელმა, რომელიც ნარკოზისგან გამოდიოდა, შვილს შეეკითხა:

— ვინ ვარ, სად ვარ და რა მჭირს?

— გამარჯობა, ლეონიდე ბიძია, რაღა არიენ ჩვენები? — ჰკითხა ოზურგეთში გათხოვილმა ნუნუ კალანდაძემ ბუკნარელ მეზობელს, ლეონიდე შარაშიძეს, რომელიც ქათმის მამლებს ჰყიდა ბაზარში.

ლეონიდეს ყურს აკლდა.

— დაკლენ, დასისხლენ, დაწყვიტენ ერთმანეთი, — უთხრა ლეონიდე.

ნუნუს თავის სახლში დედა და ორი ძმა ჰყავდა მისი ოჯახებით. შეშინებული ქალი პირველსავე ავტობუსს გაჰყვა სოფელში. აქ მშვიდობა დახვედრია. ლეონიდეს მოჰყურებია — რეიზა ჰყიდი მაგ მამლებსო.

ფრაზები, რომელსაც ხშირად გაიგონებთ ჩემი სოფლელების მეტყველებისას:

(ცხადია ხუმრობით)

უშნო თავის დანახვაზე: „რაღა დამგვანებია ჭაში ნახათქუნებ ვედროს“.

ფეხებმონგრეულზე იტყვიან: „დაუღლული ღორი გუუძრება გარჯლებში“.

პატარა, ბრტყელ და უფორმო ადამიანზე ამბობენ: „ლობეში გაკეცხებულ ხაპს არ უგაყის ტანი?“

გაოცებისგან თუ გაჩნდრი — არ გაცლიან: „რაღა დეემგვანე ელვაში გაშტერებულ თხას?“

თუ ვინმე მოსაბეზრებლად საუბრობს: „გაჩერდი ახლა, თვარა ისე მოგაქცევ, ერთ კვირას ლომების პარადი გეგონება“.

სველ და მობუზულ ადამიანს ეტყვიან: „რაღა დამგვანებია შვილო — გოგიეს ბარტს?“

მოჩხუბარს ეტყვის მოპირდაპირე: „რამ აგადულა შენ ჩემზე ხერსონის ლობიოსავით, დაგიყვლება თვალები მოწითულ გომბიოსავით“ (ვალოდ სირაძეს ეკუთვნის).

შეუმკობელს არც გრძელცხვირას დატოვებენ: „იმხელა ცხვირი აქ, ოცბოთლიანიდან კეკალს აშეილებსო“...

დაბალი კაცის ჩივილი: „ძამა, რავა, სიმინდი იზრდება 4 თვეში ორნახევარ მეტრს და მე რა ცოდვა მეწია აწი?!“

ბუკნარში გავრცელებული ფრაზეოლოგიზმები:
 აბრადუმი დააყარა -- უსამართლოდ, დაუმსახურებლად გა-
 კიცხა.

ადამ-კუკუს ღროინდელი -- ძეგლისძეგელი, დიდი ხნის.
 ამას ენა იტყვის -- სათქმელად ადვილია, თორემ მეტად მძიმე
 სატანჯველია.

არაქათი გამიელია -- ძალა წაერთვა.
 აფიშა გამუაკრა -- დაფარული ამბავი ყველას შეატყობინა.
 აღარაა ერიშეი -- სულიერად და ფიზიკურად განადგურებუ-
 ლია.

ბაიბურში არაა -- არაფერი გაუგია, არაფერი ესმის.
 ბანალი არ შეარჩინა -- ყველაფერი წაართვა, წაგლიჯა.
 ბარი-ბარში არიენ -- გათანაბრებული, გასწორებული არიან.
 ბაწარი წუუჭირა -- ღრო და გასაქანი არ მისცა.
 ბეწვზე მუუსწრო -- ძლივს გადაარჩინა უბედურ შემთხვევას.
 ბოლო დამთქნარება -- უკანასკნელი მარაგი, საქმის ან მოლ-
 ვაწეობის დასასრული.

ბუზარე შეუჯდა -- მოუსვენრობამ შეიპყრო.
 (მის, ჩემს) გადასულს მიეწია -- წყევლა (მის, ჩემს) გარ-
 დაცვლილს მიეწია.

გაჩენაში ღმერთი არ ურევია -- იტყვიან უიღბლო ადამიანზე.
 გაჯგიმული დეიარება -- თავი მოსწონს, ეამაყება.
 გვერდები დუულემპრა -- ძალიან მაგრად სცემა.
 გიგოიამ ამხელა თევზი დეიჭირა -- ბუკნარში ცხოვრობდა
 ერთი სულიერად ავადმყოფი გიგო, რომელსაც ძალიან დიდი თე-
 ვზი დაუჭერია და ყველა შემხვედრს ეუბნებოდა. თუ ვინმემ ბევრი
 იქაქანა, ამ ფრაზას მოიშველიებენ:

გლაზა სუნი უდის (ტრიალობს) -- ცუდი რამეა მოსალოდნელი,
 არასასიამოვნო სიტუაცია.

გუბაზეული აღმა მივა -- აზირება, თავის ნათქვამის გატანა,
 ჟინიანობა.

გული ამეირეცხა – უკმაყოფილება გამოთქვა, გულწრფელად
თქვა ყველაფერი, სიტყვიერად ამოიყარა ჯავრი და დაშშვილდა.

მომაწოდა მარიამ ხელაძემ

* * *

ევფემიზმები ჩემი სოფლის მეტყველებაში:

მრავლად არის ბატონო – ე.ი. არ არის.

იგი დაღუპული – თაგვის, ვირთხის, ან ქვეწარმავლის ნაცვ-
ლად იტყვიან.

11 ნომრით სიარული – ე.ი. შორ მანძილზე ფეხით წასვლა.

ბაღანას ჭუჭულები დეესია – ბავშვს მკბენარი ჰყავს.

ხელწამკრავი – წვრილმანი ქურდი.

ფრინველი გამრავლდა – ფრინველი დაილუპა.

წიწილა ზემაგალმა წაიღო – წიწილა მტაცებელმა ფრინველმა
წაიღო.

ჩემმა სწავლებამ ჯვარი დაგწერა – ჩემგან არ გესწავლება.

ხეს და ქარს ველაპარაკები – ამით ფიქრობენ, რომ იმ
განსაცდელს აგაცილებენ, რომელზეც კვესაუბრებიან და სახეს
შეაბრუნებენ სხვა მხარეს.

ცარიელი ჭკუის კოლოფია – სუფელის ირონიული ანტი-
ფრაზაა.

შენისანე კიდო ყავს შენს პატრონს – ირონიული შეკითხა,
თუი ვინმეს ნააზრევი არ მოსწონთ.

ამფერი-იმფერი – ნაცვალსახელი, რომელიც კარგისა და ცუდის
შეფასების დროსაც გამოიყენება

ბიოგრაფია

ნინო დოლიძე

ნინო დოლიძე დაიბადა 1962 წელს, სოფელ ბუენარში. სწავლობდა ბუენარის რეაწლიან სკოლაში. 1979 წელს დაამთავრა ზოტის საშუალო სკოლა (ჩოხატაური). 1981-1986 წლებში სწავლობდა ქუთაისის პედაგოგიურ ინსტიტუტში დაწყებითი განათლების მეთოდის ფაკულტეტზე, სკოლამდელი აღზრდის პედაგოგიკა-ფსიქოლოგიის სპეციალობით და მიენიჭა სკოლამდელი აღზრდის მეთოდისტი კვალიფიკაცია.

1980 წლიდან 1994 წლის მარტამდე მუშაობდა ბუენარის საბავშვო ბაღის აღმზრდელად. 1994-2004 წლებში ბუენარის სკოლაში ასწავლიდა ქართულ ენასა და ლიტერატურას. 1997 წელს გაიარა პედაგოგთა ატესტაცია და მიენიჭა პირველი კატეგორია.

ნ. დოლიძე აქვეყნებდა წერილებს სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთში. გამოსცა წიგნი „ჩვენი სკოლა“. ამჟამად არის ჩოხატაურის ნ. ბერძენიშვილის სახელობის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის უმცროსი მეცნიერ თანამშრომელი (შტატგარეშე).

ჰყავს მეუღლე და ორი შვილი.

მადლობა

მადლობას ვუხდით:

ბატონ იური სიხარულიძესა და მის მეუღლეს, ქალბატონ ლაურა გიორგაძეს.

საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო არქივის გენერალურ დირექტორს, ქალბატონ თეონა იაშვილს.

საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო უახლესი ისტორიის არქივის დირექტორს, ბატონ თეიმურაზ ზურმუხტაშვილს.

ქუთაისის ცენტრალური სახელმწიფო არქივის დირექტორს, ბატონ მერაბ კეზევაძეს.

ოზურგეთის სამხარეო არქივის თანამშრომლებს.

ჩოხატაურის ადგილობრივი არქივის თანამშრომლებს.

ქალბატონებს – თინათინ ვაჩეიშვილს, ქეთევან ჯინჭარაძეს, ციციწო მათითაიშვილს.

ჩოხატაურის სამოქალაქო რეესტრის ხელმძღვანელს, ქალბატონ ნონა სიხარულიძეს.

ჩოხატაურის სამუზეუმო გაერთიანების დირექტორს, ქალბატონ ნათია კალანდაძეს.

ბატონ გიორგი მიქიაშვილს, რომელიც დამეხმარა ფოტოსურათების შეკრებაში.

ნინო დოლიძე
აღზილის დედა

გამომცემლობა „მერიდიანი“
თბილისი 2010

რედაქტორი *ნელი ელიზბარაშვილი*
ტექ. რედაქტორი *ინგა ნაეროზაშვილი*